

PUBLII
TERENTII AFRI
COMOEDIAE

*Ad Optimorum Exemplarium
fidem Recensitæ.*

Præfixa sunt huic EDITIONI Loca MEN-
ANDRI et APOLLODORI, quæ TE-
RENTIUS Latine Interpretatus est.

Accefferunt

Emendationes omnes BENTLEIANÆ.

EDITIO NOVISSIMA

DUBLINII:

Ex Officinâ GEORGII GRIERSON.
MDCCXXVII.

THE NEW YORK

THIRTEENTH APRIL

COMMONS

THE SECRETARY OF THE
NAVY
TO THE SECRETARY OF THE
NAVY
FROM THE SECRETARY OF THE
NAVY
TO THE SECRETARY OF THE
NAVY
FROM THE SECRETARY OF THE
NAVY

THE SECRETARY OF THE
NAVY

THE SECRETARY OF THE
NAVY

THE SECRETARY OF THE
NAVY

THE SECRETARY OF THE
NAVY

P. T E R E N T I I

V I T A

E Codice vetusto descripta.

P. T E R E N T I U S Afer, genere Carthagenensis, puer captus, et à quodam Terentio Lucano emptus, literis græcis latinisque instructus, cùm librarius esset, mox, propter elegantiam studiorum morumque, in amicitiam perductus Scipionis, Lælii, Rupillii: quorum fabulas in Scenâ dare inimici diffamabant; maximè T. Luscius Lavinus, qui æmulus ejus erat, hanc opinionem divulgabat. Sed cùm crimineretur quidam, Terentium non verè Græcorum mores exprimere, pleraque in Latinâ fore consuetudine; ut instituta Græcorum moresque cognosceret, Athenas profectus est: ibique aliquandiu commoratus, Menandrum in lati-

P. TERENTII VITA.

num sermonem transtulisse dicitur: et cum Romam petiturus esset, sarcinas, fabulasque quas ibi conscripserat, in navem imposuit, quæ Maleon circumitura erat, ipse terrestri itinere Patras profectus est, ubi et navem expectare constituerat: auditoque Naufragio, ægrè ferens amisisse fabulas, Stymphalim discessit in Arcadiâ: publiceque ibi sepultus est, Cn. Dolabellâ, M. Fulvio Nob. Coss. Fabulæ ejus extant quatuor è Menandro translatae, Andria, Eunuchus, Adelphi et Heautontimorumenos: duæ sunt ex Apollodoro Carystio, Hecyra et Phormio. Eunuchum vendidisse dicitur viii m. nummorum: quod precium ante eum nemo acceperat.

LOCA

LOCA
MENANDRI,
ET
APOLLODORI,

Quæ TERENTIUS Latine est interpretatus.

L E C T O R I.

SUBJECIT editioni Terentianæ à se recensitæ Nobil. ac celeberrimus *Dan. Heinsius* loca aliquot Menandri, quæ Terentius Latine est imitatus, ex collectione *Andrea Scotti*: nos iis alia ex eodem Menandro adjunximus, atque insuper ex Apollodoro, quod illos duos proprie imitatus fuerit atque expresseſſerit Poëta, quod ex Comœdiarum ejus ἐπιγρᾶμῆς est manifestum. Ea autem nobis suppeditarunt, partim excerpta *Grotiana* ex Tragœdiis et Comœdiis Græcis, partim quædam Terentii editio à *Martino Hainneccio* procurata, partim Doctiorum in Terentium Commentaria.

A N D R I A.

ACTUS I. SCENA I.

Verſ. 10. Feci è ſervò ut eſſes libertus mihi. *Verſus Menandri legitur etiam in Elenchis*:

Εἴ γὰρ σε δούλον ὄντ' ἔθην' ἐλευθέρων.

Ego te, quum ſervus eſſes, liberum feci.

verſ. 137. Mala mens, malus animus. *Videtur Terentius alluſiſſe ad illud Menandri*:

LOCA MENANDRI,

Γράμματα γὰρ ἰδανῆς, ἔργα χρηστὰ γίγνεται.

Bona mentis, bona sunt opera.

ACTUS I. SCENA II.

vers. 39. Nihil me fallis. *Menandri apud Donatum.*

Νῦν ὃ εἶδὼν λίλαθες με αἶν

Neque tu nunc me clam es.

ACTUS II. SCENA II.

vers. 32. Olera et pisciculos. *Menandri verba à Perinthia huc pertinentia, ab Athenæo libr. VII. Dipnosophist. hæc referuntur.*

Τὸ παιδίον δὲ εἰσῆλθεν ἰψικτὺς φίλον.

Intravit puer minutos pisciculos ferens.

ACTUS III. SCENA II.

vers. 3. Nunc primum fac istæc laver. *Menander:*

Λάσας αὐτῷ τὰ χεῖρα.

Lavate illam ætutum.

ACTUS III. SCENA III.

vers. 23. Amantium iræ. Expressit Terentius illud *Menandri*, et explicat *Victorius Var. lect. IV. lib. cap. XIV.*

Ὅργη φιλέωντων ὀλίγον ἰχθὺς χερσὶν.

Amantium iræ exiguo durant tempore.

ACTUS IV. SCENA IV.

vers. 16. Mirum vero, impudenter mulier si facit meretrix. *Menander.*

Οὐδὲ ποθ' ἐταῦθα τῷ καλῷ περὶνδεις.

Meretrix pudorem pensi nunquam habet.

ACTUS V. SCENA IV.

vers. 16. Sycophantas. *Menander γεωργ. 16:*

Καὶ συκοφαντὰς διθύς, ὃ τὸ τελευτώνιον

ἔχων, καλεῖται, καὶ ἀδιυρόμενος τύχη.

Cui vestis squalida sycophanta dicitur

Statim, quamvis patiaturs ipse injuriam.

vers. 104. Sic est hic. *Menander:*

Οὐτὸς αὐτός ἐστιν.

E U N V C H. Prologo.

vers. 6. Responsum non dictum esse, quia læsit prius.

Hic versus congruit senario, ex Menandri Olynthia:

Ὡς ἔχ' ὑπάρχων, ἀλλὰ τιμωρόμενος.

Ut quis non prior incipiam, sed me vindicem.

ET APOLLODORI.

ACTUS I. SCENA I.

vers. 34. Sed ipsa egreditur. *Menander in Prologo fabulae, Thais inscripta, elegantissimis verbis ejus ἦθ' expressit, quos Plutarchus in Commentario De audiendis Poëtis refert hoc modo:*

Εἰ μοὶ μὲν ἐν αἰεὶ τοιαύτῳ, Θεά,
Θρασεῖαν, αἰράαν ᾗ, ἢ πιθανῶς ἄμα,
Ἀδικῶσαν, δοποκλείουσαν, αἰτῶσαν πυκνά,
Μυθεῖν ἐρῶσαν, πρεσβυτέρῳ δὲ αἰεὶ.
Nunc illam talem cane, quod te veneror, dea,
Ferocem, sed pulchellam, et illecebrilоquā;
Injustificā, clusiforem, pōscinummiā;
Et neminamantem, semper stimulantem tamen.

ACTUS II. SCENA II.

vers. 22. Is quaestus. *Menander:*

Πρότῳ δὲ ὁ κόλαξ ἀρετὰ πάντων.

Cum adulatore agitur nunc omnium optime.

vers. 47. Ne sursum. *Menandro est, εἰς φεῖδ' ἀνω κάτω.*

Sic enim:

ὦ μὲν ἐγὼ, τὴν πλεονεξίαν, ὦ Φανία,
Οἷς μὴ τὸ δανείζειν εὐρίσκειν, ἢ εἰναι
Τὰς νύκτας, εἰς εὐφορέντας ἀνω κάτω,
Οἷμοι λίγην.

Putabam ego, divites, ὦ Phania,

Quibus nulla favore accipiendi necessitas incumbit, neque ge-

mere

Noctū, neque sursum deorsum versando sese

Exulare

Versus hi ita recte leguntur in Plutarchi libellis, non mo-

do impressis, verum etiam MS. duobus ἀπὸ ὁθουμίας.

Nam apud Stobæum. c. 95. mendose est, εὐφορέντας ἀν

νύκτα.

ACTUS II. SCENA III.

vers. 41. Liqueet mihi dejerare. *Menand.*

Ὅρκον ᾗ φεύγε, καὶ δικαίως ὁμνῶντε,

jurjurandum devotatō, etiam quum jūste jurare poteris.

ACTUS III. SCENA I.

vers. 31. Nunquam tibi dixi. *Menander.*

Ἐχὼ δὲ ἐπὶ κληροῦ Λαμίας, εἰς εἰρηκὰ σοί?

Est mihi Lamia, qua nullo cohæcetes habet, nonne dixi tibi?

LOCA MENANDRI,

ACTUS III. SCENA II.

vers. 23. Tacent; satis laudant. *Menander:*

Κἀν ὅλος μὲθ' ἡν λαλῶ,

Διὰ τὴ σιωπᾶν, πλεῖστα φεῖ αὐτῆς λόγῳ.

Eo ipso dum plane nil loquitur, tacendo quam plurimum de se ipsa dicit.

ACTUS IV. SCENA IV.

vers. 21, 22. Hic est victus, vetus, veterinosus senex, colore mustellino. *Voluit exprimere locum Menandri:*

Οὗτός ἐστι γαλεώτης γᾶρων.

Hic est mustella senex.

ACTUS V. SCENA VI.

vers. 23. Sed tu quod cavere possis. *Translata à Menandro sententia, cujus hi citantur à Stobæo senarii:*

Εὐθεὶά μοι φαίνεται ὁ δολιχόμην,

Τὸ νοεῖν μὲν ὅσα δεῖ, μὴ φυλάττειν δὲ ἃ δεῖ.

Manifesta mihi videtur hac esse fatuitas,

Assequi, quid fieri oporteat, neque facere tamen.

ACTUS V. SCENA IX.

vers. 27. Quod vis donum præmium. *Menander:*

Εὖξαι τὶ βελῶ, πάντα σοι θύσσει.

Elige quod optes, optata feres omnia.

HEAUTONTIMOR.

ACTUS I. SCENA II.

vers. 30. Illum infimulat durum. *Menander.*

Σκληρὸν πρὸς υἱὸν ἐν τῷ νυθετεῖν.

Quod in increpando erga filium fit sævus.

vers. 36. Periculum ex aliis. *Huc pertinet illud Menandri:*

Βλέπων πεπαιδευμένον εἰς τὰ ἢ ἄλλω κακῷ.

Mala intuens aliorum, doctus ego fui.

ACTUS II. SCENA II.

vers. 4. Occasio, locus, &c. *Menander:*

Μικρὰ πρὸς φασὶς ἐστὶ τὴ πρὸς κακίῳ.

Ad prave agendum, parva satis occasio est.

ACTUS II. SCENA III.

vers. 44. Texentem telam studiose, &c. *Menander apud*

P. Victor. lib. 9. cap. 15. Var. Lect.

Ἐξ ἱσυχίας γὰρ ἐκρήματο φιλοπόνησε πένυ.

Animum à tela suspensum omnino studiose occupabat.

vers.

ET APOLLODORI.

vers. 55. Una ancillula erat, &c. Menander apud Po-
litianum:

Καὶ δευκαενὴς ἡ μία, αὐτὴ
Συνόχαισι ῥυπαρῶς διαχειρόμενη.

Et una ancillula erat;

Hac sordidi animi plena, texturam una faciebat.

vers. 71. Facinus magnum et memorabile. Menander:

Μίγα ἔσθ' ἄνθρωπον ἔργον.

vers. 101. In aurem utramvis ut dormias. Menand.
Plotio:

Εἴτ' ἀμφοτέρῃ, εἴτ' ἐπὶ κληρῷ ἢ, μέλλειν καθύπνου.

In aurem utramque, quandoquidem dotata est, cubet.

vers. 118. 119. In eum jam res rediit locum, ut sit ne-
cesse. Menander:

Τετ' αὖ γὰρ ἐστὶ διαβολὰ, δι' ἃν ἅπαντα γίγνεται.

Ἡ' ἤν' νόμος, ἢ τὰς ἀνάγκαις, ἢ γὰρ τρίτον, ἴθι' τινί.

Ad res gerendas his tribus compellimur,

Necessitate, lege, consuetudine.

ACTUS II. SCENA IV.

vers. 1. Formæ mores confimiles sient. Menander apud
Stobæum:

Ὅταν φύσιν τὸ καλὸν ἐπινοσμεῖ τρόπος

Χρησὶς, διπλασίως προσιὼν ἀλίσκοι.

Quando mores faciles naturali forma ornatum adferunt, ven-
itans dupliciter capitur.

vers. 10. Nos quoque senes est æquom senibus obsequi.
Menander:

Γέρον γέροντι γλώσσαν ἡδίστην ἔχει.

Παῖς παιδί, ἔτι γυναικὶ πρόσφορον γυνή.

Νοσῶν τ' ἀνὴρ νεανίῃ, ἔτι δυσπρόσιτος.

Ληφθεὶς ἐπαρδὸς ἐστὶ τῇ πειραμένῳ.

Seni senilis lingua jucundissima:

Puerque puero, et apta mulieri mulier:

Et ager agro: pressus infortuno,

Lenimen est homini malis exercito.

vers. 28. Aliena melius ut videant. In hanc sententiam
Menander:

Οὐθεὶς ἐπ' αἰσῶν τὰ κακὰ συνορά, Πάμφιλε,

Σαφῶς, ἵτις δι' ἀχρημονίᾳς ἐστὶν,

Ἀπρὲς sua mala nemo videt, ὁ Πάμφιλε,

LOCA MENANDRI.

Sed alterius peccatum conspicabitur.

ACTUS IV. SCENA II.

vers. 8. Nihil tam difficile, quin querendo. *Menander*
apud *Stob.* λόγος κ.

Ἀλὼτὰ γίνεσθαι ἐπιμελεία καὶ πόνος ἀπαντα.

Omnia queunt laboribus et industria comprehendī.

ACTUS IV. SCENA V.

vers. 48. Jus summum, summa injuria. *Menander* apud
Stobaeum sermone μ. ζ.

-----Ὁ δὲ ὁρῶν τὰς νόμους,

Λίαν ἀκριβῶς συκοφάντης φαίνεται.

-----Quis leges intuetur optimas,

Nimis accurate, ille Sycophanta prorsus est.

ACTUS V. SCENA I.

vers. 20. Argentum ut dares. *Expressit hunc Menandri*
versiculum:

Ἀντρεῖν, διαπραΐνας, καὶ ἀργυρομάσια.

Balneas, ancillas, et pecunias.

ACTUS V. SCENA II.

vers. 78. Modo liceat vivere, est spes. *Apollodorus:*

Οὐδέ ποτ' ἀθυμεῖν, καὶ κακῶς περισσοῦσα,

Ἀἰδοῦσα, τὰ βελτίω καὶ περισσοῦσαν ἀεί.

In miseriis nullis labascere convenit,

Meliora sed sperare semper adfore.

vers. 9. Quid istuc? video non licere, ut cœperam, hoc
petendere. *Menander:*

Ὁ σκληρότατος πρὸς υἱὸν ἐὰν τοῦ τυχευτεῖν,

Τοῖς μὲν λόγοις πικρὸς ἐστὶ, τοῖς δὲ ἔργοις πατήρ.

Valde in monendo si quis asper filio,

Verbis acerbus est quidem: sed re, pater.

Sic idem Menander:

Πρὸς υἱὸν ὀργῶν ἐκ ἑχέ χρηστὸς πατήρ.

Boni parentis ira nulla in filium.

vers. 17. 18. Rufamne illam virginem, cæliam, sparso
ore, adunco naso? non possum, Pater. *Menander:*

Ἀὖτ' αἰ κεῖναι καὶ γαμῖν μέλλοισα δεῖ,

Ἡτοίω προσηλῶν ὄψιν, ἢ χρυσὸν τρεῖς πόν.

Τῶν ὁμόνοισιν γὰρ τῶν πρὸς ἀλλήλους ποιεῖ.

In nuptiis spectare res decet duas,

Amabilem aut speciem eris, aut mores probos.

Concordiam

ET APOLLODORI.

*Concordiam nam continent hac mutuam.
Formam cum probis moribus conjungit hoc versiculo
idem Menander :*

Ὡς ἰδὺ τὸ κάλλος ὅταν ἔχη τῶν σώφρων !
Quam grata forma est cui comes modesta mens !

A D E L P H I S.

ACTUS I. SCENA I.

vers. 18. 19. Et, quod fortunatum isti putant, Uxorem
nunquam habui. *Menander :*

Ὡς μακρόν μοι γυναικα εἰ λαμβάνω.
O me beatum, qui uxorem habere nolo !

ACTUS I. SCENA II.

vers. 4. 5. Quem neque pudet quidquam, nec metuit
quemquam. *Menander apud Priscian. lib. 8.*

Ὅς δὲ ἄτ' ἐρυθεῖν οἶδεν, εἰς δὲ διδόναι,
Τὰ πρῶτα πᾶσι τ' ἀναιδέας ἔχει
*Ille vero, qui nec erubescere novit, neque metuere,
Universa impudentia primas tenet.*

vers. 18. Homine imperito nunquam quicquam injusti-
us. *Menander :*

Οὐκ ἐπ' ἀνολίαν εἶδεν, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ,
Τολμηρότερον.

Nihil imperito videtur esse audacius.

ACTUS II. SCENA I.

vers. 43. Minime miror, qui insanire occipiunt ex in-
juria. *Menand.*

Οἱμοι ! τὸ γδ' ἄφνω δυσυχέιν μάστιγ' προσεῖ.
Hei mihi, ut repentinam infortunium insaniam parit !

ACTUS II. SCENA III.

vers. 6. Fratrem homini nemini esse. *Menander :*

Ὡς ἰδὺ γ' ἐς ἀδελφοῖς ἐστὶν ἰμονολας ἔπος.
Quam jucundus est inter fratres concordiae amor.

ACTUS III. SCENA II.

vers. 32. Quid credas jam ? aut cui credas ? *Menand.*

Μὴ πάντα πᾶσι πᾶσι πισθεῖν αἰεὶ.
Credenda cunctis esse cuncta ne puta.

ACTUS III. SCENA IV.

vers. 44. Quod vos vis cogit, &c. *Vide locum Menandri,
quem hic et supra expressit ad Heaut. Act. 2. Sc. 3. v.*

118. 119.

ACTUS

LOCA MENANDRI,

ACTUS IV. SCENA V.

vers. 4. Tacet. Menander:

Πολλοῖς ὑπόκειται ἡ σιωπὴ τυγχάνη.

Apud multos silentium loco responsionis est.

vers. 9. Erubuit. Salva res est. Menander:

Ἐρυθρίων πάς χρηστὸς εἶναι μοι δοκεῖ.

Qui erubuit, esse mihi videtur vir bonus.

vers. 38. An sedere oportuit domi virginem tam grandem? Menander:

Θυγάτηρ ἐπίγαμτος, καὶ νόμος μηδὲν λαλῆναι,

Διὰ τὴν σιωπὴν πλείστα φερέ αὐτῆς λίσσῃ.

Filia nabilis, etsi plane nihil loquatur,

Ipsa tamen silentio plurimum de se pradicat.

vers. 56. Menses abierunt decem. Menander Plotio.

Γυνὴ κυεῖ δακάμηνον.

Mulier, postquam concepit, mensem agit decimum.

vers. 58. Dormienti contesturos Deos. Menander:

Αὐτόματα γὰρ τὰ πράγματα ἐπὶ τὸ συμφέρον

ῥεῖ καὶ καθόδου, πάλιν τὰναντία.

Sponte sua nam rei ad usum manant; sed et, dum quis dormit, rursus contraria.

ACTUS V. SCENA III.

vers. 18. Communia esse amicorum inter se omnia.

Menander in Adelphis, Erasmo cirante:

Τὰ τῶ φίλων κοινὰ, ἢ μόνον τὰ χρήματα,

Καὶ νῦν ἡ φρονήσιος κοινωνία.

Communia amicos inter, non pecunia

Tantum, sed et mens pariter et prudentia.

ACTUS V. SCENA IV.

vers. 31. Duxi uxorem. Huc spectat illud Menandri apud

Stobaeum:

Τὸ γυναικὶ ἔχον, εἶναι τοὺς παῖδων, Παρθένον,

Πατέρα, μετρίαν τῷ βίῳ πολλὰς φέρει.

Uxorem habere, liberorum, Parmeno,

Patrem esse, curas multas in vitam invenit. Et:

Τὸ θύειν πατέρα παῖδων, ὡς λυπηρὸν, φόβος, φροντίς.

Liberorum patrem esse factum, maior fuit, formido, et anxietas.

ET APOLLODORI.

H E C T O R A.

ACTUS II. SCENA I.

vers. 8. Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias. *Menander:*

Γυνὴ γυναικὸς πάποτ' ἔδην διαφέρει.

A fœmina nil fœmina unquam discrepat.

vers. 11. Postmodum rescisces: *Menander:*

Ταῦθ' ὕστερον λάβοις ἀν' ἡμαρτημένον.

Quenam sint commissa, hac in postmodum rescisces.

ACTUS III. SCENA III.

vers. 20. Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humiles sumus. *Apollodorus:*

Οὕτως ἕκαστος διὰ τὰ περὶ γράμματα σμικρὸς ὡς καὶ πατέρες.

Ita quisque, ut res dant sese, et gravis, et humilis, esse solet.

ACTUS III. SCENA V.

vers. 7. Salvum atque validum. *Menander:*

Εὐτυχῆντα καὶ σεσσωμένον.

Fortunatum, saluumque.

ACTUS IV. SCENA II.

vers. 19. 20. Ut ne cui meæ longinquitas ætatis obster, mortemve expectet meam. *Menander:*

Πικρὸν ἐστὶ θρήνημα γέροντι ἐν οἴκῳ μένοντι.

Amarulentus est alumnus senex domi manens.

ACTUS IV. SCENA IV.

vers. 88. Amarae mulieres sunt. *Menander apud Stobæum:*

Φύσος γυνὴ δυσκωὶὸν ἐστὶ καὶ πικρόν.

Natura mala mulier atque effrænis est.

ACTUS V. SCENA III.

vers. 25. Abhinc menses decem fere. *Vide dictum Menandri. Adelp. act. 4. sc. 5. vers. 56.*

P H O R M I O N E.

ACTUS I. SCENA II.

vers. 88. Quod fors fert, feremus æquo animo. *Menander:*

Ἐνίσκ' ἀτυχίαν καὶ βλάβην διχημένως.

Fortunam adversam, dispendiumque, decenter ferto.

vers. 89. Istuc viri est officium. *Menander:*

Τὺτ' ἐστὶν ἀνδρὸς.

Hoc viri est,

ACTUS

LOCA MENANDRI, &c.

ACTUS I. SCENA IV.

vers. 26. Fortes fortuna adjuvat. *Menander apud Stobaeum:*

Τόλμη δικαία ἔθ' Θεὸς συλλαμβάνει.

Audaciam justam vel adjuvat Deus.

ACTUS II. SCENA II.

vers. 15. Injuriarum audisti. *Menander Mysogyno:*

-----Ὁ μὲν σοὶ καὶ ἡλίου

Ἡ μὲν πορεύει σοὶ γραφὴ κακώσεως.

-----Juro Solem tibi,

Injuriarum me tibi scripturum dicam.

vers. 30. Cum Ratione] Rationem, quod est in Palatino codice, magis placet. Nam ita quoque citat victorius lib.

v. c. xx. ubi inter alios versus Menandri hunc adducit:

Τὸ γὰρ τέλειον μὲν, τὴν γὰρ κείνην δέειν.

Nam quod me alit, id ego plane judico Deum.

ACTUS III. SCENA III.

vers. 30. Solus amico amicus. *Apollodorus:*

Μένους γὰρ ἐπίσταται φιλεῖν τὰς φίλους.

Ut qui solus amicos amare didicit.

ACTUS IV. SCENA I.

vers. 9. Senectus ipsa morbus. *Apollodorus:*

Τὸ γῆρας ἐστὶν αὐτὸ νόσημα.

vers. 21. Ego meorum solus sum meus: *Apollodorus:*

Εἴ γὰρ γὰρ εἰμὶ μόνος καὶ ἐμῶν ἐμός.

ACTUS IV. SCENA IV.

vers. 17. Dicis quod mali est, &c. *Menander:*

-----Λέγεις αἰὲν τὸ λυπεῖν,

Μαδὲν ἀνίστασθαι τοὺς καὶ προσελεγόμενον.

Semper, quod maiorem affert, narras, nihil eorum addens, quod exadversum alloquiis sit idoneum.

P. T E R E N T I I A N D R I A.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, M. FULVIO, ET M. GLABRIONE, ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERUNT L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS, CLAUDII F. TIBIIS PARIBUS, DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRÆCA. EDITA M. MARCELLO, C. SULPICIO COSS.

Persona.

PROLOGUS.	BYRRHIA servus,
SIMO senex.	LESBIA obfetrrix.
SOSIA servus.	GLYCERIUM, aliàs
DAVUS servus.	PASSIBULA, Chre-
MYSIS ancilla.	metis filia.
PAMPHILUS ado-	CHREMES senex.
lescens.	CRITO hospes.
CHARINUS ado-	DROMO servus.
lescens.	

Persona mute.

SERVI Simonis opsonia portantes.
ARCHILLIS ancilla.

ANDRIÆ
ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

S Ororem falsò creditam meretricula,
 Genere Andria, Glycerium vitiat Pamphilus:
Gravidâque falsâ, dat fidem, uxorem sibi.
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat
Gnatam Chremetis: atque ut amorem comperit, 3
Simulat futuras nuptias; cupiens, suis
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suâsu non repugnat Pamphilus:
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generum abdicat: 10
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

P. T E R E N T I I.
A N D R I A.
P R O L O G U S.

P O E T A cū primū animum ad scriben-
dum appulit,
Id sibi negoti credidit solum dari,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter evenire multò intellegit :

Nam in prologis scribundis operam abutitur, 5
Non qui argumentum narret, sed qui malevoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.

Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animum advertite.

Menander fecit Andriam et Perinthiam :

Qui utramvis recte nōrit, ambas noverit. 10

Non ita dissimili sunt argumento, sed tamen

Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.

Quæ convenere, in Andriam ex Perinthia

Fatetur transtulisse, atque usum pro suis.

Id isti viruperant factum, atque in eo disputant, 15

Contaminari non decere fabulas.

Faciunt næ intellegendo, ut nihil intellegant.

Qui cum hunc accusant, Nævium, Plaurum, Ennium

Accusant: quos hic noster auctores habet :

Quorum æmulari exoprat negligentiam 20

Potius, quam istorum obscuram diligentiam.

Dehinc ut quiescant porro moneo, et desinant

Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Favere, adeste æquo animo, et rem cognoscite;

Ut pernoscatis, ecquid spei sit reliquum, 25

Posthac quas faciet de integro comœdias,

Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

ACTUS I. SCENA I.

S I M O, S O S I A.

Vos istæc intro auferte : abite. Sofia,
 Adesdum : paucis te volo. S o. dictum puta :
 Nempe ut curentur recte hæc. S i. imo aliud.
 S o. quid est,

Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius ? 4

S i. Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quam paro :

Sed his, quas semper in te intellexi sitas,

Fide et taciturnitate. S o. exspecto, quid velis.

S i. Ego postquam te emi, à parvulo, ut semper tibi

Apud me iusta et clemens fuerit servitus,

Scis. feci, è servo ut esses libertus mihi, 10

Propterea quod serviebas liberaliter.

Quod habui, summum pretium, persolvi tibi.

S o. In memoria habeo. S i. haud muto factum.

S o. gaudeo,

Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo : et,

Id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam. 15

Sed mihi hoc molestum est : nam istæc commemoratio

Quasi exprobratio est immemoris benefici.

Quin tu uno verbo dic, quid est quod me velis.

S i. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi,

Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ. 20

S o. Cur simulas igitur ? S i. rem omnem à principio
 audies :

Eo pacto et gnati vitam, et consilium meum

Cognosces, et quid facere in hac re te velim.

Nam is postquam excessit ex ephebis, Sofia,

Liberius vivendi fuit potestas. nam antea 25

Qui scire posses, aut ingenium noscere,

Dum ætas, metus, magister prohibebant ? S o. ita est.

S i. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,

Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos

Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos ; 30

Horam

Horum ille nihil egregiè, præter cætera,
 Studebat, et tamen omnia hæc mediocriter.
 Gaudebam. S o. non injuriâ : nam id arbitror
 Adprimè in vita esse utile, ut ne quid nimis.
 S i. Sic vita erat, facile omnes perferre ac pari, 35
 Cum quibus erat cunque unâ : his sese dedere :
 Eorum obsequi studiis : advorsus nemini :
 Nunquam præponens se illis : ita facillimè
 Sine invidiâ invenias laudem, et amicos pares.
 S o. Sapienter vitam inst. tuit : namque hoc tempore 40
 Obsequium amicos, veritas odium parit.
 S i. Interea mulier quædam abhinc triennium
 Ex Andro commigravit huc viciniæ,
 Inopiâ et cognatorum negligentia
 Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ. 45
 S o. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
 S i. Primum hæc pudicè vitam, parcè ac duriter
 Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
 Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
 Unus, et item alter ; ita ut ingenium est omnium 50
 Hominum a labore proclive ad lubricum ;
 Accepit conditionem : dein quæstum occipit.
 Qui tum illam amabant, fortè, ita ut sit, filium
 Perduxere illuc secum, ut unâ esset, meum.
 Egomet continuo mecum : certe captus est, 55
 Habet. observabam manè illorum servulos
 Venientes, aut abeuntes, rogitabam, heus puer,
 Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit ? nam Andriæ
 Illi id erat nomen. S o. teneo. S i. Phædrum, aut Cli-
 niam
 Dicebant, aut Niceratum. nam hi tres tum simul 60
 Amabant. Eho ! quid Pamphilus ? quid ? symbolam
 Dedit, cœnavit. gaudebam. Item alio die
 Quærebam : comperiebam nihil ad Pamphilum
 Quidquam attinere. Enimvero spectatum satis
 Putabam, et magnum exemplum continentia. 65
 Nam qui cum ingeniis conficitur ejusmodi,
 Neque commovetur animus in eâ re tamen,
 Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modum.
 Cùm id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia

Bona dicere, et laudare fortunas meas, 70
 Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
 Quid verbis opus est? hac famâ impulsus Chremes
 Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
 Cum dote summâ filio uxorem ut daret.
 Placuit, despondi. hic nuptiis dictus est dies. 75
 S o. Quid obstat, cur non veræ fiant? S i. audies.
 Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
 Chrysis vicina hæc moritur. S o. ô factum bene!
 Beasti: metui à Chryside. S i. ibi tum filius
 Cum illis, qui amabant Chrysidem, unâ aderat fre-
 quens: 80
 Curabat unâ funus: tristis interim,
 Nonnunquam conlacrumabar. Placuit tum id mihi.
 Sic cogitabam: hic, parvæ consuetudinis
 Causâ, mortem hujus tam fert familiariter:
 Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri? 85
 Hæc ego putabam esse omnia humani ingeni
 Mansuetique animi officia. Quid multis moror?
 Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo,
 Nil suspicans etiam mali. S o. hem, quid est?
 S i. Scies.
 Effertur. imus. Interea inter mulieres, 90
 Quæ ibi aderant, fortè unam aspicio adolescentulam,
 Formâ. S o. bonâ fortasse. S i. et voltu, Sofia,
 Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil suprâ.
 Quia tum mihi lamentari præter cæteras
 Visa est, et quia erat formâ præter cæteras 95
 Honestâ, et liberali, accedo ad pedisequas:
 Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
 Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
 Hinc illæ lacrumæ, hæc illa est misericordia. (rima
 S o. Quàm timeo quorsum evadas. S i. funus inte-
 Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus. 101
 In ignem imposita est. fletur. Interea hæc soror,
 Quam dixi, ad flammam accessit imprudentius,
 Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
 Bene dissimulatum amorem et celatum indicat. 105
 Accurrit: mediam mulierem complectitur:
 Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
 Tum

Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,
Rejecit se in eum, fleas, quàm familiariter.

S o. Quid ais? S i. redeo inde iratus, atque ægrè ferens.
Nec satis ad objurgandum causæ. diceret, 111

Quid feci? quid commerui aut peccavi, pater?

Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui,
Servavi. honesta oratio est. S o. rectè putas :

Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit ; 115

Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?

S i. Venit Chremes postridiè ad me, clamitans,

Indignum facinus ; comperisse Pamphilum

Pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illud sedulò

Negare factum. ille instat factum. denique 120

Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam

Neget daturum. S o. Non tu ibi gnatum? S i. ne hæc
quidem

Sati' vehemens causa ad objurgandum. S o. qui, cedo?

S i. Tute ipse his rebus finem præscripsisti, pater.

Prope adest, cùm alieno more vivendum est mihi : 125

Sine nunc meo me vivere interea modo.

S o. Quis igitur relictus est objurgandi locus?

S i. Si propter amorem uxorem nolit ducere ;

Ea primum ab illo animadvertenda injuria est.

Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias 130

Vera objurgandi causa sit, si denegat.

Simul, sceleratus Davus si quid consilii

Habet, ut consumat nunc, cum nihil obsint doli.

Quem ego credo manibus pedibusque obnixè omnia

Facturum : magis id adeo, mihi ut incommoder, 135

Quàm ut obsequatur gnato. S o. quapropter? S i. ro-
gas?

Mala mens, malus animus. quem quidem ego si sen-
sero.----

Sed quid opu' sit verbis? sin eveniat, quod volo,

In Pamphilo ut nihil sit moræ ; restat Chremes,

Qui mihi exorandus est, et spero confore. 140

Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias:

Perterrefacias Davum : observes filium,

Quid agat, quid cum illo consilii capter. S o. sat est :

Curabo : eamus jam nunc intro. S i. i præ, sequar.

ACTUS

A C T U S I. S C E N A I.

D A V U S. S I M O.

N O N dubium est, quin uxorem nolit filius :

Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias

Futuras esse audivit. sed ipse exit foras.

D. Mirabar, hoc si sic abiret : et heri semper lenitas,
Verebar, quorsum evaderet. 5

Qui, postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostram verbum fecit, neque id
ægrè tulit. (malo.

S. At nunc faciet ; neque, ut opinor, sine tuo magno

D. Id voluit, nos sic nec opinantes duei falso gaudio,
Sperantes jam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ne esset sparium cogitandi ad disturbandas nuptias :

Astutè ! S. carnufex quæ loquitur ! D. herus est, ne-
que prævideram. 12

S. Dave. D. hem, quid est ? S. ehodum, ad me. D. quid
hic volt ? S. quid ais ? D. qua de re ? S. rogas ?
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus curat
scilicet. 15

S. Hoccine agis, an non ? D. ego verò istuc. S. sed,
nunc ea me exquirere,

Iniqui patris est. nam, quod antehac fecit, nihil ad
me attinet.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi, animum ut exple-
ret suum.

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, sive æquum est, te oro, Dave, ut re-
deat jam in viam.

D. Hoc quid sit ? S. omnes qui amant, graviter sibi
dari uxorem ferunt. 20

D. Ita aiunt. S. tum si quis magistrum cepit ad eam
rem improbum,

Ipsum animum ægrotum ad deteriore partem ple-
rumque applicat.

D. Non hercle intellego. S. non ? hem ! D. non :
Davus sum, non Oedipus.

S. Nempe

ANDRIA.

9

S. Nempe ergo aperte vis, quæ restant, me loqui?

D. sanè quidem.

S. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis 25

Fallaciæ conari, quo fiant minus,

Aut velle in eâ re ostendi, quàm sis callidus;

Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam usque
ad necem;

Eâ lege, atque omine, ut, si te inde exemerim, ego pro
te molam. 29

Quid, hoc intellextin? an nondum etiam ne hoc qui-
dem? D. Imo callidè: (sus es.

Ita aperte ipsam rem modò locutus, nihil circuitione u-

S. Ubivis faciliùs passus sim, quam in hac re, me deludier.

D. Bona verba quæso. S. irrides? nihil me fallis, sed
dico tibi,

Ne temere facias; neque tu hoc dicas tibi non præ-
dictum. cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci est segnitix, neque
socordix,

Quantùm intellexi modò senis sententiam de nuptiis:

Quæ si non astu providentur, me aut herum pessunda-
bunt.

Nec, quid agam, certum est; Pamphilumne adjutem,
an auscultem seni.

Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulor, hu-
jus minas, 5

Cui verba dare difficile est. primùm jam de amore hoc
comperit:

Me insensus servat, ne quam faciam in nuptiis falla-
ciam.

Si senserit, perii; aut, si libitum fuerit, causam ceperit,

Quo jure, quaque injuriâ, præcipitem me in pistrinum
dabit.

Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria, 10

Sive ista uxor, sive amica est, gravis est Pamphilo est;

Au-

Audireque eorum est operæ pretium audaciam :
 Nam incoëptio est amentium, haud amantium :
 Quidquid peperisset, decreverunt tollere.
 Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam, 15
 Civem Atticam esse hanc ; Fuit olim quidam senex
 Mercator : navem is fregit apud Andrum insulam :
 Is obiit mortem. ibi tum hanc ejectam, Chrysidis
 Patrem recepisse orbam, parvam. fabulæ.
 Mihi quidem hercle non sit verisimile : atqui ipsis com-
 mentum placet. 21
 Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, ut
 Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater impruden-
 tem opprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

M Y S I S.

M. **A**UDIVI, Archillis, jam dudum : Lesbiam ad-
 duci jubes.
 Sanè pol illa temulenta est mulier, et temeraria,
 Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem,
 Tamen eam adducam. Importunitatem spectare ani-
 culæ ; 4
 Quia compotrix ejus est. Dî dare facultatem, obsecro,
 Huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi locum.
 Sed, quidnam Pamphilum exanimatum video ? vereor,
 quid fieri.
 Opperiar, ut sciam, num quidnam hæc turba tristitiæ
 adferat.

ACTUS I. SCENA V.

P A M P H I L U S, M Y S I S.

P. **H**OCCINE est humanum factum aut incoëptum ?
 hoccine est officium patris ?
 M. Quid illud est ?
 P. Proh deûm atque hominum fidem ! quid est, si hoc
 non contumelia est ? Uxo:em

Uxorem decrêrat dare sese mi hodie. Nonne oportuit
Præscisse me antè ? nonne prius communicatum oportuit ?

M. Miseram me, quod verbum audio !

P. Quid Chremes ? qui denegârât, se commissurum mihi

Gnatam suam uxorem ; id mutavit, quoniam me immutatum vider.

Itane obstinâtè operam dar, ut me à Glycerio miserum abstrahat ?

Quod si fit, pereo funditus.

10

Adcon' hominem inveniustum esse, aut infelicem quendam, ut ego sum ?

Proh Deum atque hominum fidem !

Nullon' ego Chremetis pacto affinitatem effugere poterò ?

Quot modis contemptus, spretus ? facta, transacta omnia. hem,

Repudiatus repetor. quamobrem ? nisi si id est, quod suspicor :

15

Aliquid monstri alunt : ea quoniam nemini obtrudi potest,

Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimavit metu.

P. Nam quid ego dicam de patre ? ah !

(dd)

Tantamne rem tam negligenter agere ? præteriens mihi apud forum, uxor tibi ducenda est, Pamphile, hodie, inquit : para :

20

Abi domum. id mihi visus est dicere, abi citò, et suspende te.

Obstupui. censent' ullum me verbum potuisse proloqui, Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam ? obmutui.

Quòd si ego prius id rescissem ; quid facerem, si quis nunc me roget ;

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc primùm quid exsequar ?

25

Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divorce trahunt :

Amor, misericordia hujus, nuptiarum sollicitatio ;

Tum

Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo
usque adhuc,

Quæ meo cunque animo libitum est, facere : eine ego
ut advorser ? hei mihi !

Incertum est quid agam. M. misera timeo, incertum
hoc quorsum accidat. 30

Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsâ, aut me ali-
quid de illâ advorsum hunc loqui.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel il-
luc impellitur.

P. Quis hic loquitur ? Mysis, salve. M. ô salve, Pam-
phile. P. quid agit ? M. rogas ?

Laborat è dolore : atque ex hoc misera sollicita est, diem,
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ. tum autem
hoc timet, 35

Ne deseras se. P. hem, egone istuc conari queam ?

Ego propter me illam decipi miseram sinam ?

Quæ mihi suum animum atque omnem vitam credidit :

Quam ego animo egregiè caram pro uxore habuerim,
Bene et pudicè eju' doctum atque eductum sinam 40

Coactum egestate ingenium immutarier ?

Non faciam. M. haud verear, si in te solo sit situm :

Sed vim ut queas ferre. P. adeon' me ignavum putas ?

Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum,

Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor 45

Commoveat, neque commoneat, ut servem fidem ?

M. Unum hoc scio, meritam esse, ut memor esses sui.

P. Memor essem ? ô Mysis, Mysis, etiam nunc mihi

Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis

De Glycerio. jam ferme moriens me vocat : 50

Accessi : vos semotæ : nos soli : incipit :

Mi Pamphile, hujus formam atque ætatem vides :

Nec clam te est, quàm illi nunc utræque inutiles

Et ad pudicitiam et ad rem turandam sient. 54

Quod ego te per hanc dextram oro, et genium tuum,

Per tuam fidem, perque hujus solitudinem

Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deseras :

Si te in germani fratris dilexi loco,

Sive hæc te solum semper fecit maxumi,

Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus. 60

Tenuissimum do, amicum, tutorem, patrem :
Bona nostra hæc tibi committo, et tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat : mors continuò ipsam occu-
pat.

Accepi : acceptam servabo. M. ita spero quidem. 64

P. Sed cur tu abis ab illâ? M. obstetricem accerso.

P. propera :

Atque audin' ? verbum unum cave de nuptiis,

Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS, BYRRHIA, PAMPHILUS.

QUID ais, Byrrhia ? daturne illa Pamphilo hodie
nuptum ? B. sic est.

C. Qui scis ? B. apud forum modò e Davo au-
divi. C. vix misero mihi !

Ut animus in spe atque in timore usque antehac atten-
tus fuit,

Ita, postquam adempta spes est, lassius, curâ confectus
stupet.

B. Quæso ædepol, Charine, quoniam non potest id fi-
eri, quod vis. 5

Id velis quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam
volo.

B. Ah, quanto satius est, te id dare opëram,

Qui istum amorem ex animo amoveas tuo, quàm id lo-
qui,

Quo magis libido frustra incendatur tua !

C. Facile omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis
dāmus. 10

Tu si hic sis, aliter sentias. B. age, age, ut lubet. C. sed
Pamphilum

Video. omnia experiri certum est prius quàm pereo.

B. Quid hic agit ?

C. Ipsum hunc orabo : huic supplicabo : amorem huic
narrabo meum.

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prota-
hat dies. 15

★ B

Interea

Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est.

C. Byrrhia,

Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quidni? si nihil impetres, 15

Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.

C. Abin' nunc in malam rem cum suspitione istac, scelus!

P. Charinum video. salve. C. ô salve, Pamphile:

Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens. 20

P. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.

Sed istuc quidnam est? C. hodie uxorem ducis? P. ajunt. C. Pamphile,

Si id facis, hodie postremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi!

Vereor dicere huic: dic quaeso, Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?

B. Sponsam hic tuam amat. P. nã iste haud mecum sentit. ehodum, dic mihi, 25

Numquidnam amplius tibi cum illâ fuit, Charine? C. ah Pamphile,

Nihil. P. quàm vellem! C. nunc te per amicitiam et per amorem obsecro,

Principio, ut ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,

Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi; P. cordi? C. saltem aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquò, ne videam. P. audi nunc jam: 30

Ego, Charine, neutiquam officium liberi esse hominis puto,

Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.

Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscer.

C. Reddidisti animum. P. nunc si quid potes aut tu, aut hic Byrrhia,

Facite, fingite, invenite, efficite, qui detur tibi: 35

Ego id agam, mihi qui ne detur. C. sat habeo. P. Davum optumè

Video. hujus consilio fretu' sum. G. at tu hercle haud
quidquam mihi,
Nisi ea, quæ nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? B. ego
verò ac lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS, CHARINUS, PAMPHILUS.

DI boni, boni quid porto? sed ubi inveniam Pamphi-
lum;

Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam
animum gaudio?

C. Latus est, nescio quid. P. nihil est. nondum hæc
rescivit mala.

D. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi paratas
nuptias,

C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum
quære.

Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendam?

C. cessas alloqui?

D. Abeo. P. Dave, ades, resiste. D. quis homo est,
qui me? ô Pamphile,

Teipsum quæro. euge, ô Charine! ambo opportunè :
vos volo.

P. Dave, perit. D. quin tu hoc audi. P. interii. D. quid
timeas, scio.

C. Mea quidem hercle certè in dubio vita est. D. et
quid tu, scio.

P. Nuptiæ mihi. D. et id scio. P. hodie. D. obtundis,
tamen si intellego.

Id paves, ne ducas tu illam : tu autem, ut ducas. C. rem
renes.

P. Istuc ipsum. D. atqui istuc ipsum, nil pericli est : me
vide.

P. Obsecro te, quamprimùm hoc me libera miserum
metu. D. hem,

Libero. uxorem tibi jam non dat Chremes. P. qui scis?

D. scio,

Tuus pater modo me prehendit : ait, tibi uxorem dare.
Hodie: item alia multa, quæ nunc non est narrandi
locus.

Continuò ad te properans, percurro ad forum, ut di-
cam tibi hæc.

Ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excelsum
locum.

Circumspicio : nusquam. forte ibi hujus video Byr-
rhiam : 20

Rogo: negat vidisse. mihi molestum. quid agam, cogito.

Redeunti interea ex ipsâ re mi incidit suspicio. hem,

Paululum opsoni. ipse tristis. de improvise nuptiæ.

Non coherent. P. quorsum nam istuc? D. ego me con-
tinuò ad Chremem. 24

Cum illò advenio, solitudo ante ostium. jam id gaudeo.

P. Rectè dicis, perge. D. maneo. interea introire ne-
minem

Video, exire neminem: matronam nullam: in ædibus

Nil ornati, nil tumulti: accessi, introspexi, P. scio.

Magnum signum. D. num videntur convenire hæc
nuptiis?

P. Non opinor, Dave. D. opinor, narras? non rectè
accipis. 30

Certa res est. etiam puerum inde abiens conveni Chre-
mis,

Olera, et pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.

C. Liberatus sum, Dave, hodie tuâ operâ. D. at nullus
quidem.

C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ri-
diculum caput!

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem du-
cere: 35

Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis, C. bene
mones.

Ibo: etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata est.
vale.

ACTUS II. SCENA III.

PAMPHILUS, DAVUS.

QUI D igitur sibi volt pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.

Si id succenscat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,

Ipsu' sibi esse injurius videatur, neque id injuriâ,
Priusquam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias
perspexerit.

Sed si tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet: s
Tum illâ turbâ fient. P. quid vis? patiar? D. pater est,
Pamphile:

Difficile est. tum hæc sola est mulier: dictum ac fac-
rum, invenerit

Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido. P. eji-
ciat? D. citò.

A. Cedo igitur, quid faciam, Dave? D. dic te ductu-
rum. P. hem! D. quid est?

P. Egone dicam? D. cur non? P. nunquam faciam.
D. ne nega. 10

P. Suadere noli. D. ex eâ re quid fiat, vide.

P. Ut ab illâ excludar, hac concludar. D. non ita est.

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem:

Ducas volo hodie uxorem. tu, ducam, inquires:

Cedo, quid jurgabit tecum? hîc reddes omnia, 15

Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut fient,

Sine omni periculo. nam hocce hand dubium est, quin
Chremes

Tibi non det gnatam: nec tu eâ causâ minueris

Hæc quæ facis, ne is suam mutet sententiam. 19

Patri dic velle: ut, cum velit, tibi jure irasci non queat.

Nam quod tu speres, propulsabo facile: uxorem his
moribus

Dabit nemo. inopem inveniet potius, quàm te cor-
rumpi sinat.

Sed si te æquo animo ferre accipiet, neglegentem fe-
ceris. B 3 Aliam

Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit boni.

P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P. vide quò me inducas. D. quin taces? 25

P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi ex illâ, cautio est:

Nam pollicitus sum suscepturum. D. ô facinus audax! P. hanc fidem

Sibi, me obsecravit, qui se sciret non deserturum, ut darem.

D. Curabitur. sed, pater adest. cave te esse tristem sentiat.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

R E V I S O quid agant, aut quid caprent consili.

D. Hic nunc non dubitat quin te ducturum neges.

Venit meditatus alicunde ex solo loco:

Orationem sperat invenisse se,

Qua differat te: proin' tu fac, apud te ut fies. 5

P. Modò ut possim, Dave. D. crede, inquam, hoc mihi, Pamphile,

Nunquam hodie tecum commutaturum patrem

Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVUS, PAMPHILUS,

H E R U' me, relictis rebus, jussit Pamphilum

Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,

Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor:

Ipsum adeo præsto video cum Davo. hoc agam. 4

S. Utrumque adesse video. D. hem, serva. S. Pamphile.

D. Quasi de improvviso respice ad eum. P. ehem pater.

D. Probe. S. hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.

B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.

P. Neque istuc neque alibi tibi usquam erit in me mora.

B. hem!

D. Obmu-

D. Obmutuit. B. quid dixit? S. facis ut te decet, 10
 Cùm istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.
 D. Sum verus? B. herus, quantum audio, uxore excidit.
 S. I jam nunc intro, ne in morâ, cùm opu' sit, fies.
 P. Eo. B. nullane in re esse homini cuiquam fidem?
 Verum illud verbum est, volgò quod dici solet, 15
 Omnes sibi melius esse malle, quàm alteri.
 Ego illam vidi virginem: formâ bonâ
 Memini videre; quo æquior sum Pamphilo,
 Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
 Renunciabo, ut pro hoc malo mihi det malum. 20

ACTUS II. SCENA VI.

DAVUS, SIMO.

HIC nunc me credit aliquam sibi fallaciam
 Portare, et eâ me hîc restitisse gratiâ.
 S. Quid Davus narrat? D. æquè quidquam nunc quidem,
 S. Nihilne? hem. D. nihil prorsus. S. atqui expecta-
 bam quidem.
 D. Præter spem evenit: sentio: hoc malè habet virum.
 S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius. 6
 S. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,
 Hujusce propter consuetudinem hospitæ?
 D. Nihil hercle: aut si adeo, bidui est, aut tridui
 Hæc sollicitudo: nostin'? deinde desinet: 10
 Etenim eam secum rem rectâ reputavit viâ.
 S. Laudo. D. dum licitum est illi, dumque ætas tulit,
 Amavit: tum id clam. cavit ne unquam infamiæ
 Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.
 Nunc uxore opus est; animum ad uxorem appulit. 15
 S. Subtristis visu' est esse aliquantulum mihi.
 D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenseat tibi.
 S. Quidnam est? D. puerile est. S. quid est? D. nihil.
 S. quin dic, quid est?
 D. Ait nimium parcè facere sumptum. S. mene? D. te.
 Vix, inquit, drachmis opsonatus est decem: 20
 Num filio videtur uxorem dare?

Quem,

Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
 Potissimum nunc? er, quod dicendum hic fiet,
 Tu quoque perparcè nimium. non laudo. S. tace.
 D. Commovi. S. ego, istæ rectè ut fiant, videro. 25
 Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?
 Nam si hic mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.

A C T U S I I I . S C E N A I .

M Y S I S , S I M O , D A V U S , L E S B I A , G L Y -
 C E R I U M .

I T A pol quidem re est, ut dixi, Lesbia:
 Fidelem haud ferme mulieri invenias virum.
 S. Ab Andriâ est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
 M. Sed hic Pamphilus. S. quid dicit? M. firmavit fide-
 dem. S. hem.
 D. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit. 5
 M. Nam quod peperisset, iussit tolli. S. ô Jupiter!
 Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
 L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
 Sed sequere me intro, ne in morâ illi sis. L. sequor.
 D. Quod remedium nunc huic malo inveniam. S. quid
 hoc? 10
 Adeon' est demens? ex peregrinâ? jam scio: ah!
 Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensi sse ait?
 S. Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
 Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
 G. Juno Lucina, fer opem: serva me, obsecro. 15
 S. Hui, tam citò? ridiculum. postquam ante ostium
 Me audit stare, approperat. non sat commodè
 Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. D. mihin'?
 S. Num immemores discipuli? D. ego, quid narres,
 nescio.
 S. Hiccine, si me imparatum in veris nuptiis 20
 Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
 Nunc hujus periclo sit. ego in portu navigo.

A C T U S

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA, ARCHILLIS, SIMO, DAVUS.

ADHUC, Archillis, quæ adsolent, quæque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.

Nunc primum fac, istæc ut lavet : post deinde,

Quod jussi ei dare bibere, et quantum imperavi,

Date : mox ego huc revertar.

Per, eccestor, scitus puer natus est Pamphilo.

Deos quaeso, ut sit superstes : quandoquidem ipse est
ingenio bono ;

Cumque huic veritus est optimæ adolescenti facere in-
juriam.

S. Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te esse
ortum ? D. quidnam id est ?

S. Non imperabat coram, quid opus factò esset puer-
peræ :

Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat
de via.

O Dave, itan' contemnor abs te ? aut itane tandem
idoneus

Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incip'as dolis ?

Saltem accuratè, ut metui videar : certè, si resciverim.

D. Certè hercle nunc hic se ipfus fallit, haud ego. S. e-
dixin' tibi ?

Interminatus sum, ne faceres ? num veritus ? quid re-
tulit ?

Credon' tibi hoc nunc, peperisse hanc è Pamphilo ?

D. Teneo, quid erret : quid ego agam, habeo. S. quid
races ?

D. Quid credas ? quasi non tibi renunciata sint hæc
sic fore.

S. Mihin' quisquam ? D. eho, an tute intellexti hoc ad-
simulari S. irrideor.

D. Renunciatum est : nam qui istæc tibi incidit suspicio ?

S. Qui ? quia te nôram. D. quasi tu dicas, factum id
consilio meo.

S. Certè

S. Certè enim scio. D. non satis me pernôsti etiam, qualis sim, Simo.

S. Egone te? D. sed, si quid narrare occœpi, continuo dari

Tibi verba censes. S. falsò. D. itaque hercle nihil jam mutire audeo. 25

S. Hoc ego scio unum, neminem peperisse hîc. D. intellexin'?

Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium. Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut sis sciens:

Netu hoc mihi posterius dicas Davi factum consilio, aut dolis.

Prorsus à me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo. 30

S. Unde id scis? D. audivi, et credo. multa concurrunt simul,

Qui conjecturam hanc nunc facio. jam primùm hæc se è Pamphilo

Gravidam dixit esse. inventum est falsum. nunc, postquam videt

Nuptias domi apparari, missa est ancilla illicò

Obstetricem accersitum ad eam, et puerum ut adferret simul. 35

Hoc nisi sit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.

S. Quid ais? cùm intellexeras,

Id consilii capere, cur non dixisti extemplò Pamphilo?

D. Quis igitur eum ab illâ abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem

Scimus, quàm miserè hanc amârit. nunc sibi uxorem experit. 40

Postremò id mihi da negoti. tu tamen idem has nuptias

Perge facere ita, ut facis: et id spero adiuturos Deos.

S. Imo abi intrò: ibi me opperire, et, quod parato opus est, para.

Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.

Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia: 45

Sed parvi pendo. illud mihi multo maxumum est,

Quod mihi pollicitu' est ipse gnatus. nunc Chremem Conveniam: orabo gnato uxorem, id si impetret,

Quid

Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
 Nam gnatus quod pollicitu' est, haud dubium est mihi,
 Si nolit, quin eum meritò possim cogere. 51
 Atque adeo in ipso tempore eecum ipsum obviam
 Chremem.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO, CHREMES.

JUBEO Chremetem. C. oh, teipsum quærebam. S. et
 ego te. C. optatò advenis. [filiam
 Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie
 Meam nubere tuo gnato. id viso, tune, an illi insaniant.
 S. Ausculta paucis: quid ego te velim, et tu quod
 quæris, scies.
 C. Ausculto: loquere quid velis. 5
 S. Per te Deos oro, et nostram amicitiam, Chreme,
 Quæ incoepta à parvis cum ætate accrevit simul,
 Perque unicam gnatam tuam, et gnatum meum,
 Cujus tibi potestas summa servandi datur;
 Ut me adjuves in hac re, atque ita, uti nuptiæ
 Fuerant futuræ, fiant. C. ah, ne me obsecra: 10
 Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
 Alium esse censes nunc me, atque olim, cùm dabam?
 Si in rem est utrique, ut fiant, accersi jube.
 Sed si ex eâ re plus mali est, quàm commodi 15
 Utrique; id oro te, in commune ut consulas,
 Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
 S. Imo ita volo, iraque postulo ut fiat, Chreme:
 Neque postulem abs te, ni ipsa res moneat. C. quid est?
 S. Iræ sunt inter Glycerium et gnatum. C. audio. 20
 S. Ita magnæ, ut sperem posse avelli. C. fabulæ.
 S. Profectò sic est. C. sic hercle, ut dicam tibi:
 Amantium iræ, amoris integratio est.
 S. Hem, id te oro, ut antè eamus, dum tempus datur,
 Dumque ejus lubido occlusa est contumeliis; 25
 Priusquam harum scelera et lacrumæ consistæ dolis
 Reducunt animum ægrotum ad misericordiam.
 Uxorem demus. spero consuetudine, et

Conju-

P. T E R E N T I I

Conjugio liberali devinctum, Chreme,

Dehinc facile ex illis sese emerfurum malis.

30

C. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror,
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.

S. Qui scis ergo istuc, nisi periculum feceris?

C. At istuc periculum in filia fieri, grave est.

S. Nempe incommoditas denique huc omnis rēdit; 35

Si eveniat, quod Dī prohibeant, discessio.

At si corrigitur, quot commoditates, vide.

Principio, amico filium restitueris:

Tibi generum firmum, et filia invenies virum.

C. Quid istuc? si ita istuc animum inducti esse utile, 40

Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

S. Merito te semper maxumi feci, Chreme.

C. Sed quid ais? S. quid? C. qui scis eos nunc dis-
cordare inter se?

S. Ipsu' mihi Davus, qui intimu' est eorum consiliis,
dixit:

Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut ma-
turem.

Num, censes, faceret, filium nisi sciret eadem hæc
velle?

Tute adeo jam ejus audies verba. heus, evocate huc
Davum.

Atque eccum, video ipsum foras exire.

A C T U S III. S C E N A IV.

DAVUS, SIMO, CHREMES.

Ad te ibam. S. quidnam est?

D. Cur non accersitur? jam advesperascit. S. au-
din' tu illum?

Ego dudum non nil veritus sum, Dave, abs te, ne
faceres idem,

Quod volgas servorum solet, dolis ut me deluderet,

Propterea quòd amat filius. D. egon' istuc facerem?
S. credidi.

Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam.

D. quid? S. scies:

Nam

Nam propemodum habeo tibi jam fidem. D. tandem agnōsti, qui siem.

S. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid? non? S. sed eâ gratiâ

Simulavi, vos ut pertentarem. D. quid ais? S. sic res est. D. vide,

Nunquam istuc quivi ego intellegere. vah consilium callidum! 10

S. Hoc audi. ut hinc te jussi introire, opportunè hic fit mihi obviam.

D. Hem, numnam periius? S. narro huic, quæ tu dudum narrasti mihi.

D. Quidnam audio? S. gnaram ut det oro, vixque id exoro. D. occidi.

S. Hem, quid dixi? D. optumè inquam factum. S. nunc per hunc nulla est mora.

C. Domum modò ibo : ut apparentur, dicam : atque hue renuncio. 15

S. Nunc te oro. Dave; quoniam solus mihi effecisti has nuptias :

D. Ego verò solus. S. corrigere mihi gnatum porro enitere.

D. Faciam hercle sedulò. S. potes nunc, dum animus irritatus est.

D. Quiescas. S. age igitur. ubi nunc est ipse? D. mirum, ni domi est.

S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullus sum. 20

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ profici-scar viâ?

Nihil est preci loci relictum : jam perturbavi omnia :

Herum fefelli : in nuptias conjeci herilem filium :

Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.

Hem astutias ! quòd si quiessem, nihil evenisset mali.

Sed ecceum : ipsum video : occidi : 26

Utinam mihi esset aliquid hîc, quo nunc me præcipientem darem.

A C T U S I I I . S C E N A V .

P A M P H I L U S , D A V U S .

U B I illic scelus est, qui me perdidit? D. perii. P. at-
que hoc confiteor

Jure obligasse; quandoquidem tam iners, tam nulli
consilii

Sum. servon' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo pretium ob stultitiam fero: sed inultum id nun-
quam à me auferet.

D. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc
devito malum.

P. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle
me, modo

Qui sum pollicitus ducere? quâ fiducia id facere au-
deam?

Nec, quid me nunc faciam, scio. D. nec de me equi-
dem; atque id ago sedulo.

Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo aliquam
producam moram. P. oh.

D. Visus sum. P. ehodum, bone vir, quid ais? viden'
me consiliis tuis

Miserum impeditum esse? D. at jam expediam. P. ex-
pedies? D. certè, Pamphile.

P. Nempe ut modò. D. imò melius spero. P. oh, tibi
ego ut credam, fuscifer?

Tu rem impeditam et perditam restituas? hem, quo
fretu' siem,

Qui me hodie ex tranquillissimâ re conjecisti in nup-
tias.

An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid me-
ritus? D. crucem.

Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispi-
ciam. P. hei mihi,

Cum non habeo spatium, ut de te sumam supplicium,
ut volo!

Namque hoc tempus, praeavere mihi me, haud te ul-
cisci, finit.

A C T U S

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVUS.

HOC CINE credibile est, aut memorabile,
 Tanta vecordia innata cuiquam ut fier,
 Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
 Alterius sua comparent ut commoda? ah,
 Idne est verum? Imo id genus est hominum pessimum,
 In denegando modo queis pudor est paululum:
 Post ubi jam tempus est promissa perfici,
 Tum coacti necessario se aperiunt, et timent:
 Et tamen res cogit denegare. ibi
 Tum impudentissima eorum oratio est: 10
 Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
 Proxumus sum egomet mihi, attamen, ubi fides,
 Si roges, nihil pudet, hic, ubi opus est,
 Non verentur: illuc, ubi nihil opus est, ibi verentur,
 Sed quid agam? adeamne ad eum, et cum eo injuriam
 hanc expostulem? 15
 Mala ingeram multa? atque aliquis dicat, nihil pro-
 moveris.
 Multum. molestus certè ei fuero, atque animo mo-
 rem gessero.
 P. Charine, et me et te imprudens, nisi quid Dii re-
 spiciunt, perdidisti.
 C. Itane, imprudens? tandem inventa est causa: sol-
 visti fidem.
 P. Qui tandem? C. etiam nunc me ducere istis dictis
 postulas? 20
 P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, com-
 placita est. ibi.
 Heu me miserum, qui tuum animum ex animo specta-
 vi meo!
 P. Falsus es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum
 est gaudium,
 Nisi me lactasses amantem, et falsâ spe produceres?

Habeas. P. habeam? ah, nescis quantis in malis ver-
ser miser, 25

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudi-
nes

Meus carnufex. C. quid istuc tam mirum, de te si ex-
emplum capit?

P. Haud istuc dicas, si cognôris vel me, vel amorem
meum.

C. Scio, cum patre altercasti dudum, et is nunc prop-
terea tibi 29

Succenser: nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

P. Imo etiam, quo tu minùs scis ærumnas meas,

Hæ nuptiæ non apparabantur mihi;

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

C. Scio: tu coactus tuâ voluntate es. P. mane; 34

Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.

P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit

Instare, ut dicerem, esse ducturum, patri:

Suadere, orare, usque adeo, donec perpulit.

C. Quis homo istuc? P. Davos. C. Davos? P. Davos
omnia.

C. Quamobrem? P. nescio: nisi mihi Deos satis 40
Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

C. Factum est hoc, Dave? D. factum est C. hem,
quid ais, scelus?

At tibi Dî dignum factis exitium duint.

Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias
Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent? 45

D. Deceptus sum, at non defatigatus. C. scio.

D. Hac non successit, aliâ aggrediemur viâ:

Nisi id putas, quia primò processit parum,

Non posse jam ad salutem converti hoc malum.

P. Imo etiam. nam satî credo, si advigilaveris, 50
Ex unis geminas mihi conficies nuptias.

D. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,

Conari manibus, pedibus, noctesque et dies,

Capitis periculum adire, dum prosum tibi.

Tuum' est, si quid præter spem evenit, mi ignoscere. 55

Parum succedit quod ago; at facio sedulo.

Vel melius tute aliud reperi, me missum face.

P. Cupio.

P. Cupio. restitue, in quem me accepisti, locum.

D. Faciam. P. at jam hoc opus est. D. hem ! st, mane :
crepuit à Glycerio ostium.

P. Nihil ad te. D. quæro. P. hem, nunc cine demum ?
D. at jam hoc tibi inventum dabo. 60

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVUS.

JAM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, et mecum
adductum

Tuum Pamphilum : tu modò, anime mi, noli te ma-
cerare.

P. Mysis. M. quid est ? hem Pamphile, optumè mihi
te offers. P. quid est ?

M. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese venias :
Videre ait te cupere. P. vah, perii. hoc malum inte-
grascit. 5

Siccine me, atque illam operâ tuâ nunc miseros soli-
citarier ?

Nam ideo accersor, nuptias quòd mi apparari sensir.

C. Quibu' quidem quàm facile poterat quiesci, si hic
quiesceret.

D. Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.
M. atque ædepol,

Ea res est ; propterea nunc misera in mœrore est.

P. Mysis,

10

Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deser-
turum :

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes ho-
mines.

Hanc mihi expetivi, contigit : conveniunt mores : va-
leant

Qui inter nos discidium volunt : hanc, nisi mors, mi
adimer nemo.

M. Resipisco. P. non Apollinis magi' verum, atque
hoc, responsum est. 15

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat,

C 3

Quo

Quo minùs hæ fierent nuptiæ, volo. sed si id non poterit ;

Id faciam, in proclivi quod est, per me stetitisse ut credat.

Quis videor ? C. miser æque atque ego. D. consilium quaero. C. fortis.

P. Scio quid conere. D. hoc ego tibi profectò effectum reddam.

P. Jam hoc opus est. D. quin jam habeo. C. quid est ?
D. huic, non tibi, habeo ; ne erres.

C. Sat habeo. P. quid facies, cedo ? D. dies hic mi ut sati sit, vereor,

Ad agendum : ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.

Proinde hinc vos amolimini : nam mi impedimento estis.

P. Ego hanc visam. D. quid tu ? quò hinc te agis ?
C. verum vis dicam ? D. imo etiam : 25

Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fier ?

D. Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi diculam addo,

Quantum huic promoveo nuptias ? C. Dave, attamen. D. quid ergo ?

C. Ut ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me venias, siquid poteris.

D. Quid veniam ? nihil habeo. C. attamen, si quid.
D. age, veniam. C. si quid, 30

Domi ero. D. Tu, Myfis, dum exeo, parumper me opperire hic.

M. Quapropter ? D. ita factum est opus. M. matura.
D. Jam, inquam, hic adero.

ACTUS IV. SCENA III.

M Y S I S.

NIL V E esse proprium eniquam ? Di vestram fidem !
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphili-
um,

Amicum,

Amicum, amatorem, virum, in quovis loco
Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali est, quam illic boni. 5
Sed Davus exit. mi homo, quid istuc, obsecro, est?
Quò portas puerum?

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS, MYSIS.

MYSIS, nunc opus est tuâ
Mihi ad hanc rem expromptâ memoriâ atque a-
stutiâ.

M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocius,
Atque ante nostram januam appone. M. obsecro,
Humine? D. ex arâ hinc sume verbenas tibi, 5
Atque eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, si forte opu' sit ad herum jurandum mihi
Non apposuisse, ut liquidò possim. M. intellego.
Nova nunc religio in te istæ incessit. cedo.

D. Move ocius te, ut, quid agam, porro intellegas. 10
Proh Jupiter! M. quid? D. sponsæ pater intervenit,
Repudio quod, consilium primùm intenderam.

M. Nescio quid narres. D. ego quoque hinc ab dexterâ
Venire me adsimulabo. tu, ut subservias
Orationi, utcunque opu' sit, verbis, vide. 15

M. Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,
Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid vestrum remorer commodum.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, MYSIS, DAVUS.

REVERTOR, postquam, quæ opus fuere ad nup-
tias

Gnatæ, paravi, ut jubeam accerfi. sed quid hoc?
Puer hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. ubi
Illic

Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. vix miseræ mihi,

Reliquit me homo, atque abiit. D. Di vestram fidem, 5
Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum liti-
gant?

Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.

M. Cur tu, obsecro, hic me solam? D. hem, quæ hæc
est fabula?

Eho, Mytis, puer hic unde est? quisve huc attulit?

M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem ego i-
gitur rogem, 10

Qui hic neminem alium videam? C. miror, unde sit.

D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dex-
teram.

M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi

Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.

M. Male dicis. D. unde est? dic clarè. M. à nobis.

D. ha ha hæ. 15

Mirum vero, impudenter mulier si facit meretrix.

C. Ab Andriæ est ancilla hæc, quantum intellego.

D. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.

D. Propera adeo puerum tollere hinc ab januâ. 20

Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.

M. Di te eradicent: ita me miseram territas.

D. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? D. at etiam ro-
gas?

Cedo, cujum puerum hic apposuisti, dic mihi.

M. Tu nescis? D. mitte id, quod scio: dic, quod rogo.

M. Vestri. D. cujus vestri? M. Pamphili. D. hem, quid
Pamphili? 26

M. Eho, an non est? C. rectè ego semper fugi has nup-
cias.

D. O facinus animadvertendum! M. quid clamitas?

D. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?

M. O hominem audacem! D. verum, vidi Cantharam
Subfarcinatam. M. Diis pol habeo gratias, 31

Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.

D. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.

Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,

Suam

Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit. 35
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo, ut tu sis sciens,
Ni puerum tollis, jamjam ego hunc mediam in viam
Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.

M. Tu pol, homo, non es sobrius. D. fallacia
Alia aliam trudit. jam susurrari audio, 40
Civem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam uxorem ducet. M. au, obsecro, an non civis est?
C. Jocularium in malum insciens penè incidi.

D. Quis hic loquitur? ô Chreme, per tempus advenis:
Auscultra. C. audiivi jam omnia. D. anne tu omnia? 45
C. Audiivi, inquam, à principio. D. audistin' obsecro?
hem

Scelera! hanc jam oportet in cruc'atum hinc abripi.
Hic ille est: non te credas Davum ludere.

M. Me miseram! nihil pol falsi dixi, mi senex.
C. Novi omnem rem. est Simo intus? D. est. 50
M. Ne me attingas, scelestè. si pol Glycerio non om-
nia hæc.

D. Eho inepta. nescis quid sit actum. M. qui sciam?

D. Hic socer est. alio pacto haud poterat fieri,
Ut sciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.

D. Paulum interesse censes, ex animo omnia, 55
Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVUS.

IN hac habitasse plateâ dictum est Chrysidem,

Quæ sese inhonestè optavit parare hic divitias
Potius, quàm in patriâ honestè pauper vivere.

Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.

Sed quos perconter, video. salvetè. M. obsecro, 5

Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?

Is est. C. ô Mylis, salve. M. salvos sis, Crito.

C. Itan' Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras
perdidit.

C. Quid vos? quo pacto hic? sati' ne rectè? M. nos
ne? sic 60
Ut

Ur quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet. 10

C. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?

M. Utinam. C. an nondum etiam? haud auspicato
huc me appuli:

Nam pol, si id scissem, nunquam huc tetulissem pedem:
Semper enim dicta est ejus hæc, atque habita est soror:

Quæ illius fuerunt, possidet. nunc, me hospitem 15

Lires sequi, quàm hic mihi sit facile atque utile,

Aliorum exempla commonent. simul arbitror,

Jam esse aliquem amicum, et defensorem ei: nam fere

Grandiuscula jam profecta est illinc. clamitent,

Me sycophantam hereditatem persequi, 20

Mendicum. tum, ipsam despoliare non libet.

M. Optume hospes, pol, Crito, antiquum obtines.

C. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.

M. maxime.

D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.

A C T U S V. S C E N A I.

C H R E M E S, S I M O.

S A T I' jam, sati', Simo, spectata erga te amicitia
est mea:

Sati' periculi coepi adire: orandi jam finem face.

Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiz.

S. Imo enim nuncquam maxumè abs te oro atque po-
stulo, Chreme,

Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re com-
probes. 5

C. Vide quam iniquus sis præ studio. dum efficias id
quod cupis,

Neque modum benignitatis, neque quid me ores, co-
gitas.

Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

S. Quibus? C. ah rogitas? perpulisti me, ut homini
adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ, 10

Filiam

Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuo.
Impetrasti: incoepti, dum res tetulit: nunc non fert:
feras.

Illam hinc civem esse aiunt: puer est natus: nos mis-
sos face.

S. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas cre-
dere.

Quibus id maxume utile est illum esse quam deterri-
mum.

Nuptiarum gratiâ hæc sunt, ficta atque incepta omnia.
Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta
his, desinent.

C. Erras, cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam.
S. scio. C. at

Vero vultu; cum, ibi me adesse, neuter tum præsen-
serat.

S. Credo; et id facturæ, Davus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie, ac volui, dicere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS, CHREMES, SIMO, DROMO.

A N I M O jam nunc otioso esse impero. C. hem Da-
vum tibi.

S. Unde egreditur? D. meo præsidio, atque hospitis.
S. quid illud mali est?

D. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus
non vidi. S. scelus,

Quemnam hic laudat? D. omnis res est jam in vado.
S. cesso alloqui?

D. Herus est: quid agam? S. ô salve, bone vir. D. hem
Simo, ô noster Chremes,

Omnia apparatus jam sunt intus. C. curasti probe.

D. Ubi voles, accerse. S. bene sanè, id enim vero hinc
nunc abest.

Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negoti est?

D. mihin'? S. ita.

D. Mihine?

D. Mihine? S. tibi ergo. D. modò introii. S. quasi ego, quàm dudum, rogem.

D. Cum tuo gnato unà. S. anne est intus Pamphilus? crucior miser. 10

Eho, non tu dixisti esse inter eos inimicitias, caruifex?

D. Sunt. S. cur igitur hic est? C. quid illum censes? cum illà litigat.

D. Imo verò indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audias.

Nescio qui senex modò venit: ellum, confidens, catus: Cum faciem videas, videtur esse quantivis preti: 15

Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.

S. Quidnam apportas? D. nil equidem, nisi quod illum audiui dicere.

S. Quid ait tandem? D. Glycerium se scire civem esse Atticam.

S. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? S. Dromo. D. audi. S. verbum si addideris. Dromo.

D. Audi obsecro. DR. quid vis? sublimem hunc intro rape, quantum potes. 20

DR. Quem? S. Davum. D. quamobrem? S. quia luber. rape, inquam, D. quid feci? S. rape.

D. Si quidquam mentitum invenies, occidito. S. nihil audio.

Ego jam te commotum reddam. D. tamen etsi hoc verum est? S. tamen.

Cura adservandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.

Age, nunc jam ego pol hodie, si vivo, tibi 25

Ostendam, herum quid sit pericli fallere, et

Illi, patrem. C. ah, ne savi tantopere. S. Chreme,

Pietatem gnati! nonne te miseret mei?

Tantum laborem capere ob talem filium?

Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet? 30

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

QUIS me volt? perii, pater est. S. quid ais, omnium? C. ah!

Rem potius ipsam dic: ac mitte male loqui.

S. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.

Ain' tandem? civis Glycerium est? P. ita prædicant.

S. Ita prædicant? ingentem confidentiam!

Num cogitat quid dicat? num facti piget?

Vide num ejus color pudoris signum usquam indicat?

Adcon' impotenti esse animo, ut præter civium

Morem, atque legem, et sui voluntatem patris,

Tamen hanc habere cupiat cum summo probro?

P. Me miserum! S. hem, modone id demum sensi, Pamphile?

Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,

Eodem die istuc verbum verè in te accidit.

Sed quid ego? cur me excrucio? cur me macero?

Cur meam senectutem hujus sollicito amentia? an

Pro hujus ego ut peccatis supplicium sufferam?

Imo habeat, valeat, vivat cum illa. P. mi pater.

S. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inventi, invito patre:

Adducti, qui illam civem hinc dicant. viceris.

P. Pater, licetne pauca? S. quid dices mihi?

C. Tamen, Simo, audi. S. ego audiam? quid audiam,

Chreme? C. at tamen dicat sine. S. age, dicat, sino.

P. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor id quoque.

Tibi, pater, me dedo. quidvis oneris impone: impera.

Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.

Hoc modò te obsecro, ut ne credas à me allegatum hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coràm adducam.

S. adducas? P. sine, pater.

C. Æquum postulat: da veniam. P. sine te hoc exorem.

S. sino.

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli cōperiar,
Chreme.

C. Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS.

MITTE orare. una harum quævis causa me, ut
faciam, monet:

Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.

CH. Andrium ego Critonem video? certè is est. sal-
vos sis, Crito.

Quid tu Athenas insolens? CR. evenit. sed hiccine
est Simo?

CH. Hic est. S. men' quæris? eho, tu Glycerium hinc
civem esse ais?

CR. Tu negas? S. itane huc paratus advenis? CR. qua-
re? S. rogas?

Tunc impunè hæc facias? tunc hic homines adole-
scentulos,

Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Solicitando, et pollicitando eorum animos læstas?

CR. sanun' es?

S. Ac mèrettricos amores nuptiis conglutinas? 10

P. Perii. metuo, ut subftet hospes. CH. si, Simo, hunc
nòris satis,

Non ita arbitrere. bonus est hic vir. S. hic vir sit bonus?

Itane adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,
Ut veniret antehac nunquam? est verò huic credendum,
Chreme?

P. Ni metuam patrem, habeo pro illâ re, illum quod
moneam probè. 15

S. Sycophanta. CR. hem. CH. sic, Crito, est hic: mit-
te. CR. videat, qui fiet.

Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea, quæ non volt, audiet.

Ego istæc moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?

Nam, ego quæ dico, vera, an falsa audieris, jam sciri potest.

Atticus quidam olim navi fracta apud Andrum eiectus est,

Et istæc una parva virgo. tum ille egens fortè applicat Primùm ad Chrysidis patrem se. S. fabulam incoëprat. CH. sine.

CR. Itane verò obtusbat? CH. perge, CR. tum is mihi cognatus fuit,

Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo, sese esse Atticum.

Is ibi mortuus est. CH. ejus nomen? CR. nomen tam citò tibi? Phania. CH. hem,

Perii. CR. verùm hercle opinor fuisse Phaniam. hoc certò scio,

Rhamnusum se aiebat esse. CH. ô Jupiter! CR. eadem hæc, Chreme,

Multi alii in Andro tum audivere. CH. utinam id sit quod spero. eho, dic mihi,

Quid eam tum? suavine esse aiebat? CR. non. CH. eujam igitur? CR. fratris filiam.

CH. Certè mea est. CR. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige aures, Pamphile.

S. Qui credis? CH. Phania ille, frater meus fuit. S. nòram, et scio.

CH. Is hinc bellum fugiens, meque in Asiam persequens, proficiscitur.

Tum illam hic relinqueret est veritus. post illa nunc primùm audio,

Quid illo sit factum. P. vix sum apud me: ita animus commotus est metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono. S. Næ istam multimodis tuam inveniri gaudeo. P. credo, pater.

CH. At mihi unus scrupulus etiam restat, qui me male habet. P. dignus es

Cum tuâ religione odio. nodum in scirpo quæris.
CR. quid istud est?

CH. Nomen non convenit. CR. fuit hercle aliud huic parvæ. CH. quod, Crito?

Numquid meministi? CR. id quæro. P. egone hujus memoriam patiar meæ

Voluptati obstare, cùm ego possim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus, Chreme, quod quæris, Pasibula est.
CR. ipsa est. CH. ea est.

P. Ex ipsâ millies audiui. S. omnes nos gaudere hoc, Chreme,

Te credo credere. CH. ita me Dii ament, credo. P. quid restat, pater?

S. Jamdudum res reduxit me ipsa in gratiam. P. ô lepidum patrem!

De uxore ita, ut possedi, nihil mutat Chremes. CH. causa optuma est:

Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. scilicet. CH. dos, Pamphile, est

Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum, Crito:

Nam illam me credo haud nosse. S. cur non illam huc transferri jubes?

P. Rectè admones. Dabo ego istuc dedam jam negoti. S. non potest.

P. Qui? S. quia habet aliud magis ex sese, et majus. P. quidnam? S. victus est.

P. Pater, non rectè victus est. S. haud ita jussi. P. jube solvi, obsecro.

S. Age, fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ô faustum et felicem diem!

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS, PAMPHILUS.

PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum.
P. aliquis forsan me putet

Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.

Ego

Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,

Quod voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi immortalitas

Parva est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit. 5

Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?

C. Quid illuc gaudii est? P. Davom video. nemo est, quem mallet, omnium:

Nam hunc scio mea solide solum gavifurum gaudia.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS, PAMPHILUS, CHARINUS.

PAMPHILUS ubinam hic est? P. Dave. D. quis homo? P. ego sum. D. ô Pamphile.

P. Nescis quid mihi obtigerit. D. certè: sed, quid mihi obtigerit, scio.

P. Et quidem ego. D. more hominum evenit, ut quod sim nactus mali,

Prius rescisceres tu, quàm ego, tibi quod evenit boni.

P. Mea Glycerium suos parentes repperit. D. ô factum bene. 5

C. Hem! P. pater amicus summus nobis D. quis? P. Chremes. D. narras probè.

P. Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam. C. num ille somniat

Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero, Dave? D. ah, desine:

Solus est, quem diligunt Di. C. salvus sum, si hæc vera sunt.

Conloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore ipso mi advenis. 10

C. Bene factum. P. hem, audisti? C. omnia. age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes. facturum, quæ voles, scio esse omnia.

P. Memini: atque adeo longum est, nos illum exspec-
rare, dum exeat.

Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. tu Dave, abi
domum,

Propere accersere, hinc qui auferant eam. quid stas?
quid cessas? D. eo. 15

Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur:
Intus transfigetur, si quid est, quod restet. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. TE.

P. T E R E N T I I

E U N U C H U S.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA EDILIBUS CURULIBUS. EGGERE L. AMBIVIUS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODULAVIT FLACCUS GLAUDII, TIBIUS DUABUS DEXTRIS. GRÆCA MENANDRU. ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

Personæ.

PROLOGUS.	CHREMES adol. rusti.
PHÆDRIA adolescens.	ANTIPHO adolescens.
PARMENO servus.	DORIAS ancilla.
THAIS meretrix.	DORUS eunuchus.
GNATHO parasitus.	SANGA servus.
CHÆREA adolescens.	SOPHRONA nutrix.
THRASO miles.	LACHES senex.
PYTHIAS ancilla.	

Personæ mutæ.

SIMALIO	} militis servi.
DONAX	
SYRISCUS	
PAMPHILA	adolescensrula.

E U.

EUNUCHI
ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

SOROREM falso dissimulatam Thaidis,

Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,

Ipsique donat. erat hac civis Attica.

Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet.

Thaidis amator Phadria, ac rus ipse abit,

Thrasoni oratus biduum concederet.

Ephebus frater Phadria, puellulam

Cum deperiret dono missam Thaidi,

Ornato Eunuchi induitur : suadet Parmeno :

Introit : vitiat virginem. sed Atticus

Civis repertus frater ejus, conlocat

Vitiatam ephobo : Phadriam exorat Thraso.

P. T E R E N T I I.
E U N U C H U S.
P R O L O G U S.

I quisquam est, qui placere se studeat bonis
Quam plurimis, et minime multos lædere ;
In his poeta hic nomen profiterur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclemen-
Existimavit esse ; sic existimet, (tius
Responsum, non dictum esse ; quia læsit prior, 6
Qui bene vertendo, et easdem scribendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, causam dicere 10
Prius unde petitur, aurum quare sit suum,
Quàm illic, qui perit, unde is sit thesaurus sibi :
Aut unde in patrum monumentum pervenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet ;
Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi. 15
Is ne erret, moneo, et desinat laceffere :
Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur :
Quæ proferentur post, si perget lædere
Ira, ut facere instituit. nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt, 20
Perfecit, sibi ut inspicundi esset copia.
Magistratus cum ibi adesset, occœpta est agi.
Exclamat, furem, non poetam fabulam
Dedisse, et nil dedisse verborum tamen :
Colacem esse Nævi, et Plauti veterem fabulam : 25
Parasiti personam inde ablatam, et militis.

Si

Si id est peccarum, peccatum imprudentiâ est
 Poeta, non qui furtum facere studuerit.
 Id ita esse, vos jam judicare poteritis.
 Colax Menandri est: in eâ est parasitus Colax, 30
 Et Miles gloriosus: eas se non negat
 Personas transtulisse in Eunuchum suam
 Ex Græcâ: sed eas fabulas factas prius
 Latinas scisse sese, id verò pernegat.
 Quodd si personis isdem uti aliis non licet:
 Qui magi' licet currentes servos scribere,
 Bonas matronas facere, meretrices malas,
 Parasitum edacem, gloriosum militem,
 Puerum supponi, falli per servum senem,
 Amare, odisse, suspicari? denique 40
 Nullam est jam dictum, quod non dictum sit prius.
 Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
 Quæ veteres factitarunt, si faciunt novi.
 Date operam, et cum silentio animadvortite,
 Ut pernoscatîs, quid sibi Eunuchus velit. 45

A C T U S I. S C E N A I.

PHÆDRIA, PARMENO.

QUID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
 Cùm accersor ultro? an potius ita me compa-
 rem,

Non perpeti meretricum contumelias?

Exclussit, revocat. redeam? non, si me obsecrer.

PA. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius: 5

Verùm si incipies, neque pertendes gnauiter,

Atque, ubi pati non poteris, cùm nemo expeter,

Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans

Te amare, et ferre non posse: actum est: ilicet,

Peristi: eluder, ubi te victum senserit. 10

PH. Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita.

PA. Hæc, quæ res in se neque consilium neque modum

Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore hæc omnia insunt vitia; injuriæ,

Suf-

Suspiciones, inimicitia, inducia,
 Bellum, pax rursum. incerta hæc si tu postules
 Ratione certa facere, nihilo plus agas,
 Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.
 Et quod nunc tute tecum iratus cogitas :
 Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo:
 Mori me malim : sentiet qui vir siem. 21
 Hæc verba unâ mehercle falsâ lacrumulâ,
 Quam, oculos terendo misere, vix vi expresserit,
 Restinguet : et te ultro accusabis : et ei dabis
 Ultro supplicium. PH. ô indignum facinus! nunc ego et
 Illam scelestam esse, et me miserum sentio : 26
 Et tædet : et amore ardeo : et prudens, sciens,
 Vivus, vidensque pereo : nec, quid agam, scio.
 PA. Quid agas, nisi ut te redimas captum quam queas
 Minimo? si nequeas paululo, at quanti queas : 30
 Et ne te adflictes. PH. itane suades? PA. si sapis :
 Neque, præterquam quas ipse amor molestias
 Habet, addas : et illas, quas habet, rectè feras.
 Sed eccâ ipsa egreditur, nostri fundi calamitas :
 Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit. 35

ACTUS I. SCENA II.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

MISERAM me! vereor ne illud gravius Phædria
 Tulerit; neve aliorsum, atque ego feci, acceperit,
 Qudd heri intromissus non est. PH. totus, Parmeno,
 Tremo horreoque, postquam aspexi hanc. PA. bono
 animo es :

Accede ad ignem hunc, jam calesces plus satis. 5
 T. Quis hic loquitur? hem, tun' hic eras, mi Phædria?
 Quid hic stabas? cur non rectâ introibas? PA. cæterum
 De exclusione verbum nullum. T. quid taces?
 PH. Sane quia vèro hæ mihi patent semper fores,
 Aut quia sum apud te primus. T. missa istæc face. 10
 PH. Quid, missa? ô Thais, Thais, utinam esset mihi
 Pars æqua amoris tecum; æ pariter fieret,

Ut

Ut aut hoc tibi doleret itidem, ut mihi dolet :

Aur ego istuc abs te factum nihili penderem.

T. Ne crucia te, obsecro, anime mi, Phœdria.

Non pol, quò quenquam plus amem, aut plus diligam,
Eò feci : sed ita erat res : faciundum fuit.

PA Credo, ut fir, misera prae amore exclusisti hunc foras.

T. Siccine agis, Parmeno? age, sed, huc quâ gratiâ

Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi 20

Hoc primum, potin' est hic tacere? PA. egone? optumè.

Verùm heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem :

Quæ vera audiui, taceo, et contineo optumè :

Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò pa-
lam est.

Flenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. 25

Proin tu, taceri si vis, vera dicito.

T. Samia mihi mater fuit : ea habitabat Rhodi.

PA. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri parvolam

Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex Atticâ hinc abreptam. PH. civemne? T. arbitror:

Certum non scimus : matris nomen et patris 31

Dicebat ipsa : patriam et signa cætera

Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.

Mercator hoc addebat, e prædonibus,

Unde emerat, se audisse, abreptam e Sunio. 35

Mater ubi accepit, coepit studiosè omnia

Docere, educare, ita uti si esset filia.

Sororem plerique esse credebant meam.

Ego cum illo, quocum uno tunc rem habebam, hospite

Abii huc, qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia. 40

PA. Utrumque hoc falsum est : effluet. T. qui istuc?

PA. quia

Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit :

Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te
attulit.

T. Ita est. sed sine me pervenire, quò volo.

Interea miles, qui me amare occœperat, 45

In Cariam est profectus. te interea loci

Cognovi. tute scis, post illa quam intumum

Habeam te, et mea consilia ut tibi credam omnia.

PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. PA. oh, dubium-

ne id est?

T. Hoc

EUNUCHUS.

49

T. Hoc agite, amabo. mater mea illic mortua est
Nuper: ejus frater aliquantum ad rem est avidior. 59

Is ubi hanc formâ videt honestâ virginem,
Et fidibus scire, precium sperans, illico
Producit, vendit. forte fortunâ adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum ignarusque omnium. 65

Is venit: postquam sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det, sedulo:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me; ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,
Sese relinquam, velle se illam mihi dare; 61
Verum id vereri. sed, ego quantum suspicor,

Ad virginem animum adjecit. PH. etiamne amplius?
T. Nil: nam quæsi. nunc ego eam, mi Phædria,
Multæ sunt causæ, quamobrem cupiam abducere. 65

Primum, quod soror est dicta: præterea, ut suis
Restituam ac reddam. sola sum: habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatum. quamobrem, Phæ-
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo. [dria,
Id, amabo, adjuta me, quo id fiat facilius. 70

Sine illum priores partes hosce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma!
Egon' quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. Eum noster! laudo. tandem perdoluit: vir es.
PH. At ego nescibam, quorsum tu ires, parvola 75
Hinc est abrepta: eduxit mater pro suâ:
Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.

Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Ego excludor, ille recipitur. quâ gratiâ, 79
Nisi illum plus amas, quàm me, et istam nunc times,
Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi?

T. Ego id timeo? PH. quid te ergo aliud sollicitat, cedo?
Num solus ille dona dar? nuncubi meam
Benignitatem sensisti in te claudier?

Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopiâ 85
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsi? porro eunuchum dixti velle te,
Quia solæ utuntur his reginæ. repperi.
Hæc minas viginti pro ambobus dedi:

E

Tamen

Tamen contemptus abs te, hac habui in memoriâ : 90
 Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istic, Phædria?
 Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
 Id fieri posse maxumè ; verum tamen,
 Potius quàm te inimicum habeam, faciam uti jusseris.
 PH. Utinam istuc verbum ex animo ac verè diceres, 95
 Potius quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
 Sincerè d'ci, quidvis possem perpeti.
 PA. Labascit, victus uno verbo, quàm citò !
 T. Ego non ex animo misera dico ? quàm joco
 Rem voluisti à me tandem, quin perfeceris ? 100
 Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum
 Saltem ut concedas solum. PH. siquidè biduum.
 Verùm ne fiant isti viginti dies.
 T. Profectò non plus biduum, aut. PH. aut ? nihil moror.
 T. Non fiet. hoc modò sine te exorem. PH. scilicet 105
 Faciundum est, quod vis. T. meritò te amo. bene facis.
 PH. Rus ibo : ibi hoc me macerabo biduum :
 Ita facere certum est : mos gerundu' est Thaidi.
 Tu, Parmeno, huc fac illi adducantur. PA. maxumè.
 PH. In hoc biduum, Thais, vale. T. mi Phædria, 110
 Et tu. numquid vis aliud ? PH. egone quid velim ?
 Cum milite isto præsens, absens ut sis :
 Dies noctesque me ames : me desideres :
 Me somnies : me exspectes : de me cogites :
 Me speres : me te oblectes : mecum tota sis : 115
 Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
 T. Me miseram ! forsitan hic mihi parum habeat fidem,
 Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
 Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
 Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo 120
 Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædriâ :
 Et quidquid hujus feci, causâ virginis
 Feci : nam me ejus fratrem spero propemodum
 Jam repperisse, adolescentem adeo nobilem : et
 Is hodie venturum ad me constituit domum. 125
 Concedam hinc intro, atque exspectabo, dum venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

FAC ita, ut jussi, deducantur isti. PA. faciam. PH.
at diligenter.

PA. Fiet. PH. at maturè. PA. fiet. PH. satin' hoc
mandatum est tibi?

PA. Ah, rogita e? quasi difficile fiet. utinam
Tam aliquid facile invenire possis, Phædria,
Hoc quàm peribit. PH. ego quoque unà pereco, quod
mi est carius.

Ne istuctam iniquo patiare animo. PA. minimè: quin
Effectum dabo. sed numquid aliud imperas?

PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: et
Istum æmulum, quod poteris, ab eâ pellito.

PA. Au, memini, tamen si nullus moneas. PH. ego rus
ibo, atque ibi manebo.

PA. Censeo. PH. sed heus tu. PA. quid vis? PH. cen-
sen' posse me obfirmare et

Perpeti, ne redeam interea? PA. tene? non hercle ar-
bitror:

Nam aut jam revertere, aut mox noctu te adigant hor-
sum insomnia.

PH. Opus faciam, ut defatiger usque, ingratiis ut dor-
miam.

PA. Vigilabis lassus: hoc plùs facies. PH. ah, nil di-
cis, Parmeno.

Ejiciunda hercle hæc mollities animi. nimis me indul-
geo.

Tandem ego non illâ caream, si sit opus, vel totum
triduum? PA. hui!

Univorsum triduum! vide quid agas. PH. stat senten-
tia.

PA. Dii boni! quid hoc morbi est? ad-on' homines
immutarier

Ex amore, ut non cognoscas eundem e.le? hoc nemo
fuit

Minus ineptus, magis severus quisquam, nec magis
continens.

Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est
parasitus Gnatho

Militis. ducit secum unâ virginem dono huic: papæ!

Facie honestâ. mirum, ni ego me turpiter hodie hic
dabo

Cum meo decrepito hoc eunucho. hæc superat ipsam
Thaidem. 25

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

DII immortales! homini homo quid præstat! stulto
intellegens

Quid interest! hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:

Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc atque
ordinis,

Hominem haud impurum, itidem patria qui abliguerat bona.

Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque
oblitum. 5

Quid istuc, inquam, ornati est? Quoniam miser, quod
habui, perdidi:

Hem, quò redactus sum! omnes noti me atque amici
deserunt.

Hicego illum contempsi præ me: Quid, homo, inquam,
ignavissime,

Itane parasti te, ut spes nulla reliqua in te fiet tibi?

Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eodem
ortum loco? 10

Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?

Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cum est,
nil desit tamen.

At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. Quid? tu his rebus credis fieri? totâ erras viâ.

Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seculum
prius. 15

Hoc

Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus inveni viam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium rerum volunt, [deant,

Nec sunt. hos confector: hisce ego non pato me ut ris. Sed eis ultro arrideo, et eorum ingenia admiror simul:

Quidquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoque: 10

Negat quis? nego: ait? aio: postremo, imperavi, egomet mihi,

Omnia assentari. is quæstus nunc est multo uberrimus.

P. Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex stultis insanos facit.

G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi advenimus,

Concurrunt læti mi obviam cupedinarii omnes, 25

Cetarii, lanii, coqui, farrores, piscatores, aucupes,

Quibus et re salvâ et perditâ profueram et prosum sæpe:

Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.

Ille ubi miser, famelicus, videt me esse tanto honore,

Et tam facile victum quærere; ibi homo cœpit me obsecrare, 30

Ut sibi liceret discere id de me, sectari jussi,

Si potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex iplis

Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur.

P. Viden?, otium, et cibus quid facit alienus? G. sed ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, et rogare ad cœnam ut veniat. 35

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,

Rivalis servum. salva res est: nimirum hic homines frigent.

Nebulonem hunc certum est ludere. P. hinc hoc munere arbitrantur

Suam Thaidem esse. G. Plusimâ salute Parmenonem

Summum suum impertit Gnatho. quid agitur? P. statur. G. video: 40

Numquidnam hic, quod nolis, vides? P. te. G. credo. at numquid aliud?

P. Qui dum? G. quia tristi' es. P. nihil equidem. G. ne sis. sed quid videtur

Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. uto hominem. P. ut falsus animi est!

G. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? P. hoc nunc dicis,

Ejectos hinc nos. omnium rerum, heus, vicissitudo est. G. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum reddam; 46

Ne sursum, deorsum cursites; neve usque ad lucem vigiles.

Ecquid beo te? P. men'? papæ! G. sic soleo amicos. P. laudo.

G. Detineo te: fortasse tu profectus aliò fueras.

P. Nusquam. G. tum tu igitur paululum da mihi operæ: fac ut admittar 50

Ad illam. P. age, modò nunc tibi patent fores hæc, quia istam ducis.

G. Numquem evocari hinc vis foras? P. sine biduum hoc prætereat;

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,

Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.

G. Etiam nunc hic stas, Parmeno? cho, numnam hic relictus custos, 55

Ne quis forte internuntius clam à milite ad istam cursitet?

P. Facetè dictum! mira vero, militi quæ placeant.

Sed video herilem filium minorem huc advenire.

Miror, qui ex Piræo abierit: nam ibi custos publice est nunc.

Non temere est: et properans venit: nescio quid circumspectat. 60

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

OCCIDI.

Neque virgo est usquam, neque ego, qui illam è conspectu amisi meo. Ubi

Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam
institam viam?

Incertus sum: una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari
non potest.

O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo
mulieres:

Tædet quotidianarum harum formarum. P. ecce au-
tem alterum;

Nescio quid de amore loquitur. ô infortunatum senem!

Hic vero est, qui si occæperit, ludum jocumque dices.

Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.

C. Ut illum Di Deæque senium perdant, qui me hodie
remoratus est;

Meque adeo, qui restiterim: tum autem qui illum floc-
ci fecerim.

Sed eccum Parmenonem! salve. P. quid tu es tristis,
quidve alacris?

Unde is? C. egone? nescio hercle, neque unde eam,
neque quorsum eam:

Ita prorsus sum oblitus mei.

P. Qui, quæso? C. amo. P. ehem! C. nunc, Parme-
no, te ostendes, qui vir sis.

Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid in-
veni

Modò, quod ames: in eâ re utilitatem ego faciam ut
cognoscas meam:

Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congere-
bam clanculùm.

P. Age, inepte. C. hoc hercle factum est. fac sis nunc
promissa appareant,

Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos. 20

Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas ma-
tres student

Demissis humeris esse, vincto pectore, ut graciles
sient.

Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt: dedu-
cunt cibum:

Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ junceas:

Itaque ergo amantur. D. quid tua istæ? C. nova figu-
ra oris, P. papæ!

25
C. Color

C. Color verus, corpus solidum, et succi plenum. P. anni? C. sedecim. (rio,

P. Flos ipse. C. hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel preca-
Factradās: meā nil refert, dum potiar modò.

P. Quid, virgo cuja est? C. nescio hercle. P. unde est?
C. tantundem. P. ubi habitat?

C. Ne id quidem. P. ubi vidisti? C. in viā. P. quā rati-
one amisti?

C. Id equidem adveniens mecum stomachabar modò:
Neque ego quenquam hominem esse arbitror, cui ma-
gis bonæ

Felicitates omnes adversæ fient.

P. Quid hoc sceleris est? C. perii. P. quid factum est?
C. rogas?

Patris cognatum atque æqualem Archidemidem 35
Nostin'? P. quidni? C. is, dum sequor hanc, sit mihi
obviam.

P. Incommode hercle. C. imo enimvero infelicitè:
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.

Illum, liquet mihi dejerare, his mensibus

Sex, septem prorsum non vidisse proxumis, 40

Nisi nunc, cum minime vellem, minimeque opus fuit.

Eho, nonne hoc monstri simile est? quid ais? P. ma-
xumè.

C. Continuo accutrit ad me, quàm longè quidem,

Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens:

Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit. Restiti. 45

Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras est mihi

Judicium. Quid tum? Ut diligenter nunties

Patri, advocatus manè mihi esse ut meminerit.

Dum hæc loquitur, abiit hora. rogo, numquid velit.

Recte, inquit. Abeo. cum huc respicio ad virginem,

Illa sese interea commodum huc advorterat 51

In nostram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicir,
modò

Huic quæ data est dono. C. huc cum advenio, nulla
erat.

P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

C. Verum, parasitus cum ancillā. P. ipsa est scilicet,

Desine, jam conclamatum est. C. alias res agis. 56

P. Istuc

EUNUCHUS.

57.

P. Istuc equidem ago. c. nostin' quæ sit? dic mihi:
aut

Vidistin'? P. vidi, novi: scio quod abducta sit.

c. Eho, Parmeno mi, nostin'? P. novi. c. et scis, ubi
siet?

P. Huc deducta est ad meretricem Thaidem: ei dono
dara est. 60

c. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc? P.
miles Thraso

Phædriæ rivalis. c. duras partes fratris prædicas.

P. Imo enim, si scias quod donum huic dono contra
compareret,

Tum magis id dicas. c. quodnam, quæso hercle? P.
eunuchum. c. illumne, obsecro,

Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, se-
nem, mulierem? 65

P. Istunc ipsum. c. homo quatietur certè cum dono
foràs.

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. P. haud
diu est.

c. Perii, nunquamne etiam me illam vidisse? ehodum,
dic mihi,

Estne, ut fectur, forma? P. sane. c. at nihil ad no-
stram hanc. P. alia res est.

c. Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. P. faci-
am sedulo, ac 70

Dabo operam, adjuvabo. numquid me aliud? c. quo
nunc is? P. domum,

Ut mancipia hæc, ita ut jussit frater, deducam ad
Thaidem.

c. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc
detur domum!

P. Quid ita? c. rogitas? summâ formâ semper conser-
vam domi

Videbit, conloquetur, aderit unâ in unis ædibus, 75

Cibum nonnunquam capiet cum eâ, interdum propter
dormiet.

P. Quid, si nunc tute fortunatus fias? c. quâ re, Par-
meno?

Responde. P. capias tu illiû' vestem. c. vestem? quid
tum postea? P. Pro

P. Pro illo te deducam c. audio. P. te illum esse dicam.
c. intellego.

P. Tu illis fruarè commodis, quibus tu illum dicebas
modò: 80

Cibum unà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque quisquam te novit, neque scit qui sis.

Preterea forma, ætas ipsa est, facile ut te pro eunucho probes.

c. Dixisti pulchrè: nunquam vidi melius consilium dari.

Age, eamus intro nunc jam: orna me, abduc, duc, quantum pores. 85

P. Quid agis? jocabar equidem. c. garris. P. perii, quid ego egi miser!

Quo trudis? perculeris jam tu me! tibi equidem dico, mane.

c. Eamus. P. pergin? c. certum est. P. vide ne nimium calidum hoc sit modò.

c. Non est profecto. sine. P. at enim istæ in me cudentur faba. ah.

Flagitium facimus! c. an id flagitium est, si in domum meretriciam 90

Deducar, et illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam

Habent despiciatam, et quæ nos semper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam, atque eas iridem fallam, ut ab illis fallimur?

An potius hæc pati? æquum est fieri, ut à me ludatur dolis.

Quod qui rescierint, culpent: illud meritò factum omnes putent. 95

P. Quid istuc? si certum est facere, facias. verùm ne post conferas

Culpam in me. c. non faciam. P. jubesne? c. jubeo, imo cogo, atque impero.

P. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere. c. Dii vortant bene.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

MAGNAS verò agere gratias Thais mihi?
 G. Ingentes. T. ain' tu, lata est? G. non tam ip-
 so quidem

Dono, quàm abs te datum esse: id vero seriò
 Triumphat. P. huc provisq, ut, ubi tempus fiet,
 Deducam. sed eccum militem. T. est istuc datum 5
 Profecto, ut grata mihi sint quæ facio omnia.

G. Advorti hercle animum. T. vel rex semper maxu-
 mas

Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.

G. Labore alieno magno partam gloriam
 Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem, 10
 Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T.
 scilicet.

G. Gestare. T. verùm, credere omnem exercitum,
 Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
 Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
 Requiescere ubi volebat, quasi: nostin'? G. scio. 15
 Quasi ubi illam exspueret miseriam ex animo. T. tenes.
 Tum me convivam solum abducebat sibi. G. hui!

Regem elegantem narras. T. imo sic homo
 Est perpaucorum hominum. G. imo nullorum, arbitror,
 Si tecum vivit. T. invidere omnes mihi: 20

Mordere clanculum: ego non flocci pendere:

Illi invidere misere. verum unus tamen

Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat:

Is ubi molestus magis est, quæso, inquam Strato,
 Eone es ferox, quia habes imperium in belluas? 25

G. Pulchre mehercle dictum, et sapienter. papæ?

Jugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.

G. Quidni esset? P. Di vestram fidem! hominem per-
 ditum,

Miserumque; et illum sacrilegum! T. quid? illud,
 Gnatho,

Quo

Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30
 Nunquam tibi dixi? G. nunquam: sed narra, obsecro,
 Plus millies jam audiui. T. unà in convivio
 Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:
 Forte habui scortum: coepit ad id alludere,
 Et me irridere. quid agis, inquam, homo impu-
 dens?

Lepustute es, et pulpamentum quæris. G. ha, ha, ha. 35
 T. Quid est? G. facete, lepidè, lautè: nihil suprà.

Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetu' credidi.
 T. Audieras? G. sæpe; et fertur in primis. T. meum est.
 G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, et libero. 40

P. At te Dî perdant. G. quid ille, quæso? T. perditus.
 Rifu omnes, qui aderant, emoriri. denique,
 Metuebant omnes jam me. G. non injuriâ.

T. Sed heus tu, purgon' ego me de istac Thaidi,
 Quod eam me amare suspicata est? G. nihil minus: 45
 Imo magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas?

Scin'? si quando illa mentionem Phædriæ
 Facit, aut si laudat, te ut male urat: T. sentio.

G. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.

Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam 50

Continuò. si quando illa dicet, Phædriam

Intromittamus commissarum; Pamphilam

Cantatum provocemus. si laudabit hæc

Illius formam; tu hujus contrà. denique

Par pari referro, quod eam mordeat. 55

T. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.

G. Quando illud, quod tu das, exspectat, atque amat,

Jamdudum te amat: jamdudum illi facile fit

Quod doleat, metuet semper, quem ipsa nunc capit

Fructum, ne quando iratus tu alio conferas. 60

T. Bene dixti. at mihi istuc non in mentem venerat.

G. Ridiculum: non enim cogitaras. cæterum,

Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso!

ACTUS III. SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO,
PYTHIAS.

AUDI RE vocem visa sum modò militis:

Atque eccum. salve, mi Thraso. THR. ô Thais mea,

Meum suavius, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicinâ istac? PA. quàm venuste! quod dedit
Principium adveniens! THA. plurimum merito tuo. 5
G. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? PA. hem alterum:

Ex homine hunc natum dicas. THA. ubi vis, non moror.

PA. Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.
Ituran? Thais, quopiam es? THA. chem, Parmeno,
Bene pol fecisti: hodie itura. PA. quò? THA. quid?
hunc non vides?

PA. Video, et me tædet. ubi vis, dona adsunt tibi
A Phædriâ. THR. quid stamus? cur non imus hinc?

PA. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,
Dare huic quæ volumus, convenire et conloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia. 15

PA. Res indicabit. heus, jubete istos foras
Exire, quos jussi, ociùs. procede tu huc.

Ex Æthiopîâ est usque hæc. THR. hic sunt tres minx.

G. Vix. PA. ubi tu es, Dore? accede huc. hem eunuchum tibi:

Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ! 20
THA. Ita me Diu amant, honestus est. PA. quid tu ais,
Gnatho?

Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem,
Thraso?

Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,
Fac in palæstrâ, in musicis. quæ liberum
Scire æquom est adolescentem, solertem dabo. 25
THR. Ego illum eunuchum, si opus fiet, vel sobrius.

F

PA. Atque

PA. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat
 Te vivere, et suâ causâ excludi ceteros :
 Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
 Ostentat, neque tibi obstat : quod quidam facit. 30
 Ve. ùm, ubi molestum non erit, ubi tu voles,
 Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
 THR. Apparet servom hunc esse domini pauperis,
 Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,
 Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti. 35
 PA. Tace tu, quem ego esse infra infimos omnes puto
 Homines: nam, qui huic animum assentari induxeris,
 E flamma perere te cibum posse arbitror.
 THR. Jamne imus? THA. hos prius introducam, et,
 quæ volo,
 Simul imperabo. postea, continuò exeo. 40
 THR. Ego hinc abeo : tu istam opperire. P. haud con-
 venit,
 Unà cum amicâ ire imperatorem in via.
 THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.
 G. Ha, ha, hæ. THR. quid rides? G. istuc, quod dixi
 modo :
 Et illud de Rhodio dictum in mentem venit. 45
 Sed Thais exit. THR. abi, præcurre, ut sint domi
 Patata. G. fiat. THA. diligenter, Pythias,
 Fac cures, si Chremes huc fortè advenerit,
 Ut ores, primum ut maneat : si id non commodum est,
 Ut redeat : si id non poterit, ad me adducito. 50
 PY. Ita faciam. THA. quid? quid aliud volui dicere?
 Hem, curate istam diligenter virginem.
 Domi adfatis, facite. THR. eamus. THA. vos me se-
 quimini.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

P R O F E C T O, quanto magi⁹ magisque cogito,
 Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum :
 Ita me video ab eâ astutè labefactarier.

Jam

Jam tum, cùm primùm jussit me ad se accersier,
 (Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem)
 Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit: 6
 Ait rem divinam fecisse, et rem seriam
 Velle agere mecum. jam tum erat suspicio,
 Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere
 Mecum: mihi sese dare: sermonem quærere. 10
 Ubi friget, huc evasit, quàm pridem pater
 Mihi et mater mortui essent. dico, jam diu.
 Rus Sunii ecquod habeam, et quàm longe à mari.
 Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere.
 Postremò, ecqua inde parva periisset soror; 15
 Ecquis cum eâ unà; quid habuisset, cùm perit;
 Ecquis eam posset noscere. hæc cur quærisset?
 Nisi si illa fortè, quæ olim periit parvola
 Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
 Verùm ea, si vivit, annos nata est sedecim, 20
 Non major: Thais, ego quàm sum, majuscula est.
 Misit porro orare, ut venirem seriò.
 Aut dicat quid volt, aut molesta ne fiet.
 Non hercle veniam tertio. heus, heus. PY. quis est hic?
 C. Ego sum Chremes. P. ô capitulum lepidissimum! 25
 c. Dico ego mi insidias fieri? P. Thais maximo
 Te orabat opere, ut cras redires. c. rus eo.
 P. Fac, amabo. c. non possum, inquam. P. at apud
 nos hic mane,
 Dum redeat ipsa. c. nihil minus. P. cur, mi Chremes?
 c. Malam in rem hinc abis? P. si istuc ita certum est tibi,
 Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. c. eo. 31
 P. Abi, Dorias, citò hunc deduce ad militem.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

HERI aliquot adolescentuli coiimus in Piræum,
 In hunc diem ut de symbolis essemus. Chæream
 ei rei

Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est.

Præterit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.

Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut quid coniectem.

Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, ut illum quæram. Idque adeo visam, si domi est. quisnam hinc à Thaide exit?

Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis? qui hic ornatus est?

Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque con-
jicere.

Nisi quidquid est, procul hinc libet priu', quid sit, sci-
scitari.

10

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

NUM quis hic est? nemo est. num quis hinc me se-
quitur? nemo homo est.

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? proh Jupiter!

Nunc est profecto, interfici cum perperam me possum,

Ne hoc gaudium contamineat vita ægritudine aliquâ.

Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi,

Qui me sequatur, quoquò eam, rogitando obrundat,
enecet,

Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, unde
emergam, ubi siem

Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim
anne insaniam?

A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle,
inibo.

Chærea, quid est quod sic gestis? quid sibi hic vestitus
quærit?

Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? sati' ne sanus?
quid me

Aspectas? quid taces? C. ô festus dies hominis! amice,

Salve: nemo est omnium, quem ego magis nunc cupe-
rem quam te.

A. Narra

A. Narra istuc, quæso, quid fiet. c. imo ego te obsecro hercle, ut audias.

Nostin' hanc, quam frater amat? A. novi: nempe, opinor, Thaidem. 15

c. Istam ipsam. A. sic commemoreram. c. quædam hodie est ei dono data

Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut laudem, Antipho,

Cum ipsum me nôris, quàm elegans formarum spectator siem?

In hac commotus sum. A. ain' tu? c. primam dices, scio, si videris.

Quid multa verba? amare cœpi. forte fortunâ domi 20

Quidam erat eunuchus, quem me catus fuerat frater Thaidi:

Neque is deductus etiam tum ad eam. summonuit me Parmeno

Ibi servus, quod ego arripui. A. quid id est? c. tace sis, citius audies.

Ut vestem cum illo mutem, et pro illo jubeam me illuc deducier.

A. Pro eunuchon'? c. sic est. A. quid ex eâ re tandem ut caperes commodi? 25

c. Rogas? viderem, audirem, essem unâ, quacum cupiebam, Antipho.

Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum mulieri.

Illa illico, ubi me accepit, lata vero ad se abducit domum,

Commendat virginem. A. cui? tibine? c. mihi. A. satis tutò tamen.

c. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat; et mihi, ne abscedam, imperat; 30

In interiore parte ut maneam solus cum solâ. adnuo, Terram intuens modestè. A. miser. c. ego, inquit, ad

cœenam hinc eo: Abducit secum ancillas: paucæ, quæ circum illam essent, manent

Novitix puellæ, continuo hæc adornant, ut laver.

Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in concla-
vi fedit, 35

Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictu-
tura hæc, Jovem

Quo pacto Danaæ misisse aiunt quondam in-gremium
imbrem aureum.

Egomet quoque id spectare cœpi. et quia consimilem
luserat

Jam olim ille ludum, impendio magis animus gaude-
bat mihi,

Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas
regulas 40

Venisse clanculum per impluvium, fucum factum mu-
lieri.

At quem Deum? Qui templa cœli summa sonitu cou-
cutit.

Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud
feci, ac lubens.

Dum hæc mecum reputo, accersitur lavatum interea
virgo. 44

It, lavit, redit: deinde eam in lectum illæ conlocant.

Sto exspectans, si quid mihi imperent. venit una;
heus tu, inquit, Dore,

Cape hoc flabellum, ventulum huic sic facito dum la-
vatur.

Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.

A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimi-
um vellem, 49

Qui esset status, flabellulum tenere te asinum tantum.

c. Vix elocuta est hoc, foras simul omnes prouunt se:
Abeunt lavatum: perstrepunt, ita ut sit, domini ubi ab-

sunt.

Interea somnus virginem opprimit. ego limis spectro

Sic per flabellum clanculum: simul alia circumspecto,

Satin' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdormo.

A. Quid tum? c. quid? quid tum, fatue? A. fateor.

c. an ego occasionem 56

Mihi ostentatam tantam, tam brevem, tam optatam,
tam insperatam,

Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.

A. Sanè,

- A. Sanè, hercle, ut dicis. sed interim de symbolis quid actum est?
 C. Paratum est. A. frugi es. ubi? domin'? C. imo apud libertum Discum.
 A. Perlonge est: sed tanto ociùs properemus. mura vestem.
 C. Ubi mutem? perii: nam domo exsulo nunc. metuo fratrem,
 Ne intus sit: porro autem, pater ne rure redierit jam.
 A. Eamus ad me: ibi proximum est ubi mutes. C. rectè dicis.
 Eamus: et de istac simul, quo pacto porro possim Potiri, consilium volo capere una tecum. A. fiat.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

- I**T A me Dii ament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo misera,
 Ne quam ille hodie infans turbam faciat, aut vim Thaidi.
 Nam postquam iste advenit Chremes, adolescens frater virginis:
 Militem rogat, ut cum admitti jubeat. ille continuo irasci,
 Neque negare audere. Thais porro instare, ut hominem invitet.
 Id faciebat retinendi illius causâ: quia, illa quæ cupiebat
 De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
 Invitat tristis: mansit. ibi illa cum illo sermonem occipit.
 Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmulum:
 Voluit facere contrâ huic ægrè: heus, inquit, puer, Pamphilam
 Arcesse, ut delectet hic nos. illa exclamat, Minimè gentium,

In convivium illam? miles tendere inde ad jurgium.
Interea aurum sibi clàm mulier demit, dat mihi ut au-
feram.

Hoc est signi, ubi primùm poterit, se illinc subducet,
scio.

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

DUM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita ut sit, ubi quid in animo est molestia,
Aliam rem ex aliâ cogitare, et ea omnia in
Pejorem partem. quid opu' est verbis? dum hæc puto,
Præterii imprudens villam. longè jam abieram, 5
Cum sensi. redeo rursum: male vero me habens,
Ubi ad ipsum veni divorticulum, constiti:
Occœpi mecum cogitare; hem, biduum hîc
Manendum est soli sine illâ? quid tum postea?
Nihil est. quid? nihil? si non tangendi copia est, 10
Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certe, extremâ lineâ
Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS, PHÆDRIA, DORIAS.

UBI ego illum scelerosum misera atque impium in-
veniam? aut ubi quæram?

Hoccinetam audax facinus facere esse ausum? perii.

PH. hoc quid sit, vereor.

PY. Quin etiam insuper scelu', postquam ludificatu' est
virginem,

Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo
conscidit.

PH, Hem.

PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi,
 Ut ego unguibus facile illi in oculos inoleam venefico?
 PH. Nescio quid profectò, absente nobis, turbatum est
 domi.

Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quæris,
 Pythias?

PY. Ehem Phædria, egon' quem quæram? i hinc quo
 dignu' es cum donis tuis

Tam lep'idis. PH. quid istuc est rei? 10

PY. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas
 turbas dedit?

Virginem, quam heræ dono dederat miles, vitiavit.
 PH. quid ais?

PY. Perii. PH. remulenta es. PY. utinam sic sint, qui
 mihi male volunt.

D. Au, obsecro, mea Pythias, quid istuc nam monstri
 fuit?

PH. Insanis: qui istuc facere eunuchus potuit? PY. il-
 lum nescio 15

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumar, neque, cum rogites quid sit, audet
 dicere.

Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc mi-
 sera suspicor,

Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo mira-
 ri satis,

Quò ille abire ignavos posset longius, nisi si domum 20
 Fortè ad nos rediit. PY. vise amabo, num sit. PH. jam
 faxo, scies.

D. Perii! obsecro tam infandum facinus, mea tu, ne
 audiui quidem.

PY. At pol ego amatores mulierum esse audieram eos
 maximos,

Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem vene-
 rat:

Nam illum aliquò conclussem, neque illi commississem
 virginem. 25

A C T U S I V. S C E N A I V.

P H A E D R I A, E U N U C H U S, P Y T H I A S, D O R I A S.

E x t foràs scelestè : at etiam restitas,
Fugitive? prodi, male conciliate. E. obsecro. P H.

oh,
Illud vide, os ut sibi distorsit carnufex !

Quid huc reditio est? quid vestis mutatio?

Quid narras? paulum si cessassem, Pythias, 5

Domi non offendissem : ita jam adornârat fugam.

P Y. Habesne hominem, amabo? P H. quidni? P Y. ô
factum bene!

D. Istuc pol vero bene. P Y. ubi est? P H. rogitas? non
vides?

P Y. Videam, obsecro, quem? P H. hunc scilicet. P Y.
quis hic est homo? 9

P H. Qui ad vos deductus hodie est. P Y. hunc oculis
suis

Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.

P H. Non vidit? P Y. an tu hunc credidisti esse, obsecro,
Ad nos deductum? P H. namque alium habui nemi-
nem. P Y. au !

Ne comparandus hic quidem ad illum est. ille erat
Honestâ facie, et liberali. P H. ita vilis est 15

Dudum, quia variâ veste exornatus fuit :

Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.

P Y. Tace, obsecro : quasi verò paulum interficiet.

Ad nos deductus hodie est adolescentulus,

Quem tu videre verò velles, Phædria. 20

Hic est vetus, vietus, veterinosus, senex,

Colore mustelino. P H. hem, quæ hæc est fabula?

Eò redigis me, ut, quid egerim, egomet nesciam.

Eho tu, emin' egote? E. emisti. P Y. jube, mihi denuò
Respondeat. P H. roga. P Y. venistin' hodie ad nos?
negat. 25

At ille alter venit annos natus sedecim,

Quem

Quem secum adduxit Parmeno. PH. agedum, hoc mihi expedi :

Primum istam, quam habes, unde habes vestem? taces? Monstrum hominis, non dicturus? E. venit Chærea.

PH. Fraterne? E. ita est. PH. quando? E. hodie. PH. quam dudum? E. modò. 30

PH. Quicum? E. cum Parmenone. PH. nôrasne eum priùs?

E. Non : nec, quis esset, unquam audieram dicier.

PH. Unde igitur, meum fratrem esse, sciebas? E. Parmeno

Dicebat eum esse : is dedit mihi hanc. PH. occidi.

E. Meam ipse induit : post unà ambo abierunt foràs. 35

PH. Jam. sati' credis sobriam esse me, et nil mentitam tibi?

Jam sati' certum est virginem vitiatam esse? PH. age nunc, bellua,

Credis huic quod dicat? PH. quid isti credam? res ipsa indicat.

PH. Concede istuc paululum. audin'? etiam paululum. sat est.

Dic dum hoc rursus : Chærea tuam vestem detraxit tibi?

E. Factum. PH. et eâ est indutus? E. factum. PH. et pro te huc deductu' est? E. ita. 41

PH. Jupiter magne! ô scelestum, atque audacem hominem! PH. vix mihi!

Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?

PH. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agam, nescio.

Heus tu, negato rursus. possumne ego hodie ex te exculpere 45

Verum? vidistine fratrem Chæream? E. non. PH. non poreft

Sine malo fateri, video. sequere me hâc. modo ait, modò negat.

Ora me. E. obsecro te verò, Thædria. PH. i intrò. E. hoi, hei.

PH. Alio pacto honestè quo modo hinc nunc abeam, nescio :

Actum

Actum est siquidem. tu me hic etiam, nebulo, ludificabere?

Py. Pafmenonis tam scio esse hanc technam, quàm me vivere. ⁵⁰

D. Sic est. Py. inveniam pol hodie patrem ubi referam gratiam.

Sed nunc quid faciendum suades, Dorias? D. de istac rogas

Virgine? Py. ita : utrum taceamne, an prædicem? D. tu pol, si sapis,

Quod scis nescis, neque de Eunuchis, neque de vitio virginis. ⁵⁵

Hac re et te omni turbâ evolves, et illi gratum feceris. Id modo dic, abisse Dorum. Py. ita faciam. D. sed videon' Chremem?

Thais jam aderit. Py. quid ita? D. quia, cùm inde abeo, jam tum incœperat

Turba inter eos. Py. tu aufer aurum hoc : ego scibo ex hoc, quid fiet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

At ar, data hercle verba mihi sunt : vicit vinum quod bibi.

At dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius!

Postquam surrexi, neque pes, neque mens sati' suum officium facit.

P. Chremes. C. quis est? chem, Pythias. vah, quanto nunt formosior

Videre, quàm dudum? P. certe quidem tu pol multo hilarior. ⁵

C. Verbum hercle hoc verum est : sine Cerere et Libero friget Venus.

Sed Thais multo ante venit? P. an abiit jam à milite?

C. Jamdudum atatem. lres factæ sunt inter eos maxumæ.

P. Nil

EUNUCHUS. 73

P. Nil dixit tum, ut sequerere sese? C. nihil, nisi abiens mihi innuit.

P. Eho, nonne id fat e at? C. at nesciebam id dicere illam, nisi quia

Correxit miles, quod intellexi minu': nam me extrusit foras.

Sed eccam ipsam: miror, ubi huic ego antevorterim.

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

C. CREDO equidem illum jam adfuturum esse, ut illam à me eripiat: sine veniat:

Atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico effodientur.

Usque adeo ego illi' ferre possum ineptias et magnifica verba,

Verba dum sint. verum enim si ad rem conferentur, vapulabit.

C. Thais, ego jamdudum hic adsum. T. o mi Chreme, teipsum expecto:

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? et adeo ad te attinere hanc

Omnem rem? C. ad me? qui? quasi istuc. T. quia, dum tibi sororem studeo

Reddere, ac restituere, hæc atque hujusmodi sum multa passa.

C. Ubi ea est? T. domi apud me. C. ehem. T. quid est? Educta ita, uti teque illaque dignum est. C. quid ais?

T. id quod res est.

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illâ abs te quidquam pretii.

C. Et habetur, et referetur, Thais, à me, ita uti merita es, gratia.

T. At enim cave, ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas, Chreme.

G

Nam

Nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc ereptum venit.

Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monumentis.

C. Viden' tu illum, Thais? P. ubi sita est? T. in risco. ¹⁵
odiosa, cellas?

C. Militem secum ad te quantas copias adducere?

At at. T. num formidolosus, obsecro, es, mi homo?
C. apage sis.

Egon' formidolosus? nemo est hominum, qui vivat, minus.

T. Atque ita opu' est. C. ah, metuo, qualem tu me esse hominem existumes. ²⁰

T. Imo hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est,

Minu' potens quam tu, minu' notus, minus amicorum hic habens.

C. Scio istuc: sed tu quod cavere possis, stultum admittere est.

Malo ego nos prospicere, quàm hunc ulcisci acceptà injurià.

Tu abi, atque obsera ostium intus, ego dum hinc transcurro ad forum: ²⁵

Volo ego adesse hic advocatos nobis in turbâ hac. T. mane.

C. Melius est. T. mane. C. omitte, jam adero. T. nil opus est istis, Chreme:

Hoc modò dic, sororem illam tuam esse, et te parvam virginem

Amisisse, nunc cognôsse: signa ostende. P. ad int. T. cape.

Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellextin? C. probè. ³⁰

T. Fac animo hæc præsentî dicas. C. faciam. T. attolle pallium.

Perii; huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES,
THAIS.

HANCCINE ego ut contumeliam tam insignem
in me accipiam, Gnatho?

Mori me satius est. Simalio, Donax, Syrisce, sequi-
mini.

Primum ædes expugnabo. G. rectè. THR. virginem
eripiam. G. probè.

THR. Male mulcabo ipsam. G. pulchrè. THR. in me-
dium huc agmen cum vestri, Donax;

Tu Simalio, in sinistrum cornu; tu Syrisce, in dexte-
rum.

Cedo alios: ubi centurio est Sanga, et manipulus fu-
rum? S. eccum, adest.

THR. Quid, ignave? peniculon? pugnare, qui istum
huc portes, cogitas?

S. Egone? imperatoris virtutem noveram, et vim mi-
litum.

Sine sanguine hoc fieri non posse: qui abstergerem vol-
nera.

THR. Ubi alii? S. qui, malum, alii? solus Sannio ser-
vat domi.

THR. Tu hosce instrue hic: ego ero post principia:
inde omnibu' signum dabo.

G. Illuc est sapere! ut hosce instruxit, ipse sibi cavit
loco.

THR. Idem hoc jam Pyrrhus fecitavit. C. viden' tu,
Thais, quam hic rem agit?

Nimirum consilium illud rectum est de occludendis
ædibus.

THA. Sanè, quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo
magnus est:

Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi nunc
nimis vellem dari,

Urtu illos procul hinc ex occulto exderes: facerent fugam.

THR. Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quam mox irruimus? THR. mane.

Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet. Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? G. Di vöstram fidem! 20

Quanti est sapere! nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.

THR. Thais, primum hoc mihi responde: càm tibi do istam virginem,

Dixtin' hos dies mihi soli dare te? THA. quid tum postea?

THR. Rogitas, quæ mi ante oculos coràm amatorem adduxti tuum?

THA. Quid cum illo agas? THR. et cum eo clam te subduxi mihi? 25

THA. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi si mavis eripi.

C. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium? G. ah, quid agis? tace.

THR. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? C. tuam aurem, fuscifer?

G. Cave sis, nescis cui maledicas nunc viro. C. non tu hinc abis?

Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie hic turbæ coeperis, 30

Faciam, ut hujus loci, dieique melque semper memineris.

G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.

C. Diminuat ego caput tuum hodie, nisi abis. G. ain' verò, canis?

Siccine agis? THR. quis tu homo es? quid tibi vis, quid cum illâ rei tibi est?

C. Scibis. principio eam esse dico liberam. THR. hem! C. civem Atticam. THR. hui? 35

C. Meam sororem. THR. os durum! C. miles, nunc adeo edico tibi,

Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam

Nutricem, ut eam adducam, et signa ostendam hæc.

THR. tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? C. prohibeo, inquam. G. audin' tu? hic turti se alligat.

Satis hoc tibi est. THR. idem tu hoc ais, Thais? THA. quære, qui respondeat.

THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus: jam hæc tibi aderit supplicans

Ultro. THR. credin'? G. imo certe. novi ingenium mulierum:

Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro. THR. bene puras.

G. Jam dimitto exercitum? THR. ubi vis. G. Sanga, ita uti fortes decet

Milites, domi foreque fac vicissim ut memineris. 45

S. Jamdudum animus est in patinis. G. frugi es. THR. vos me hac sequimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

PERGIN', scelestâ, mecum perplexè loqui?

Scio, nescio: abiit: audiui: ego non adfui.

Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est? Virgo conscissâ veste lacrumans obticet,

Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum est? taces?

P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.

T. Qui Chærea? P. iste ephrebus frater Phædriæ.

T. Quid ais, venefica? P. atqui certo comperi.

T. Quid is obsecro ad nos? quamobrem adductu' est? P. nescio,

Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem, misera occidi,

G 3

Infelix,

Infelix, si quidem tu istæc vera prædicas.

Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais, sacrilega?

Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?

P. Quid facerem? ita ut tu iussisti, soli credita est.

T. Scelestæ, ovem lupo conmissisti. dispudet, 16

Sic mihi data esse verba. quid illuc hominis est?

P. Hera mea, tace, tace, obsecro, salva sumus:

Habemus hominem ipsum. T. ubi is est? P. hem ad sinistram.

Viden? T. video. P. comprehendi jube, quantum potest. 20

T. Quid illo faciemus, stulta? P. quid faciam, rogas?

Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens

Videtur: T. non est? P. tum, quæ ejus confidentia est?

ACTUS V. SCENA II.

C H E R E A, T H A I S, P Y T H I A S.

A P U D Antiphonem uterque, mater et pater,
Quasi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo

Introire possem, quin viderent me. interim

Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviam

Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, 5

In angiportum quoddam desertum: inde item

In aliud, inde in aliud. ira miserrimus

Fui fugitando, ne quis me cognosceret.

Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa est: hæreo.

Quid faciam? quid meâ autem? quid faciet mihi? 10

T. Adeamus. bone vir Dore, salve: dic mihi,

Aufugistin? C. heræ, factum. T. sarin' id tibi placet?

C. Non. T. credin' te impune abiturum? C. unam hanc noxiam

Amitte: si aliam admisero unquam, occidito.

T. Num meam sævitiam veritus es? C. non. T. quid igitur? 15

C. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.

T. Quid

T. Quid feceras? C. paululum quiddam. P. cho, paululum, impudens?

An paululum hoc esse tibi videtur, virginem Vitiare civem? C. conservam esse credidi.

P. Conservam? vix me contineo, quin involem in 20 Capillum. monstrum! etiam ultro derisum advenit.

T. Abin' hinc insana? P. quid ita vero? debeam, Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim; Præsertim cum se servom fateatur tuum.

T. Missa hæc faciamus. non te dignum, Chærea, 25 Fecisti: nam si ego digna hæc contumeliâ Sum maxume, at tu indignus qui faceres tamen.

Neque, ædepol, quid nunc consilii capiam, scio, De virgine istac: ita conturbasti mihi

Rationes omnes, ut eam non possim suis, 30

Ita ut æquom fuerat, atque ut studui, tradere, ut Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.

C. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam Fore, Thais. sæpe ex huiusmodi re quapiam, et

Malo principio magna familiaritas 35 Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?

T. Equidem pol in eam partem accipioque et volo.

C. Imo ita quæso. unum hoc scito, contumeliæ Non me fecisse causa, sed amoris. T. scio:

Et pol propterea nunc magis ignosco tibi. 40

Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea,

Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.

C. Te quoque jam, Thais, ita me Di bene ament, amo.

P. Tum pol ab istoc tibi, hera, cavendum intellego.

C. Non ausim. P. nihil tibi quidquam credo. T. de- 45 finas.

C. Nunc ego te in hac re mihi oro, ut adjutrix fies:

Ego me tuz commendo et committo fidei:

Te mihi patronam capio, Thais: te obsecro:

Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

T. tamen si pater. C. ah, quid? volet, certo scio, 50

Civis modò hæc sit. T. paululum opperirier

Si vis, jam frater ipse hinc aderit virginis:

Nutricem arcessitum iit, quæ illam aluit parvolam:

In cognoscendo tute ipse hinc aderis, Chærea.

C. Ego

C. Ego vero maneo. T. visne interea, dum is venit, 55
Domi opperiamur potius, quàm hic ante ostium?

C. Imo percupio. P. quam tu rem actura, obsecro, es?
T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes co-
gitas

Recipere posthac? T. cur non? P. crede hoc meæ
fidei,

Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. au, tace, obsecro.
P. Parum perpexisse ejus videre audaciam. 61

C. Non faciam, Pythias. P. non pol, credo, Chærea,
Nisi si commissum non erit. C. quin, Pythias,
Tu me servato. P. nequè pol servandum tibi

Quidquam dare ausim, neque te servare. apage te. 65

T. optumè. adest ipse frater. C. perii hercle. obsecro,
Abeamus intro, Thais: nolo, me in viâ

Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an
quia pudet?

C. Id ipsum. P. Id ipsum? virgo vero! T. i prx, se-
quor.

Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythias. 70

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

Q U I D? quid venire in mentem nunc possit mihi?

Quidnam, qui referam sacrilego illi gratiam,

Qui hunc supposuit nobis? C. move vero ocius

Te nutrix. S. moveo. C. video, sed nil promotes.

P. Jamne ostendisti signa nutrici? C. omnia. 5

P. Amabo, quid ait? cognoscitne? C. ac memoriter.

P. Bene xdepol narras: nam illi faveo virgini.

Ite intro: jamdudum hera vos exspectat domi.

Virum bonum eccum Parmenonem intedere

Video, viden' ut otiosus it, si Dis placet! 10

Spero me habere, qui hunc meo ex cruciem modo.

Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:

Post exibo, atque hunc pene crebo sacrilegum.

ACTUS

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

REVISO, quidnam Chærea hic rerum gerar.
 Quòd si astu rem tractavit, Di vestram fidem,
 Quantam et quàm veram laudem capiet Parmeno!
 Nam ut mitram, quòd ei amorem difficillimum, et
 Carissimum ab meretrice avarâ; virginem
 Quam amabat, eam confeci sine molestiâ,
 Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,
 Id vero est, quod ego mihi puto palmarium
 Me repperisse, quo modo adolescentulus
 Meretricum ingenia et mores posset noscere;
 Mature ut cùm cognôrit, perpetuo oderit.
 Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
 Nec magi' compositum quidquam, nec magis elegans:
 Quæ, cum amatore suo cùm cœnant, liguriant.
 Harum videre ingluviem, sordes, inopiam,
 Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi,
 Quo pacto ex jure hæsterno panem atrum vorent:
 Nôsse omnia hæc, salus est adolescentulis.
 PH. Ego pol te pro istis dictis et factis, scelus,
 Ulciscar; ut ne impunè in nos illuseris.

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PROH Deûm fidem! facinus fœdum! ô infelicem
 adolescentulum!
 O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit!
 PA. quid est?
 PY. Miseret me. itaque, ut ne viderem, misera huc
 effugi foras.
 Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. ô Ju-
 piter!

Quæ

Quæ illæ turba est? numnam ego perii? adibo. quid
istnc, Pythias?

Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas, audacis-
sime?

Perdidisti istum, quem adduxti pro eunuchō, adole-
scentulum,

Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid
factum est? cedo.

PY. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono
data est,

Scis eam civem hinc esse? et fratrem ejus esse adprimè
nobilem?

PA. Nescio. PY. atqui sic inventa est. eam iste vitiavit
miser.

Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus-----

PA. Quidnam fecit? PY. conligavit primum cum mise-
ris modis.

PA. Conligavit? PY. atque equidem orante, ut ne id
faceret, Thaide.

PA. Quid ais? PY. nunc minitatur porro sese id, quod
mœchis solet:

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. quā
audaciā

Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? PA. an non
hoc maximum est?

Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretri-
ciā

Prehendi quenquam? PY. nescio. PA. at ne hoc nescia-
tis, Pythias:

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium.
PY. hem,

Obsecro, an is est? PA. ne quam in illum Thais vim fi-
eri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. vide,
Parmeno,

Quid agas, ne neque illi profis, et tu pereas. nam hoc
putant,

Quidquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur
faciam miser?

Quidve

Quidve incipiam? ecce autem, rure video redeuntem senem.

Dicam huic, an non? dicam hercle; etsi mihi magnum malum

Scio paratum. sed necesse est, huic ut subveniat. Py. sapis:

Ego abeo intro: tu isti narrato omnem ordine rem, ut factum fiet.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.

Ubi satias coepit fieri, commuto locum.

Sed estne ille noster Parmeno? et certe ipse est.

Quem praestolare, Parmeno, hic ante ostium?

P. Quis homo est? hem, saluum te advenisse, here, gaudeo.

L. Quem praestolare? P. perii. lingua haeret metu. L. hem,

Quid est? quid trepidas? sati? ne salve? dic mihi.

P. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:

Quidquid hujus factum est, culpam non factum est meam.

L. Quid? P. recte sane interrogasti: oportuit

Rem praenarrasse me. emit quendam Phaedria

Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? P. Thaidi.

L. Emit? perii hercle. quanti? P. viginti minis.

L. Actum est. P. tum quandam fidicinam amat hic Chzyrea.

L. Hem, quid? amat? an scit jam ille, quid meretrix fiet?

An in astu venit? aliud ex alio malum.

P. Here, ne me spectes: me impulsore hanc non facit.

L. Omitte de te dicere. ego te, furcifer,

Si vivo. sed istuc, quidquid est, primum expedi.

P. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus est.

L. Pro

L. Pro eunuchon? P. sic est. hunc pro mœcho postea
Comprehendẽreintus, et constrinxẽre. L. occidi.

P. Audaciam meretricum specta. L. numquid est
Aliud mali damnive, quod non dixeris. 26

Reliquom? P. tantum est. L. cesson? huc introrumpere?

P. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit
malum,

Nisi, quia necesse fuit hoc facere. id gaudeo,

Propter me hisce aliquid esse eventurum mali :

Nam jamdiu aliquam causam quærebat senex, 30

Quamobrem insigne aliquid faceret iis : nunc repperit.

A C T U S V. S C E N A VII.

P Y T H I A S, P A R M E N O.

N U N Q U A M ædepol quidquam jamdiu, quod magi?
vellem evenire,

Mi evenit, quàm quòd modò senex intro ad nos venit
errans.

Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.

PA. Quid hoc autem est? PY. nunc id prodeo, ut con-
veniam Parmenonem.

Sed ubi, obsecro, est? PA. me quærit hæc. PY. atque
eccum video. adibo. 5

PA. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? per-
gin? PY. perii:

Defessa jam sum misera te ridendo. PA. quid ita? PY.
rogitas?

Nunquam pol hominem stultiorem vidi, nec videbo.
ah.

Non sati? potest narrari, quos ludos præbueris intus.

At etiam primò callidum ac disertum credidi hominem.

Quid? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit se? 11

An pœnitebat flagitii, te auctore quod fecisset

Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?

Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit

Illam esse eum indutum pater? quid? jam scis te perisse?

PA.

PA. Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam rides? 16

Itan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere? PY. nimum.

PA. Siquidem istuc impunè habueris. PY. verum. PA. reddam hercle. PH. credo:

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare: Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobilitas 20

Flagitiis, et eundem indicas: uterque in te exempla edent.

PA. Nullus sum. PH. hic pro illo munere tibi honos est habitus. abeo.

PA. Egomet meo indicio miser, quasi forex, hodie perii.

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

QUID nunc? quâ spe, aut quo consilio huc imus? quid cœptas, Thraso?

T. Egone? ut Thaidi me dedam, et faciam quod jubeat. G. quid est?

T. Qui minu', quàm Hercules servivit Omphalæ? G. exemplum placet.

Utinam tibi commitigari videam sandalio caput.

Sed fores crepuerunt ab eâ. T. perii, quid hoc autem est mali? 5

Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc profilit?

H

ACTUS

A C T U S V. S C E N A I X.

CHÆREA, PARMENO, GNATHO, THRASO.

O Populares, ecqu'is me vivit hodie fortunatior?
Nemo hercie quisquam: nam in me planè Di po-
testatem suam

Omnem ostendère, cui tam subito tot contigerint com-
moda.

P. Quid hic lætus est? C. ô Parmeno mi, ô mearum vo-
luptatum omnium

Inventor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim
gaudiis?

Scis Pamphilam meam inventam civem? P. audi. C.
scis sponsam mihi?

P. Fene, ita me Di ament, factum! G. audin' tu, hic
quid ait? C. tum autem Phædræ

Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo:
una est domus:

Thais patri se commendavit: in clientelam et fidem
Nobis dedit se. P. fratris igitur Thais tota est. C. scilicet

P. Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur
foras.

C. Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimùm hæc
audiat. P. visam domum.

T. Numquid, Gnatho, tu dubitas, quin ego nunc per-
petuo perierim?

G. Sine dubio, opinor. C. quid commemorem primum,
aut laudem maxumè?

Illum qui mihi dedit consilium ut facerem; an me,
qui id ausu' sim

Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix
fuit,

Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum conclusit
diem? an

Mei patris festivitatem et facilitatem? ô Jupiter,
Serva, obsecro, hæc nobis bona.

A C T U S

ACTUS V. SCENA X.

PHÆDRIA, CHÆREA, GNATHO, THRASO.

DI voſtram fidem! incredibilia
 Parmeno modò quæ narravit! ſed ubi eſt frater?

C. præſto adeſt.

P. Gaudeo. C. ſatis credo. nihil eſt Thaide hac, frater,
 tuâ

Dignius quod ametur: ita noſtræ omni eſt faultrix ſa-
 miliæ. P. hui!

Mihi illam laudas? T. perii; quanto minu' ſpei eſt,
 tanto magis amo.

Obſecro, Gnatho, in te ſpes eſt. G. quid vis faciam?
 T. perfice hoc

Precibus, pretio, ut hæream in parte aliquâ tandem a-
 pud Thaidem.

C. Difficile eſt. T. ſi quid conſubuit, novi te. hoc ſi
 effeceris,

Quodvis donum, præmium à me optato, id optatum
 feres.

G. Itane? T. ſic erit. G. ſi efficio hoc, poſtulo ut tua
 mihi domus,

Te præſente, abſente, pateat; invocato ut ſit locus
 Semper. T. do fidem futurum. G. accingar. P. quem
 hic ego audio?

O Thraſo. T. ſalvete. P. tu fortasſe, quæ facta hic ſi-
 ent,

Nefcis. T. ſcio. P. cur tẽ ergo in his ego conſpicio re-
 gionibus?

T. Vobis fretus. P. ſcis quàm fretus? miles, edico
 tibi,

Site in plateâ offendero hac poſt unquam, nihil eſt quod
 dicas mihi,

Alium quærebam, iter hac habui: periſti. G. eia, haud
 ſic decet.

P. Dictum eſt. G. non cognosco voſtrum tam ſuper-
 bum. P. ſic erit.

G. Prius audite paucis : quod cum dixerō, si placuerit, Facitote. P. audiamus. G. tu concede paulum istuc, Thraſo.

Principio ego vos ambos credere hoc mihi vehementer velim,

Me, hujus quidquid faciam, id facere maxumè causā meā :

Verum si idem vobis prodest, vos non facere infcitia est.

P. Quid id est? G. militem ego rivalem recipiundum censeo. P. hem,

Recipiundum? G. cogita modo. tu hercle cum illā, Phædria,

Et libenter vivis, etenim bene libenter viſitas.

Quod des paululum est, necesse est multum accipere haidem,

Ut tuo amorī suppeditari possit sine sumptu tuo ; ad Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo, Nemo est. principio et habet quod det, et dat nemo largius :

Fatuus est, insulsus, tardus ; stertit noctes et dies : Neque tu istum metuas ne amet mulier : pellas facile, ubi velis.

P. Quid agimus? G. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puro ;

Accipit homo nemo melius prorsum neque prolixius.

P. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est. C. idem arbitror.

G. Rectè facitis. unum etiam hoc vos oro, ut me in voſtrum gregem

Recipiatis. satis diu hoc jam saxum volvo. P. recipimus.

C. Ac libenter. G. at ego pro istoc, Phædria, et tu Chærea,

Hunc comedendum et deridendum vobis propino. C. placet.

P. Dignus est. G. Thraſo, ubi vis, accede, T. obsecro te, quid agimus?

G. Quid? isti te ignorabant. postquam eis mores ostendi tuos,

Et

Et collaudavi secundum facta et virtutes tuas,
Impetravi. T. bene fecisti. gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes amarent
plurimum. 44

G. Dixin' ego vobis, in hoc esse Atticam elegantiam?

P. Nil præter promissum est. G. ite hac. Vos valete,
et plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

F U N C T I O N

The following is a list of the functions of the various organs of the body, arranged in alphabetical order. The functions are described in a concise and clear manner, and are intended to be used as a guide for the study of anatomy and physiology.

The functions of the various organs of the body are described in a concise and clear manner, and are intended to be used as a guide for the study of anatomy and physiology.

The functions of the various organs of the body are described in a concise and clear manner, and are intended to be used as a guide for the study of anatomy and physiology.

The functions of the various organs of the body are described in a concise and clear manner, and are intended to be used as a guide for the study of anatomy and physiology.

The functions of the various organs of the body are described in a concise and clear manner, and are intended to be used as a guide for the study of anatomy and physiology.

I
A
N
C
I
P
C
D
B
T
M

P
O
M
O
C
S

P. T E R E N T I I

H E A U T O N T I M O R U M E N O S

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO, L. VALERIO FLACCO ÆDILIBUS CURULIBUS. EGERE L. AMBIVIVS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINVS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. GRÆCA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUABUS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. JUVENTIO COSS.

Personæ.

PROLOGUS.

CHREMES, senex.

MENEDEMUS, senex.

CLITIPHO, adolesc.

CLINIA, adolescens.

SYRUS, servus.

DROMO, servus.

SOSTRATA, matrona.

PHRYGIA, ancilla.

BACCHIS, meretrix.

ANTIPHILA, Chremetis filia.

NUTRIX.

H E A U T

P. T E R T I I
HEAUTONTIMORUMENI
A R G U M E N T U M.

C. Sulpicio Apollinari Auctore,

IN militiam proficisci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulsi durus pater :
Animique sese angebat, falsi pœnitens.
Mox ut revorsus est, clam patre devortitur
Ad Clitiphonem, is amabat scortum Bæchidam.
Cum arcesserat cupit am Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bæchidis venis amica, ac servola
Habitu gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretricula aufert à sene :
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

P. T E R E N T I I
 HEAUTONTIMORUMENOS.
 P R O L O G U S.

E cui sit voſtrū mirum, cur partes ſeni
 Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium :
 Id primum dicam : deinde, quod veni, e-
 loquar.

Ex integrâ Græcâ integram comœdiam

Hodie ſum acturus Heautontimorumenon ; 5

Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.

Novam eſſe oſtendi, et quæ eſſet. nunc, qui ſcripſerit,

Et cuja Græca ſit, ni partem maxumam

Exiſtimarem ſcire voſtrū, id dicerem. 9

Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo,

Oratorem eſſe voluit me, non prologum :

Vestrum iudicium fecit : me actorem dedit.

Sed hic actor tantum poterit à ſacundiâ,

Quantum ille potuit cogitare commodè,

Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturu' ſum. 15

Nam quod rumores diſtulerunt malevoli,

Multas contaminâſſe Græcas, dum facit

Paucas Latinas : id factum eſſe hic non negat,

Neque ſe id pigere, et deinde facturum autumat.

Habet bonorum exemplum : quo exemplo ſibi 20

Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.

Tum quod malevolus vetus poeta dictitat,

Repentè ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,

Amicū ingenio fretum, hand naturâ ſuâ :

Arbitrium voſtrum, voſtra exiſtimatio 25

Valebit. quare omnes vos oratos volo,

Ne

Ne plus iniquum possit quam æquum oratio.
 Facite æqui sitis : date crescendi copiam,
 Novarum qui spectandi faciunt copiam
 Sine vitio : ne ille pro se dictum existimet, 30
 Qui nuper fecit servo currenti in viâ
 Decesse populum : cur insano serviat ?
 De illius peccatis plura dicet, cum dabit
 Alias novas, nisi finem maledictis facit.
 Adeste æquo animo : date potestatem mihi, 35
 Strariam agere ut liceat per silentium :
 Ne semper servus currens, iratus senex,
 Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
 Avarus leno, assidue agendi sint mihi
 Clamore summo, cum labore maximo. 40
 Meâ causâ, causam hanc justam esse, animum inducite,
 Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
 Nam nunc novas qui scribunt, nihil parcent seni :
 Si quæ laboriosa est, ad me curritur :
 Sin lenis est, ad alium mox defertur gregem. 45
 In hac est pura oratio. experimini,
 In utramque partem ingenium quid possit meum.
 Si nunquam avarè pretium statui arti meæ,
 Et eum esse questum in animum induxi maximum,
 Quàm maxumè servire vestris commodis, 50
 Exemplum statuite in me, ut adolescentuli
 Vobis placere studeant potius, quàm sibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

QUANQUAM hæc inter nos nupera notitia admo-
 dum est,
 Inde adeo quodd agrum in proximo hic mercatus es,
 Nec rei fere sane amplius quidquam fuit :
 Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
 Quod ego in propinquâ parte amicitie puto, 5
 Facit

Facit, ut re audacter moneam, et familiariter,
Quod mihi videre præter ætatem tuam

Facere, et præter quam res te adhortatur tua.
Nam, proh Deum atque hominum fidem ! quid vis tibi?
Quid quæris ? annos sexaginta natus es, 10

Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
Meliozem, neque pretii majoris nemo habet :
Servos complures. proinde quasi nemo fiet,
Ita attentè tute illorum officia fungere.

Nunquam tam manè egredior, neque tam vesperi 15
Domum revortor, quin te in fundo conspicer
Fode, e, aut arare, aut aliquid ferre denique :
Nullum remittis tempus, neque te respicis.

Hæc non voluptati esse, satis certò scio.
At enim, Me, quantum hic operis fiat, pœnitet. 20

Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illis exercendis, plus agas.

M. Chreme, tantumne ab re tuâ est otii tibi,
Aliena ut cures, ea quæ nihil ad te attinent ?
C. Homo sum : humani nihil à me alienum puto. 25

Vel me monere hoc, vel percontari puta ;
Rectum est ? ego ut faciam : non est ? te ut deterream.

M. Mihi sic est usus : tibi ut opus est factò, face.

C. An quoiquam est usus homini, se ut cruciet ? M. mihi.

C. Si quid laboris est, nollem : sed quid istuc mali est ?

Quæso, quid de te tantum meruisti ? M. cheu ! 31

C. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me ut
sciam.

Ne retice : ne verere : crede, inquam, mihi,
Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.

M. Scire hoc vis ? C. hac causâ equidem, quâ dixi
tibi. 35

M. Dicitur. C. at istos rastros interea tamen
Depone, ne labora. M. minime. C. quam rem agis ?

M. Sine me, vacivom tempus ne quod dem mihi

Laboris. C. non sinam, inquam. M. ah, non æquom
facis.

C. Hui, tam graves hos, quæso ? M. sic meritum est
meum. 40

C. Nunc loquere. M. Filium unicum adolescentulum
Habeo

Habeo. ah, quid dixi habere me? imo habui, Chreme.
Nunc habeam, necne, incertum est. c. quid ita istuc?
m. scies.

Est è Corintho hic advena anus paupercula.
Ejus filiam ille amare cœpit perditè 45
Prope jam ut pro uxore haberet: hæc clam me omnia,
Ubi rem rescivi, cœpi non humanitùs,
Neque ut animum decuit ægrotum adolescentuli,
Tractare, sed vi, et viâ pervolgatâ patrum.
Quotidie accusabam: hem! tibine hæc diutiùs 50
Licere speras facere, me vivo patre,
Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
Erras, si id credis, et me ignoras, Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo, 54
Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
Nullâ aded ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
Ego istuc ætatis non amoris operam dabam,
Sed in Asiam hinc abii propter pauperiem, atque ibi
Simul rem et gloriâ armis belli repperi. 60
Postremò adeo res rediit: adolescentulus
Sæpe eadem et graviter audiendo victus est:
Putavit me et ætate et benevolentia
Plus scire, et providere, quàm seipsum sibi.
In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme. 65
c. Quid ais? m. clam me est profectus: menses tres
abest.

c. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
Animi est pudentis signum, et non instrenui.
m. Ubi comperi ex iis, qui fuere ei conscii,
Domum revortor mœstus, atque animo fere 70
Perturbato, atque incerto præ ægritudine.
Adsidio: accurrunt servi: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,
Cœnam apparare: pro se quisque sedulò
Faciebat, quò illam mihi lenirent miseriam. 75
Ubi video hæc, cœpi cogitare; hem, tot mei
Solius solliciti sunt causâ, ut me unum expleant?
Ancillæ tot me vestiant? sumptus domi.
Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,

Quem

HEAUTONTIMORUMENOS. 97

Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius, 80
Quod illa aetas magis ad hæc utenda idonea est,
Eum ego hinc ejeci miserum injustitiâ meâ.

Malo quidem me dignum quo vis deputem,
Si id faciam. nam usque dum ille viram colet 85
Inopem, carens patriâ ob meas injurias,
Interea usque illi de me supplicium dabo,

Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
Ira facio prorsus. nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec vestimentum: contrasi omnia.

Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico 90
Faciundo facile sumptum exercerent suum,
Omnes produxi ac vendidi. inscripsi illico

Ædes: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo.
Decrevi, tantisper me minus injuria,

Chreme, meo gnato facere, dum fiam miser;
Nec fas esse ullâ me voluprate hic frui,
Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.

c. Ingenio te esse in liberos leni puto, et
Illum obsequentem, si quis rectè aut commodè 100
Trastaret. verum neque tu illum sat noveras,

Necte ille. hoc ibi fit, ubi non verè vivitur.
Tu illum nunquam ostendisti quanti penderes,
Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquom patri.

Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi. 105
M. Ita res est, fateor: peccatum à me maximum est.
c. Menedeme, at porro rectè spero: et illum tibi

Salvum affuturum esse hic confido propediem.
M. Utinam ita Dî faxint. c. facient. nunc, si commo-
dum est,

Dionysia hæc suat, hodie apud me sis volo. 110
M. Non possum. c. cur non? quæso, tandem aliquan-
tulum

Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
M. Non convenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc meipsum fugere: c. sicine est sententia?

M. Sic. c. bene vale. M. et tu. c. lacrimas excussit mihi,
Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est, 116
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,

Ad cœnam ut veniat. ibo, visam si domi est.
 Nihil opus fuit monitore : jamdudum domi
 Præsto apud me esse aiunt : egomet convivas moror.
 Ibo adeo hinc intro. sed quid crepuerunt fores 121
 Hinc à me? quisnam egreditur? huc concessero.

A C T U S I. S C E N A II.

CLITIPHO, CHREMES.

N I H I L adhuc est, quod vereare, Clinia : haudqua-
 quam etiam cessant :

Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
 Hodie, scio: proin tu sollicitudinem istam falsam, quæ
 te

Excruciat, mittas. CH. quicum loquitur filius? CL. pa-
 ter adest,

Quem volui. adibo. Pater, opportunè advenis. 5

CH. Quid id est? CL. hunc Menedemum nostin' no-
 strum vicinum? CH. probè.

CL. Huic filium scis esse? CH. audiivi esse, in Asiâ. CL.
 non est, pater :

Apud nos est. CH. quid ais? CL. advenientem, è na-
 vi egredientem illico

Abduxi ad cœnam : nam mihi magna cum eo jam inde
 usque à pueritiâ

Fuit semper familiaritas. CH. voluptatem magnam
 nuncias. 10

Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum
 hodie esset amplius,

Ut hanc lætitiâ nec opinanti primus objicerem ei do-
 mi !

Atque etiam nunc tempus est. CL. cave faxis : non
 opus est, pater.

CH. Quapropter? CL. quia enim incertum est etiam,
 quid se faciat. modo venit :

Timet omnia ; patris iram, atque animum amicæ, se
 erga ut sit, suæ.

Eam

HEAUTONTIMORUMENOS. 99

Eam miserè amat : propter eam hæc turba atque abitio
evenit. CH. scio.

CL. Nunc servolum ad eam in urbem misit, et ego no-
strum unà Syrum.

CH. Quid narrat ? CL. quid ille ? se miserum esse. CH.
miserum ? quem minu' credere est ?

Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine
dicuntur bona,

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cog-
natos, divitias ? 10

Atque hæc perinde sunt, ut illius animus est, qui ea
possidet :

Qui uti scit, ei bona ; illi, qui non utitur rectè, mala.

CL. Imo ille senex fuit importunus semper : et nunc
nihil magis

Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis faxit,
pater.

CH. Illene ? sed reprimam me : nam, in metu esse
hunc, illi est utile. 25

CL. Quid tute tecum ? CH. dicam. ut ut erat, mansum
tamen oportuit.

Fortasse aliquanto iniquior erat præter ejus lubidinem :
Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret
suum ?

Huncine erat æquom ex illius more, an illum ex hujus
vivere ? et

Quod illum insimulat durum, id non est. nam paren-
tum injuriæ 30

Uniusmodi sunt ferme ; paulo qui est homo tolerabilis,
Scottari crebrò nolunt : nolunt crebrò convivariet :

Præbent exiguè sumptum : atque hæc sunt tamen ad
virtutem omnia.

Verùm animus ubi semel se cupiditate devinxit malâ,
Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia. hoc
Scitum est, periculum ex aliis facere, tibi quod ex usu
fiet. 36

CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intro, ut videam, no-
bis quid cœnæ fiet.

Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quò hinc abeas lon-
gius.

A C T U S I. S C E N A I I I

CLITIPHO.

QUAM iniqui sunt patres in omnes adolescentes iudices :

Qui æquom esse censent, nos jam à pueris illico nasci senes,

Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia.

Ex sua libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit.

Mihi si unquam filius erit, nã ille facili me utetur patre ;

Nam et cognoscendi, et ignoscendi dabitur peccati locus : 6

Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

Perii ! is mihi, ubi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora ?

Nunc ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet. Astutus ! nã ille haud scit, quàm mihi nunc furdo narret fabulam. 10

Magis nunc me amicæ dicta stimulant, Da mihi, atque Affer mihi.

Cui quid respondeam, nihil habeo : neque me quisquam est inferior.

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ. 14

Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis. Tum, quod dem ei, rectè est : nam nihil esse mihi, religio est dicere.

Hoc ego mali non pridem inveni : neque etiamdum scit pater.

A C T U S

HEAUTONTIMORUMENOS. IOI

ACTUS II. SCENA I.

CLINIA, CLITIPHO.

Si mihi secundæ res de amore meo essent, jamdudum, scio,
Venissent: sed vereor, ne mulier, me absente, hic corrupta sit.

Concurrunt multæ opinioniones, quæ mihi animum ex-
augeant;

Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est,
mala;

Cui nihil præter pretium jam dulce est. CLIT. Clinia.
CLIN. hei misero mihi!

CLIT. Etiam cavēs, ne videat fortè hinc te à patre ali-
quis exiens?

CLIN. Faciam. sed nescio quid profectò mihi animus
præfagit mali,

CLIT. Pergin' istuc prius disjudicare, quàm scis, quid
veri sit?

CLIN. Si nihil mali esset, jam hinc adessent. CLIT. jam
aderant. CLIN. quando istuc erit?

CLIT. Non cogiras hinc longulè esse? et nosti mores
mulierum:

Dum moliuntur, dum conantur, annus est. CLIN. ô
Clitipho,

Timeo. CLIT. respira: eccum Dromonem cum Syro;
unà adsunt tibi.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, DROMO, CLITIPHO, CLINIA.

Ain' tu? D. sic est. S. verùm interea dum sermones
cedimus,

Illæ sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest, audin' Clinia?

CLIN. Ego vero audio nunc demum, et video, et valeo, Clitipho.

D. Minime mirum: adeo impeditæ sunt: ancillarum gregem

Ducunt secum. CLIN. perii. unde illi sunt ancillæ?

CLIT. men' rogas?

S. Non oportuit relictas: portant quid rerum. CLIN. hei mihi!

S. Aurum, vestem: et vesperascit, et non noverunt viam.

Factum à nobis stultè est. abi dum tu, Dromo, illis obviam.

Propera: quid stas? CLIN. vix misero mihi, quantâ de spe decidi!

CLIT. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? CLIN. rogitas quid fiet?

Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum unâ ancillulâ

Hic reliqui. unde esse censes? CLIT. vah, nunc demum intellego.

S. Dii boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.

Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?

Sed video, eccos, quos volebam. CLIN. ô Jupiter, ubinam est fides?

Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci

Conlocupletasti te, Antiphila, et me in his deseruisti malis,

Propter quam in summâ infamiâ sum, et meo patri minus obsequens:

Cujus nunc pudet me, et miseret, qui harum mores cantabat mihi,

Monuisse frustra: neque potuisse eum unquam me ab hac expellere.

Quod tamen nunc faciam; tum, cum mihi gratum esse potuit, nolui.

Nemo est inferior me. S. hic de nostris verbis errat videlicet,

Quæ

Quæ hic sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem
atque est, accipis :

Nam et vita est eadem, et animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsâ re conjecturam cepimus. 25

CLIN. Quid est obsecro? nam mihi nunc nihil rerum
omnium est

Quod malim, quàm me hoc falsò suspicariet.

S Hoc primum, ut ne quid hujus rerum ignores: anus,
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit :

Ea obiit mortem : hæc ipsa in itinere alteræ 30

Dum narrat, fortè audivi. CLIT. quænam est altera?

S. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem, Clitipho:

Post istuc veniam. CLIN. propera. S. jam primum.
omnium,

Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultrat fores :

Anus quædam prodit : hæc ubi aperuit ostium, 35

Continuò hic se coniecit intro : ego consequor ;

Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.

Hic sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,

Quo studio vitam suam te absente exegerit :

Ubi de improvviso est interventum mulieri. 40

Nam ea res dedit tum existumandi copiam,

Quotidianæ vitæ consuetudinem ;

Quæ, cujusque ingenium ut sit, declarat maxumè.

Textentem telam studiosè ipsam offendimus,

Mediocriter vestitam veste lugubri, 45

Ejus anvis causâ, opinor, quæ erat mortua,

Sine auro tum ornata, ita uti quæ ornatur sibi,

Nullâ malâ re esse expolitam muliebri :

Capillus passus, prolixus, circum caput

Rejectus neglegenter. pax! CLIN. Syre mi, obsecro, 50

Nè me in læticiam frustra conjicias. S. anus

Subremen nebat : præterea una ancillula

Erat : ea texebat unâ pannis obsita,

Neglecta, immunda inlucie. CLIT. si hæc sunt, Clinia,

Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior?

Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam et sordidam?

Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra
noxiam,

Cum ejus tam negleguntur internuncii :

Nam

Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam. 60

CLIN. Perge, obsecro te, et cave ne falsam gratiam
Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?

S. Ubi dicimus rediisse te, et rogare uti-

Veniret ad te, mulier telam desinit

Continuò, et lacrumis opplet os totum sibi, ut 65

Facile scires desiderio id fieri tuo.

CLIN. Præ gaudio, ita me Dii ament, ubi sim nescio:

Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam, Clinia.

Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera.

S. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid Bac-
chidem? 70

Eho, scelestæ, quò illam ducis? S. quò ego illam? ad
nos scilicet.

CLIT. Ad patremne? S. ad eum ipsum. CLIT. ó ho-
minis impudentem audaciam!

S. Heus tu, non fit sine periculo facinus magnum et me-
morabile.

CLIT. Hoc vide. in meâ vitâ tu tibi laudem is quæsitum,
scelus:

Ubi si paululùm modò quid te fugerit, ego perierim. 75

Quid illo facias? S. at enim. CLIT. quid enim? S. si
finas, dicam. CLIN. sine.

CLIT. Sino. S. ita res est hæc nunc, quasi cum-----

CLIT. quas, malum, ambages mihi

Narrare occipit? CLIN. Syre, verum hic dicit: mitte:
ad rem redi.

S. Enimvero reticere nequeo. multimodis injurius,
Clitipho, es, neque ferri potis es. CLIN. audiendum
hercle est: race. 80

S. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.

Tuum esse in potiundo periculum non vis. haud stultè
sapis:

Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest
contingere.

Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his amit-
tenda sunt. 84

Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide:
Et si

HEAUTONTIMORUMENOS. 105

Erſi hoc conſilium, quod cepi, reſtum eſſe et tutum ſcio :

Nam tua apud patrem amica tecum ſine metu ut ſit, copia eſt :

Tum illi argentum quod pollicitu' es, eâdem hac inveniam viâ :

Quod ut efficerem, orando ſurdas jam aures reddideras mihi.

Quid aliud tibi viſ? CLIT. ſiquidem hoc ſit. S. ſiquidem? experiundo ſcies. 90

CLIT. Age age, cedo iſtuc tuum conſilium, quid id eſt? S. adſimulabimus

Tuam amicam hujus eſſe. CLIT. pulchrè. cedo, quid hic faciet ſuâ?

An ea quoque dicetur hujus, ſi una hæc dedecori eſt parum?

S. Imo ad tuam matrem abducetur. CLIT. quid eò? S. longum eſt, Clitipho,

Tibi ſi narrem, quamobrem id faciam : vera cauſa eſt. CLIT. fabulæ : 95

Nihil ſati' firmi video, quamobrem accipere hunc mihi expediat metum.

S. Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo conſiteamini

Sine periculo eſſe. CLIT. hujusmodi, obſecro, aliquid reperi. S. maxumè :

Ibo obviam hinc: dicam, ut revortantur domum. CLIT. hem,

Quid dixti? S. ademptum tibi jam faxo omnem metum, 100

In aurem utramvis otioſè ut dormias.

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tunc? quod boni.-----

CLIT. Syre, dic' modò

Verum. S. age modò : hodie ſerò ac nequicquam voles.

CLIN. Datur: fruare, dum licet: nam neſcias,

Eju' ſit poteſtas poſthac, an nunquam tibi? 105

CLIT. Syre, inquam. S. perge porro, tamen iſtuc ago.

CLIT. Verum hercle iſtuc eſt : Syre, Syre inquam, heus heus, Syre.

S. Con-

S. Concaluit. quid vis? CLIT. redi, redi. S. adsum,
dic, quid est?

Jam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imo,
Syre,

Et me, et meum amorem, et famam permitto tibi.

Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide. 111

S. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho:

Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.

Hic si quid nobis fortè adversi evenierit,

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera. 115

Quapropter hæc res neutiquam neglectui est mihi.

Sed istunc exora, ut suam esse adsumulet. CLIN. sci-
licet

Facturum me esse; in eum jam res rediit locum,

Ut sit necesse. CLIT. meritò te amo, Clinia.

CLIN. verum illa ne quid titubet. S. perdocta est probè.

CLIT. At hoc demiror, qui tam facile potueris 121

Persuadere illi, quæ solet quos spernere!

S. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est

Primum. nam quendam miserè offendi ibi militem

Ejus noctem orantem. hæc arte tractabat virum, 125

Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet,

Eademque ut esset apud te quàm gratissima.

Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas.

Patrem novisti ad has res quàm sit perspicax:

Ego te autem novi, quàm esse soleas impotens: 130

Inversa verba, everfas cervices tuas,

Gemitus, sreatus, tussis, risus abstine.

CLIT. Laudabis. S. vide sis. CLIT. tutemet mirabere.

S. Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres?

CLIT. Ubi sunt? cur retines? S. jam nunc hæc non est
tua. 135

CLIT. Scio, apud patrem; at nunc interim. S. nihilo
magis.

CLIT. Sine. S. non sinam, inquam. CLIT. quæso, pau-
lisper. S. veto.

CLIT. Saltem salutare. S. abeas, si sapis. CLIT. eo.

Quid istic? S. manebit. CLIT. ô hominem felicem!

S. ambula.

ACTUS II. SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA,
SYRUS.ÆDEPOL te, mea Antiphila, laudo et fortunatam
judico,Id cum studuisti, isti formæ ut mores consimiles forent:
Minimèque, ita me Dii ament, miror, si te sibi quisque
expetit.Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio ora-
tio.Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam
considero,Omniumque adèò vostrarum, volgus quæ abs se segre-
gant;Et vos esse istiusmodi, et nos non esse, haud mirabile
est.Nam expedit bonas esse vobis: nos, quibuscum est res,
non sinunt:

Quippe formâ impulsî nostrâ nos amatores colunt:

Hac ubi imminuta est, illi suum animum aliò confe-
runt.Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ vi-
vimus.Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est
viro,Cujus mos maxumè est consimilis vostrum; hi se ad
vos applicant:

Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini;

Ut nunquam ulla amoris vestro incidere possit calami-
tas.A. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulo,
Ut ex illius commodò meum compararem commo-
dum. C. ah,Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in pa-
triam facis.

Nam,

Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuere,
quos cepi, leves,

Præterquam tui carendum quoddam erat. S. credo. C. Sy-
re, vix suffero, 20

Hocine me miserum non licere meo modo ingenium
frui?

S. Imo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam du-
ras dabit.

B. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah,
retine me, obsecro.

B. Amabo, quid tibi est? A. disperii. B. perii misera!
quid stupes,

Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vi-
des? C. salve, anime mi. 25

A. O mi exspectate Clinia, salve. C. ut vales?

A. Salvom venisse gaudeo. C. teneone te,

Antiphila, maxumè animo exoptatam meo?

S. Ite intro: nam vos jamdudum exspectat senex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES, MENEDERMUS.

LUCISCIT hoc jam. cesso pultare ostium
Vicini, primum ex me ut sciat, sibi filium
Rediisse? etsi adolescentem hoc nolle intellego.

Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier

Ejus abitu, celem tam insperatum gaudium, 5

Cum illi periculi nihil ex indicio fiet?

Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem.

Item ut filium meum amico atque æquali suo

Video inservire et socium esse in negotiis:

Nos quoque senes est æquom senibus obsequi. 10

M. Aut ego protectò ingenio egregio ad miserias

Natus sum, aut illud falsum est, quod volgò audio

Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:

Nam mihi quidem quotidie augetur magis

HEAUTONTIMORUMENOS. 109

De filio ægrotudo ; et quanto diutius 15
 Abest, magis cupio tanto, et magis desidero.
 C. Sed ipsum foras egressum video : ibo, adloquar.
 Menedeme, salve : nuncium apporto tibi,
 Cujus maxumè te fieri participem cupis.
 M. Numquidnam de gnato meo audisti, Chreme? 20
 C. valet, atque vivit. M. ubinam est, quæso? C. apud
 me domi.
 M. Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certè. M.
 Clinia
 Meus venit? C. dixi. M. camus, duc me ad eum, obse-
 cro.
 C. Non vult te scire se rediisse etiam, et tuum
 Conspectum fugitat ob peccatum. tum hoc timet, 25
 Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
 M. Non tu ei dixisti, ut essem? C. non. M. quamob-
 rem, Chreme?
 C. Quia pessumè istuc in te atque in illum consulis,
 Si te tam leni et victo esse animo ostenderis. 29
 M. Non possum : satis jam, satis pater durus fui. C. ah,
 Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
 Aut largitate nimiâ, aut parsimoniâ.
 In eandem fraudem ex hac re, atque ex illâ, incidēs.
 Primum olim potius, quàm paterere filium
 Commeare ad mulierculam, quæ paululo 35
 Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
 Proterruisti hinc. ea coacta ingratiis
 Post illa cœpit victum volgo querere.
 Nunc, cùm sine magno intertrimento non potest
 Haberi, quidvis dare cupis. nam, ut tu scias, 40
 Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem fiet;
 Primum, jam ancillas secum adduxit plus decem,
 Oneratas veste atque auro. sarrapes si fiet
 Amator, nunquam sufferre ejus sumptus queat :
 Nedum tu possis. M. estne ea intus? C. si sit, rogas? 45
 Sensi : nam unam ei cœnam atque ejus comitibus
 Dedi. quòd si iterum mihi sit danda, actum fiet.
 Nam, ut alia omittam, pitissando modò mihi
 Quid vini absumpsit? sic hoc, dicens; asperum,
 Pater, hoc est ; aliud lenius sodes vide. 50

Releui dolia omnia, omnes ferias :
 Omnes habui sollicitos. atque hæc una nox.
 Quid te futurum censes, quem assidue exedent ?
 Sic me Dii amabunt, ut me tuarum miseritum est,
 Menedeme, fortunarum ! M. faciat quod lubet : 55
 Sumat, consumat, perdat : decretum est pati ;
 Dum illum modò habeam mecum. C. si certum est tibi
 Sic facere, illud permagni referre arbitror,
 Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
 M. Quid faciam ? C. quidvis potius, quàm quod cogi-
 tas : 60
 Per alium quemvis ut des, falli te sinas
 Technis per servolum. etsi subsensi id quoque,
 Illos ibi esse, id agere inter se clanculùm.
 Syru' cum illo vostro consufurrat : conferunt
 Consilia adolescentes: et tibi perdere 65
 Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
 Non nunc pecunia agitur; sed illud, quomodo
 Minimo periculo id demus adolescentulo.
 Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
 Priùs proditurum te tuam vitam, et priùs 70
 Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium ; hui,
 Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris !
 Tibi autem porro ut non sit suave vivere.
 Nam deteriores sumus omnes licentiâ.
 Quodcunque inciderit in mentem, voler : neque id 75
 Putabit, pravumne an rectum sit, quod petet.
 Tu, rem perire, et ipsum, non poteris pati.
 Dare denegâris ; ibit ad illud illico,
 Quo maxumè apud te se valere sentiet :
 Abiturum se abs te esse illico minabitur. 80
 M. Videre verum, atque ita uri res est, dicere.
 C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
 Dum id quæro, tibi qui filium restituerem.
 M. Cedo dextram: porro te oro idem ut facias, Chreme.
 C. Paratus sum. M. scin' quid nunc facere te volo ? 85
 C. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,
 Id ut maturent facere: cupio illi dare,
 Quod volt : cupio ipsum jam videre. C. operam dabo.
 Syrus estprehendendus atque adhortandus mihi,

HEAUTONTIMORUMENOS. III

A me nescio quis exit. concede hinc domum, 90
 Ne nos inter nos congruere sentiant.
 Paulum hoc negoti mihi obstat : Simus et Crito
 Vicini nostri hic ambigunt de finibus :
 Me cepere arbitrum. ibo, ac dicam, ut dixeram
 Operam daturum me, hodie non posse his dare. 95
 Continuò hic adero. M. ita quæso. Dii vostram fidem !
 Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,
 Aliena ut melius videant et dijudicent
 Quàm sua ? an eo fit, quia in re nostrâ, aut gaudio
 Sumus præpediti nimio, aut ægitudine ? 100
 Hic mihi nunc quanto plus sapit, quàm egomet mihi ?
 c. Dissolvi me, otiosus operam ut huic darem.

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS, CHREMES.

HAC illac circumcursa : inveniundum est tamen
 Argentum, intendenda in senem est fallacia.
 c. Num me fefellit, hosce id struere ? videlicet
 Ille Clinia servus tardiusculus est :
 Idecirco huic nostro tradita est provincia. 5
 S. Quis hic loquitur ? perii, numnam hæc audit ? c.
 Syre. s. hem.
 c. Quid tu istic ? s. rectè equidem : sed te miror, Chre-
 me,
 Tam manè, qui heri tantum biberis. c. nihil nimis.
 s. Nihil, narras ? visa verò est, quod dici solet,
 Aquilæ senectus. c. eia. s. mulier commoda et 10
 Faceta hæc est meretrix. c. sanè idem visa est mihi.
 s. Et quidem hercle formâ luculentâ. c. sic satis.
 s. Ita non ut olim, sed uti nunc, sanè bonâ :
 Minimèque miror, Clinia hanc si deperit.
 Sed habet patrem quendam avidum, miserum atque
 aridum, 15
 Vicinum hunc : nostin' ? at quasi is non divitiis
 Abundet, gnatus ejus profugit inopiâ.
 Scis esse factum, ut dico ? c. quid ego nesciam

Hominem pistino dignum! s. quem? c. istunc servolum

Dico adolescentis. s. Syre, tibi timui malè. 20

c. Qui passus est id fieri, s. quid faceret? c. rogas?

Aliquid reperiret, fingeret fallacias, -

Unde esset adolescenti, amicæ quod daret:

Atque hunc difficilem invitum servaret senem.

s. Garis. c. hæc facta ab illo oportebant, Syre. 25

s. Eho, quæso, laudas qui heros fallunt? c. in loco,

Ego verò laudo. s. rectè sanè. c. quippe qui

Magnarum sæpe id remedium ægritudinum est.

Jam huic mansisset unicus gnatus domi.

s. Jocone an seridè illæc dicat, nescio;

Nisi mihi quidem addit animum, quò lubeat magis.

c. Et nunc quid expectat, Syre? an dum hinc denuo

Abeat, cùm tolerare hujus sumptus non queat?

Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? s. stolidus est.

c. At te adjutare oportet adolescentuli 35

Causâ. s. facilè equidem facere possum, si jubes:

Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.

c. Tanto hercle melior. s. non est mentiri meum.

c. Fac ergo. s. at heus tu, facito dum eadem hæc memineras,

Si quid hujus simile fortè aliquando evenierit, 40

Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

c. Non usus veniet, spero. s. spero hercle ego quoque:

Neque eò nunc dico, quò quidquam illum senserim:

Sed si quid, ne quid---- quæ sit ejus ætas, vides:

Et næ ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme, 45

Tractare possim. c. de istoc, cùm usus venerit,

Videbimus quid opus sit. nunc istuc age.

s. Nunquam commodiùs unquam herum audiui loqui,

Nec, cùm malefacere crederem mi impunè

Licere. quisnam à nobis egreditur foras? 50

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

Q U I D istuc, quæso? qui istic mos est, Clitipho? ita-
ne fieri oportet?

CL. Quid ego feci? CH. vidin' ego te modò manum in
linum huic meretrici

Inferere? s. acta hæc res est, perii. CL. mene? CH. hisce
oculis: ne nega.

Facis adeò indigne injuriam illi, qui non abstineas
manum:

Nam ista quidem contumelia est,
Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam
subagitare.

Vel heri in vino quàm immodestus fuisti. s. factum.
CH. quàm molestus!

Ut equidem, Ita me Dii ament, metui quid futurum
denique esset!

Novi ego amantium animum: advortunt graviter, quæ
non censeas.

CL. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius factu-
rum, pater.

CH. Esto. at certè concedas aliquò ab ore eorum ali-
quantisper.

Multa fert libido; ea facere prohibet tua præsentia.

Ego de me facio conjecturam. nemo est meorum ami-
corum hodie,

Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho,
audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti
pudet,

Ne ineptus, ne protervus videar: quod illum facere
credito.

Sed nostrum est intellegere, utcunque, atque ubicun-
que opus sit, obsequi.

s. Quid istic narrat? CL. perii. s. Clitipho, hæc ego
præcipio tibi,

Hominis frugi et temperantis functus officium. CL. ta-
ce sodes.

s. Rectè sanè. CH. Syre, pudet me. s. credo : neque
id injuriâ. 20

Quin mihi molestum est. CL. pergin' hercle? s. verum
dico, quod videtur.

CL. Nonne accedam ad illos? CH. eho quæso, una ac-
cedundi via est?

s. Actum est : hic prius se indicârit, quàm ego argen-
tum effecero.

Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH.
quid faciam? s. jube hunc

Abire hinc aliquò. CL. quò ego hinc abeam? s. quo?
quò lubet : da illis locum : 25

Abi deambulatum. CL. deambulatum! quo? s. vah,
quasi desit locus.

Abi sanè istàc, istorsum, quo vis. CH. rectè dicit : cen-
seo.

CL. Dì te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. s. at
tu tibi istas

Posthac comprimito manus.

Censen' vero? quid illum porro credis facturum, Chre-
me, 30

Nisi eum, quantum tibi opis Dii dant, servas, castigas,
mones?

CH. Ego istuc curabo. s. atqui nunc, here, hic tibi as-
servandus est.

CH. Fict. s. si sapias; nam mihi jam minus minusque
obtemperat.

CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi,
egisti, Syre? aut

Reperisti quod placeat, an nondum etiam? s. de fal-
laciâ 35

Dicis? st. inveni quandam nuper. CH. frugi es : cedo,
quid id est?

s. Dicam : verum, ut aliud ex alio incidit, CH. quid-
nam, Syre?

s. Pessuma hæc est meretrix. CH. ita videtur. s. imo, si
scias----

HEAUTONTIMORUMENOS. 115

Hoc vide, quod incœptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia

Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat mutuum.

CH. Quid tum? s. ea mortua est: reliquit filiam adolescentulam: ⁴⁰

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. intellego.

s. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad uxorem tuam.

CH. Quid tum? s. Cliniam orat, sibi uti id nunc det: illam illi tamen

Post daturam. mille nummum poscit. CH. et poscit quidem? s. hui, ⁴⁵

Dubiumne id est? CH. ego sic putavi. quid nunc facere cogitas?

s. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse captam è Cariâ,

Ditem et nobilem: si redimat, magnum in eâ esse lucrum.

CH. Erras. s. quid ita? CH. pro Menedemo ego nunc tibi respondeo:

Non emo. quid ais? S. optata loquere. CH. atqui non est opus.

s. Non opus est? CH. non hercle verò. s. qui istuc? ⁵⁰
miror. CH. jam scies.

Mane, mane: quid est, quod tam à nobis graviter crepuerunt fores?

ACTUS III. SCENA IV.

SOSTRATA, CHREMES, NUTRIX, SYRUS.

NISI me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,

Is, quicum exposita est gnata. c. quid volt sibi, Syre, hæc oratio?

so. Quid est? isne tibi videtur? N. dixi equidem, ubi mihi ostendisti, illico,

Eum

Eum esse. so. at ut sati' contemplata modò sis, mea
nutrix. N. satis.

so. Abi nunc jam intro : atque, illa si jam laverit, mihi
nuncia.

Hic ego virum interea opperibor. sy. te volt : videas,
quid velit.

Nescio quid tristis est: non temerè est: metuo quid sit,
c. quid fiet?

Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixe-
rit.

so. Ehem, mi vir. c. ehem, mea uxor. so. te ipsum quæ-
ro. c. loquere quid velis.

so. Primùm hoc te oro, ne quid credas me adversum
edictum tuum

Facere esse ausam. c. vis me istuc tibi, etsi incredibile
est, credere?

Credo. sy. nescio quid peccati porrat hæc purgatio.

so. Meministi' me esse gravidam, et mihi te maximo
opere dicere,

Si puellam parerem, nolletolli? c. scio quid feceris:
Sustulisti. sy. sic est factum, domina; ergo herus
damno auctus est.

so. Minimè: sed erat hic Corinthia anus haud impura,
ei dedi

Exponendam. c. ô Jupiter, tantamne esse in animo
inscitiam!

so. Perii, quid ego feci? c. at rogitas? so. si peccavi,
mi Chreme,

Insciens feci. c. id quidem ego, etsi tu neges, certò
scio,

Te Inscientem atque imprudentem dicere ac facere
omnia:

Tot peccata in hac re ostendis. nam jam primùm, si
meum

Imperium exsequi voluisses, interemptam oportuit;
Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.

At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.

Quàm bene verò abs te prospectum est! quid voluisti?
cogita:

Nempe anui illi prodita abs te filia est planissumè,

Per

HEAUTONTIMORUMENOS. 117

Per te vel uti quæstum faceret, vel uti vaniret palam.
Credo, id cogitasti, quidvis satis est dum vivat modò.
Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum, at-
que æquom sciunt, 29

Melius, pejus, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?
so. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc te
obsecro,

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior
tanto sit,

Ut mea stultitiæ in justitiâ tuâ sit aliquid præsidii.

c. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum, So-
strata,

~~Male docet te mea facilitas multa.~~ sed istuc quidquid
est, 35

Quâ hoc occœptum est causâ, loquere. so. ut stultæ et
miseræ omnes sumus

Religiosæ; cùm exponendam do illi, de digito annu-
lum

Detraho; et cum dico ut unâ cum puellâ exponeret;

Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

c. Istuc rectè: conservasti te, atque illam. so. is hic
est annulus. 46

c. Unde habes? so. quam Bacchis secum adduxit ado-
lescentulam, sy. hem.

c. Quid ea narrat? so. ea lavatum dum it, servandum
mihi dedit.

Animum non advorti primùm: at, postquam aspexi,
illico

Cognovi: ad te exsilui. c. quid nunc suspicare, aut
invenis

De illâ? so. nescio, nisi ex ipsâ quærâs, unde hunc
habuerit, 55

Si potis est reperiri. sy. interii: plus spei video, quàm
volo.

Nostra est, si ita est. c. vivitne illa, cui tu dederas? so.
nescio.

c. Quid renunciavit olim fecisse? so. id, quod jusseram.

c. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quæratur. so.
Philtere. 49

sy. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, et ego perii. c.
Sostrata, Sequere

Sequere me intro hac. so. ut præter spem evenit ! quàm
timui malè,

Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendo,
Chreme !

c. Non licet hominem esse sæpe ita ut volu, si res non
finit.

Nunc ita tempus est mihi, ut cupiam filiam : olim nil
minùs.

ACTUS IV. SCENA I.

SYRUS.

NISI me animus fallit, haud multum à me abe-
rit infortunium :

Ita hac re in angustum oppidò nunc meæ cogun-
tur copię :

Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat
senex.

Nam quod de argento sperem, aut posse postulem me
fallere,

Nihil est : triumpho, si licet me latere recto abscedere.

Crucior, bolum tantum mihi esse ereptum tam subitò è
faucibus. 6

Quid agam ? aut quid comminiscar ? ratio de integro
ineunda est mihi.

Nil tam difficile est, quin querendo investigari possiet.

Quid, si hoc sic nunc incipiam ? nihil est. quid si sic ?
tantundem egero.

At sic opinor : non potest : imo optumè. euge, habeo
optumam. 10

Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugitivum
argentum tamen.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

CLINIA, SYRUS.

NULLA mihi res posthac potest jam intervenire
tanta,

Quæ mihi ægritudinem afferat : tanta hæc lætitia obor-
ta est.

Dedo patri me nunc jam, ut frugalior sim quàm volt.

S. Nil me fefellit : cognita est, quantum audio hujus
verba.

Istuc tibi ex sententiâ tuâ obtigisse lætor.

c. O mi Syre, audistin' obsecro? s. quidni? qui usque
unâ adfuerim.

c. Cui æquè audisti commodè quidquam evenisse? s.
nulli.

c. Atque ita me Dii ament, ut ego nunc non tam me-
apte causâ

Lætor, quàm illius; quam ego scio esse honore quovis
dignam.

s. Ita credo : sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim :
Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut conloce-
tur,

Ne quid de amicâ nunc senex. c. ô Jupiter! s. quiesce.

c. Antiphila mea nubit mihi. s. siccine me interloque-
re?

c. Quid faciam, mi Syre? gaudeo : fer me. s. fero
hercle verò.

c. Deorum vitam adepti sumus. s. frustra operam, o-
pinor, sumo.

c. Loquere, audio. s. at jam hoc non ages. c. agam.
s. videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut conlocetur :

Nam si nunc à nobis abis, et Bacchidem hæc relinquis,
Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:

Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.

c. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis ad-
vorsum :

Nam

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam?
s. quidni?

c. Quid dicam? quam causam afferam? s. quid? nolo
mentiare:

Apertè, ita ut res sese habet, narratò. c. quid ais? s.
jubeo, 24

Illam te amare et velle uxorem; hanc esse Clitiphonis.

c. Bonam atque justam rem oppidò imperas, et factu
facilem:

Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet
Senem vòstrum? s. imò ut rectà vià rem narret ordine
omnem. c. hem,

Satin' sanus es aut sobrius? tu quidem illum planè pro-
dis:

Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi? 30

s. Huic equidem consilio palmam do: hic me magni-
ficè effero,

Qui vim tantam in me et potestatem habeam tantæ a-
stutiz,

Vera dicendo ut eos ambos fallam: ut cùm narrat se-
nex

Voster nostro, esse istam amicam gnati, non credat
tamen,

c. At enim spem istoc pacto rursus nuptiarum omnem
eripis: 35

Nam dum amicam hanc meam esse credet, non com-
mittet filiam.

Tu fortasse, quid me fiat, parvi pendis, dum illi consu-
las.

s. Quid, malum, me xtatem censes velle id adsimula-
rier

Unus est dies, dum argentum eripio: pax! nihil am-
plius.

c. Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater
resciverit? 40

s. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, Quid si nunc cœ-
lum ruat?

c. Metuo quid agam. s. metuis? quasi non ea potestas
sit tua,

Quo velis in tempore ut te exsolvas, rem facias pa-
lām. C. Age,

HEAUTONTIMORUMENOS. 121

c. Age, age, traducatur Bacchis. s. optumè. ipsa exit foras.

ACTUS IV. SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO,
PHRYGIA.

SATI' pol protervè me Syri promissa huc induxerunt,

Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quod si is nunc me

Deceperit; saxe obsecrans me, ut veniam, frustra venier.

Aut, cùm venturam dixerò, et constituero; cùm is certè

Renunciârit, Clitipho cùm in spe pendeat animi; 5

Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo pœnas pender.

c. Sati' scitè promittit tibi. s. atqui tu hanc jocari credis?

Faciet, nisi caveo. B. dormiunt: ego pol istos commovebo.

Mea Phrygia, audistin', modò iste homo quam villana demonstravit

Charini? P. audiui. B. proxumam esse huic fundo ad dextram? P. memini. 10

B. Curriculo percurre: apud eum miles Dionysia agit.

s. Quid inceptat? B. dic me hîc oppidò esse invitam, atque asservari:

Verùm aliquo pacto verba me his daturam esse, et venturam.

s. Perii hercle: Bacchis, mane, mane: quò mittis istanc, quæso?

Jube, maneat. B. abi. s. quin est paratum argentum.

B. quin ego hîc maneo. 15

s. Atqui jam dabitur. B. ut lubet: num ego insto? s. at scin' quid, sodes?

L

B. Quid?

- B. Quid? s. transeundum nunc tibi ad Menedemum est, et tua pompa
 Eo traducenda est. B. quam rem agi', scelus? s. egon'?
 argentum cudo,
 Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam inludas?
 s. non est temere.
 B. Etiamne tecum hinc res mihi est? s. minimè: tuum
 tibi reddo. 20
 B. Eatur. s. sequere hac. heus, Dromo. D. quis me
 volt? s. Syrus. D. quid est rei?
 s. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos prope-
 rè.
 B. Quamobrem? s. ne quæras. efferant, quæ secum
 huc attulerunt.
 Sperabit sumptum sibi senex levatum esse harunc' abi-
 tu.
 Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum ei damni
 apportet.
 Tu nescis id quod scis, Dromo, u' sapias. D. mutum
 dices.

A C T U S IV. S C E N A IV.

CHREMES, SYRUS.

- I**TA me Dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem
 Miseret me, tantum devenisse ad eum mali.
 Illancine mulierem alere cum illâ familiâ?
 Etsi scio, hosce aliquot dies non sentiet:
 Ita magno desiderio fuit ei filius.
 Verum ubi videbit tantos sibi sumptus domi
 Quotidianos fieri, nec fieri modum;
 Optabit rursus ut abeat ab se filius.
 Syrum optumè, eccum. s. cessò hunc adoriri? C. Syre.
 s. hem.
 C. Quid est? s. te mihi ipsum jam dudum optabam dari.
 C. Videre egisse jam nescio quid cum sene. II
 s. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.
 C. Bonân' fide? s. bonâ, hercle. C. non possum pati,
 Quin

HEAUTONTIMORUMENOS. 123

Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre :
Faciam boni tibi aliquid pro istâ re, ac lubens. 15

s. At si scias, quàm scitè in mentem venerit.
c. Vah, gloriare evenisse ex sententiâ ?
s. Non hercèle verò : verum dico. c. dic, quid est ?

s. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,
menedemo dixit Clinia, et eâ gratiâ 20
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.

c. Probe. s. dic sodes. c. nimum, inquam. s. imò sic
fatis.

Sed porro ausculta quod superest fallaciæ.
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam : 24

Ejus sibi complacitam formam, postquam aspexerit :
Hanc cupere uxorem. c. modone quæ inventa est ? s.
eam :

Et quidem jubebit posci. c. quàmobrem istuc, Syre ?
Nam prorsum nihil intellego. s. hui, tardus es.

c. Fortasse. s. argentum dabitur ei ad nuptias,
Anrum atque vestem quæ, tenesne ? c. compareret ? 30
s. Id ipsum. c. ut ego illi nec do, nec despondeo.

S. Non ? quàmobrem ? c. quàmobrem, me rogas ?
homini----- s. ut lubet.

Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares ;
Verùm ut simulares. c. non mea est simulatio :

Ita tu istuc tua miscero, ne me admisceas. 35
Egon', cui daturus non sum, ut ei despondeam ?

s. Credebam. c. minimè. s. scitè poterat fieri ;
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,

Eò coëpi. c. credo. s. cæterum equidem istuc, Chreme,
Æqui bonique facio. c. atqui cum maxime 40
Volo te dare operam ut fiat, verùm aliâ viâ.

s. Fiat : quæzatur aliud, sed illud quod tibi
Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
Id nunc reddendum est illi. neque tu scilicet 44

Eò nunc confugies : Quid meâ ? num mihi datum est ?
Num jussi ? num illa oppignerare filiam

Meam me invito potuit ? verum illud, Chreme,
Dicunt : jus summum sæpe summa est malitiâ.

c. Haud faciam. s. imò aliis si licet, tibi non licet.
Omnes te in laetitâ et bene auctâ patte putant. 50

c. Quin egomet jam ad eam deferam. s. imo filium
Jube potius. c. quamobrem? s. quia enim in hunc
suspicio est

Translara amoris. c. quid tum? s. quia videbitur

Magis verisimile id esse, cum hic illi dabit :

Et simul conficiam facilius ego, quod volo.

55

Ipsè adeò adest ; abi, effer argentum. c. efferò.

ACTUS IV. SCENA V.

CLITIPHO, SYRUS.

NULLA est tam facilis res, quin difficilis fiet,
Quam invitus facias. vel me hæc deambulatio,
Quàm non laboriosa, ad languorem dedit :
Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuo
Miser aliquò extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
Ut te quidem omnes Dii Deæque, quantum est, Syre, 6
Cum tuo istoc invento, cumque incœpto perduint.
Hujusmodi mihi res semper comminiscere,
Ubi me excarnufices. s. is tu hinc quo dignus es?
Quàm penè tua me perdidit proterviras ! 10
c. Vellem hercle factum : ita meritu'. s. meritu' ? quo
modo?

Næ me istuc prius ex te audivisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.
c. Quid igitur dicam tibi vis ? abiisti, mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere. 15
s. Jam non sum iratus. sed scin' ubi nunc sit tibi
Tua Bacchis ? c. apud nos. s. non. c. ubi ergo ? s. apud
Cliniam.

c. Perii. s. bono animo es : jam argentum ad eam de-
feres,

Quod ei es pollicitus. c. garris. unde ? s. à tuo patre,
c. Ludis fortasse me. s. ipsâ re experibere. 20

c. Næ ego fortunatus homo sum : deamo te, Syre.

s. quâ causâ id fiat, obsecundato in loco.

Sed pater egreditur. cave quidquam admiratu' sis.

Quod imperabit, facito : loquitor paucula.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

UBI Clitipho nunc est? s. eccum me, inque. CL.
eccum hic tibi.

CH. Quid rei esset, dixti huic? s. dixi pleraque omnia.

CH. Cape hoc argentum, ac defer. s. i, quid istas lapis?

Quin accipis? CL. cedo sane. s. sequere hac me ocius:

Tu hic nos, dum eximus, interea opperire:

Nam nihil est illuc, quod moremur diutius.

CH. Minas quidem jam decem habet à me filia,

Quas pro alimentis esse nunc ducò datas:

Hasce ornamentis consequentur alteræ.

Porro hæc talenta dotis apposcent duo.

Quàm multa iniusta ac prava sunt moribus!

Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est

Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV. SCENA VII.

MENEDERMUS, CHREMES.

MULTO omnium me nunc fortunatissimum

Factum puto esse, gnate, cum te intellego

Resipisse. c. ut errat! M. teipsum querebam, Chreme:

Serva, quod in te est, filium, et me, et familiam.

c. Cedo, quid vis faciam? M. invenisti hodie filiam.

c. quid tum? M. hanc uxorem sibi dari vult Clinia.

c. Quæso, quid tu hominis es? M. quid? c. jamne oblitus
es,

Inter nos quid sit dictum de fallaciis,

Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? M. scio.

c. Ea res nunc apitur ipsa. M. quid dixti, Chreme?

Erravi. c. et quidem hæc quæ apud te est, Clitiphonis
est

Amica. M. ita aiunt. c. et tu credis? M. omnia.

L 3

c. Et

55

unc

dem.
re, 6

10
quo

15

apud

de-

re,
20

U S

C. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cum desponderim, Des qui aurum ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, comparet.

M. Id est profecto : id amicæ dabitur. C. scilicet 15
Daturum. M. vah, frustra sum igitur gavisus miser.

Quidvis tamen jam malo, quam hunc amittere.

Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,

Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat? 19

C. Ægrè? nimium illi, Menedeme, indulges. M. siue, Incoëptum est : perfice hoc mihi perpetuò, Chreme.

C. Dic convenisse, egisse te de nuptiis.

M. Dicam : quid deinde? C. me facturum esse omnia ; 24
Generum placere : postremò etiam, si voles,

Desponsam quoque esse dicito. M. hem, istuc volueram.

C. Tanto ocius te ut poscat, et tu id, quod cupis,

Quàm ocissimè ut des. M. cupio. C. nã tu propediem,

Ut istam rem video, istius obsaturabere.

Sed hæc ut ut sunt, cautim et paulatim dabis,

Si sapiēs. M. faciam. C. abi intro : vide, quid postulet.

Ego domi ero, si quid me voles. M. sanè volo : 31

Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS, CHREMES.

Ego me non tam astutum, neque ita perspicacem
esse, id scio :

Sed hic adiutor meus, et monitor et præmonstra-
tor Chremes

Hoc mihi præstat. in me quidvis harum rerum conve-
nit,

Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plum-
beus :

In illud nihil potest : nam exsuperat ejus stultitia hæc
omnia. 5

C. Ohe, jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere,
Tuam

HEAUTONTIMORUMENOS. 127

Tuam esse inventam gnaram; nisi illos ex tuo ingenio
judicas,

Ut nil credas intellegere, nisi idem dictum sit centies.

Sed interim quid illic jamdudum gnatus cessat cum
Syro?

M. Quos ais homines, Chreme, cessare? C. hem, Me-
nedeme, advenis? 10

Dic mihi, Cliniz, quæ dixi, nunciastin? M. omnia.

C. Quid ait? M. gaudere adeò occœpit, quasi qui
cupiunt nuptias.

C. Ha, ha, hæ. M. quid risisti? C. servi venere in men-
tem Syri

Calliditates. M. irane? C. voltus quoque hominum
fingit scelus.

M. Gnatus quòd se assimulat lætum, id dicis? C. id.
M. itidem istuc mihi 15

Venit in mentem. C. veterator. M. magi, si magi no-
ris, putes

Ita rem esse. C. ain' tu? M. quin tu auscultas. C. mane :
priùs hoc scire expeto,

Quid perdidideris. nam ubi desponsam nunciasti filio,
Continuò injecisse verba tibi Dromonem, scilicet,
Sponsæ vestem, aurum atque ancillas opus esse, argen-
tum ut dares. 20

M. Non. C. quid non? M. non, inquam. C. neque
ipse gnatus? M. nil prorsus, Chreme.

Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nup-
tiz.

C. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quid-
quam? M. nihil.

C. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror,
qui alia tam planè scias.

Sed ille tuum quoque Syrus idem mirè finxit filium, 25
Ut ne paulùm quidem suboleat esse amicam hanc Cli-
niz.

C. Quid ais? M. mitto jam osculari, atque amplexari:
id nil puto.

C. Quid est, quod ampliùs simuletur? M. vah. C. quid
est? M. audi modò:

Est mihi in ultimis conclave ædibus quoddam retro:

Huc

Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est. 30

C. Quid, postquam hoc est factum? M. dictum ac factum, huc abiit Clitipho.

C. Solus? M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est illico.

C. Sola? M. sola. C. perih. M. ubi abiire intro, opernere ostium. C. hem,

Clinia hæc fieri videbat? M. quidni unà tecum simul.

E. Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi. 35

M. Quamobrem? C. decem dierum vix mi est familia.

M. Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?

C. Imo quod amicæ. M. si dat. C. an dubium id tibi est?

Quenquamne animo tam comi esse, aut leni putas,

Qui se vidente amicam patiatur suam? M. ah, 40

Quidai? quò verba facilius dentur mihi.

C. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.

Quot res dedere, ubi possem persentiscere,

Ni essem lapis? quæ vidi? vix misero mihi!

At nò illud haud inuicem, si vivo, ferent: 45

Nam jam---- M. non tu te cohibes? non te respicis?

Non tibi ego exempli satis sum? C. præ iracundiâ,

Menedeme, non sum apud me. M. tene istuc loqui?

Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare,

Foris sapere, tibi non posse te auxiliari? 50

C. Quid faciam? M. id, quod mi fecisse aiebas parum:

Fac te patrem esse sentiat: fac ut audeat

Tibi credere omnia, abs te petere et poscere,

Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.

C. Imo abeat potius multo quovis gentium, 55

Quàm hic per flagitium ad inopiam redigar patrem:

Nam si illi pergo suppeditare sumptibus,

Menedeme, mihi illæc verè ad rastro res redit.

M. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caves?

Difficilem ostendes te esse, et ignoscas tamen 60

Post, et id ingratum. C. ah, nescis quàm doleam. M.

ut lubet.

Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid est,

Quod mavis. C. imo et gener et affines placent.

M. Quid dotis dicam te dixisse filio?

Quid

HEAUTONTIMORUMENOS. 129

Quid obticuisti? C. dotis? M. ita dico. C. ah. M.
Chreme, 65

Ne quid vereare, si minu': nil nos dos movet.

C. Duo talenta pro re nostrâ ego esse decrevi satis:

Sed ita dictu opus est, si me vis salvom esse, et rem, et
filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem
agis?

C. Id mirari te simulato, et illum hoc rogitato simul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego vero, quamobrem
id facias, nescio. 71

C. Egone? ut illius animum, qui nunc luxuriâ et lasciviâ
Diffluit, retundam: et redigam, ut quò se vortat ne-
sciat.

M. Quid agis? C. mitte, sine me in hac re gerere mihi
morem. M. sino:

Itane vis? C. ita. M. fiat. C. ac jam, uxorem ut ac-
cersat, parat. 75

Hic, ita ut liberos est æquom, dictis confutabitur.

Sed Syrum---- M. quid cum? C. egone? si vivo, adeò
exornatum dabo,

Adeò depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei:
Qui sibi me pro deridiculo ac delectamento putat.

Non, ita me Dii ament, auderet facere hæc viduæ muli-
eri, 80

Quæ in me fecit.

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES,
SYRUS.

ITANE tandem quæso est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum
patris?

Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admi-
si miser?

Volgo faciunt. M. scio tibi esse hoc gravius multo ac
durius,

Cui

Qui sit: verum ego haud minus ægrè patior id, qui nescio;

Nec rationem capio, nisi quod tibi bene ex animo volo.

CL. Hic patrem astare aiebas? M. eccum. CH. quid me incusas, Clitipho?

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, et stultitiæ tuæ. Ubi te vidi animo esse omisso, et, suavia in præsentia Quæ essent, prima habere, neque consulere in longitudinem;

Cepi rationem, ut neque tu egeres, neque ut hæc posses perdere.

Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare, Abii ad proximos tibi qui erant, eis commisi, et credidi.

Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho, Victus, vestitus, quò in testum te receptes. CL. hei mihi!

CH. Satius est, quàm teipso hærede hæc possidere Bacchidem.

S. Disperii: scelestus quantas turbas conceivi insciens!

CL. Emori cupio. CH. prius, quæso, discere quid sit vivere:

Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc uritor.

S. Here, licetne? CH. loquere. S. at tutò? CH. loquere. S. quæ ista est pravitas,

Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic? CH. illicet,

Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi,

Neque precatorem parâris. S. quid agis? CH. nil succenso,

Nec tibi, nec huic; nec vos est æquum, quod facio, mihi.

S. Abiit. vah, rogasse vellem. CL. quid, Syre? S unde mihi peterem cibum:

Ita nos alienavit. tibi jam esse ad sororem intellego.

CL. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam famæ mihi sit, Syre?

HEAUTONTIMORUMENOS. 131

S. Modò liceat vivere, est spes. CL. quæ? S. nos esuritu-
rituros satis.

CL. Irrides in re tantâ, neque me quidquam consilio
adjuvas?

S. Imo et ibi nunc sum, et usque dudum id egi, dum lo-
quitur pater: 30

Et quantum ego intellegere possum----- CL. quid? S.
non aberit longius.

CL. Quid ergo? S. sic est: non esse horum te arbitror.
CL. quid istuc, Syre?

Satin' sanus es? S. ego dicam, quod mihi in mentem:
tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ prior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc
filia 35

Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te
expellerent.

CL. Est verisimile. S. an tu ob peccatum hoc esse illum
iratum putas?

CL. Non arbitror. S. nunc aliud specta: matres om-
nes filijs

In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ
Solent esse: id non fit. CL. verum dicis. quid ergo
nunc faciam, Syre? 40

S. Suspicionem istanc ex illis quære: rem profer palam.
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces ci-
to, aut

Scibis cujus sis. CL. rectè suades: faciam. S. sat rectè
hoc mihi in

Mentem venit: namque adolescens, quàm in minimâ
spe situs erit,

Tam facillimè patris pacem in leges conficiet suas. 45

Etiâ haud scio an uxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.

Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio. adhuc
quod factum est,

Miror non jussisse illico me arripi. ad Menedemum hinc
pergam.

Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil ha-
beo.

ACTUS

Modò

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

PROFECTO, nisi caves tu homo, aliquid gnato
conficies mali :

Idque adeò miror, quomodo

Tam ineptum quidquam tibi venire in mentem, mi vir,
potuerit.

C. Oh, pergin' mulier esse? ullamne ego rem unquam
in vitâ meâ

Volui, quin tu in eâ re mihi advorsatrix fueris, Sostra-
ta?

At si rogitem jam, quid est quod peccem, aut quamob-
rem id faciam, nescias :

In quâ re nunc tam confidenter restas, stulta? S. ego
nescio?

C. Imo scis potius, quàm quidem redeat ad integrum
eadem oratio.

S. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tantâ postules.

C. non postulo, jam loquere: nihilo minus ego hoc fa-
ciam tamen.

S. Facies? C. verum. S. non vides quantum mali ex eâ
re excites?

Subditum se suspicatur. C. subditum! ain' tu? S. certè
sic erit,

Mi vir. C. confitere. S. an, obsecro te, istuc inimicis
fiet.

Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?

C. Quid metuis? ne non, cum velis, convincas esse
illum tuum?

S. Quòd filia est inventa? C. non; sed, quo magi' cre-
dendum fiet,

Id quod est consimilis moribus,

Facile convincas ex te natum: nam tui similis est pro-
bè:

Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit et idem tibi:

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.

Sed

HEAUTONTIMORUMENOS. 133

Sed ipse egreditur, quàm severus! rem cùm videas,
censeas.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

SI unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego vo-
luprati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro

Ejus ut memineris, atque inopis nunc te misereſcat
mei;

Quod peto et volo, parentes meos ut commonſtres
mihi.

S. Obsecro, mi gnate, ne istuc in animum inducas tu-
um,

Alienum eſſe te. CL. ſum. S. miſeram me! hoccine
quæſiſti, obsecro?

Ira mihi atque huic ſis ſuperſtes, ut ex me atque hoc
natus es:

Et cave poſthac, ſi me amas, unquam iſtuc verbum ex
te audiam. CH. ar

Ego, ſi me metuis, mores cave in te eſſe iſtos ſenti-
am.

CL. Quos? CH. ſi ſcire vis, ego dicam: gerro, iners,
fraus, heiluo,

Ganeo, damnofus. crede; et noſtrum te eſſe credito.

CL. Non ſunt hæc parentis dicta. CH. non, ſi ex capite
ſis meo

Natus, item ut aiunt Minervam eſſe ex Jove, eâ cauſâ
magis

Patiar, Clitipho, ſtagitiis tuis me infamem fieri.

S. Di iſtæc prohibeant. CH. Deos neſcio: ego, quod
potero, ſedulo.

Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non
quæris, patri

Quomodo obſequare, et ſerves quod labore invenerit.

Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet

M

Dicere

Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere puduit. CL. ehem, quàm nunc totus displiceo
mihi!

Quàm pudet! neque, quod principium incipiam ad
placandum, scio.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO,
SOSTRATA.

ENIM VERO Chremes nimis graviter cruciat ado-
lescentulum,

Nimisque inhumanè. ex eo ergo, ut pacem conciliem.
optumè

Ipsos video. CH. ehem, Menedeme, cur non accersi
jubes

Filiam, et quod dotis dixi, firmas? S. mi vir, te obsecro

Ne facias. CL. pater, obsecro ut mi ignoscas. M. da
veniam, Chreme.

Sine te exorent. CH. egon' mea bona ut dem Bacchidi
dono sciens?

Non faciam. M. at nos non sinemus. CL. si me vivom
vis, pater,

Ignosce. S. age, Chremes mi. M. age, quæso, ne tam
obfirma te, Chreme.

CH. Quid istuc? video non licere ut cœperam, hoc per-
tendere.

M. Facis ut te decet. CH. eâ lege hoc adeò faciam, si
facit id,

Quod ego hunc æquom censeo. CL. pater, omnia fa-
ciam: impera.

CH. Uxorem ut ducas. CL. pater. CH. nihil audio.
M. ad me recipio:

Faciet. CH. nil etiam audio ipsum. CL. perii. S. an
dubitas, Clitipho?

CH. Imo utrum vult? M. faciet omnia. S. hæc dum
incipias, gravia sunt,

Dumque ignores: ubi cognoris, facilia. CL. faciam.
pater.

S. Nate

HEAUTONTIMORUMENOS. 135

S. Nate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam tu
facile ames,

Filiam Phanocratæ nostri. CL. rufamne illam virgi-
nem,

Cxliam, sparso ore, adunco naso? non possum, pa-
ter.

CH. Eia, ut elegans est! credas animum ibi esse? S.
aliam dabo.

CL. Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet
habeo propemodum,

Quam volo. S. nunc laudo te, gnate. CL. Archonidis
filiam.

S. Perplacet. CL. pater, hoc nunc restat. CH. quid?
CL. Syro ignoscas volo,

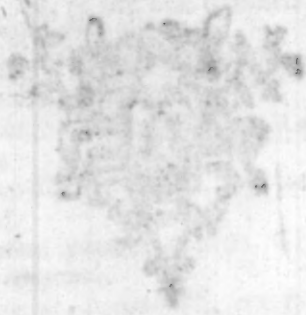
Quæ meâ causâ fecit. CH. fiat. Vos valete, et plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

[The page contains faint, illegible markings.]

CAUTION: This is a preliminary report. It is not to be used for legal purposes.

INTRODUCTION

 $\leq M$

A

AC
PA
XI
EG
MI
CI
RA
DE

PR
M
DE
SA
Æ
SY
CT

P. T E R E N T I I A D E L P H I,

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS L. ÆMILII
PAULI. QUOS FECERE Q. FABIVS MA-
XIMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS.
EGERE L. ATTILIVS PRÆNESTINVS,
MINVCTVS PROTIVS. MODOS FE-
CIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIIS SAR-
RANIS. FACTA E GRÆCA MENAN-
DRV. L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

Persona.

PROLOGVS.	SOSTRATA, matrona.
MICIO senex.	CANTHARA nutrix.
DEMEA senex.	PAMPHILA puerpera
SANNIO leno.	GETA servus.
ÆSCHINVS adolesc.	HEGIO senex.
SYRVS servus.	DROMO servus
CTESIPHO adolesc.	

Personæ mutæ.

TIBICINA Ctesiphonis amica.
PARMENO servus.

ADELPHORUM

ARGUMENTUM.

C. Sulpicio Apollinari Auctore.

DUOS cū haberet Demea adolescentulos,
Dat Micioni fratri adoptandum *Æschinum*,
Sed *Ctesiphonem* retinet. hunc citharistria
Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
Frater celabat *Æschinus*; samam quoque
Amoris in se transferbat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem *Æschinus* civem Atticam pauperculam;
Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
Demea iurare, et graviter ferre. mox tamen,
Ut veritas patefacta est, ducit *Æschinus*
Vitiatam, potitur *Ctesipho* citharistriam,
Exorato suo patre duro Demea.

P. T E R E N T I I
A D E L P H I.
P R O L O G U S.

OST QUAM poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, et adversarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi
sumus ;

Indicio de se ipse erit : vos eritis iudices,

Laudine an vitio duci factum id oporteat.
Synapothnescontes Diphili comœdia est :
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in primâ fabulâ. eum Plautus locum
Reliquit integrum : eum hic locum sumpsit sibi
In Adelphos : verbum de verbo expressum extulit.
Eam nos acturi sumus novam : pernoscite,
Furtumne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentia est.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles 15
Eum adjuvare, assidueque unâ scribere :
Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,
Qui vobis universis, et populo placent ;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio, 20
Suo quisque tempore usu' est sine superbiâ.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ :
Senes qui primi venient, hi partem aperient :
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Poetæ ad scribendum augeat industriam. 25

A C T U S

ACTUS I. SCENA I.

M I G I O.

STORAX. non rediit hac nocte à cœnâ Æschinus,
Neque servulorum quisquam, qui advoſsum ie-
rant.

Proſecto hoc verè dicunt : ſi abſis uſpiam,
Aut ibi ſi ceſſes, evenire ea ſatius eſt,
Quæ in re uxor dicit, et quæ in animo cogitat. 5
Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
Uxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut te te amari, aut porare, aut animo obſequi,
Et tibi bene eſſe ſoli, cum ſibi ſit malè.
Ego, quia non rediit filius, quæ cogito ? 10
Quibuſ nunc ſolicitor rebus ? ne aut ille alſerit,
Aut uſpiani ceciderit, aut præfregerit
Aliquid. vah, quenquamne hominem in animo inſi-
tuere, aut

Parare, quod ſit carius, quàm ipſe eſt ſibi ! 14
Atque ex me hic natus non eſt, ſed ex fratre. is adeò
Diſſimili ſtudio eſt. jam inde ab adoleſcentiâ,
Ego hanc clementem vitam urbanam arque otium
Securus ſum : et, quod fortunatum iſti putant,
Uxorem nunquam habui. ille contrâ, hæc omnia :
Ruri agere vitam, ſemper parcè ac duriter 20
Se habere : uxorem duxit : nati filii
Duo. inde ego hunc majorem adoptavi mihi :
Eduxi à parvulo, habui, amavi pro meo :
In eo me oblecto : ſolum id eſt carum mihi.
Ille ut irem contrâ me habeat, facio ſedulo : 25
Do, prætermitto : non neceſſe habeo omnia
Pro meo jure agere : poſtremò, alii clanculùm
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia,
Ea ne me celer, conſueſeci filium :
Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrem, aut 30
Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore et liberalitate liberos

Retine-

Retine
Hæc f
Venit
Cur p
Cur p
Veſtit
Nimiu
Et err
Qui in
Vi qu
Mea f
Malor
Dum
Si ſper
Quem
Stude
Hoc p
Suâ ſp
Hoc p
Fateat
Sed el
Neſci
Jurge
Gaud

E H

Siet,
Quid
Quid
Ten
Om
D. F
Alio

Retinere, satius esse credo, quàm metu.

Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.

Venit ad me sæpe clamitans, Quid agis, Micio? 35

Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?

Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?

Vestitu nimio indulges: nimium ineptus es.

Nimium ipse est durus, præter æquomque et bonum:

Et errat longè, meâ quidem sententiâ, 40

Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,

Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adjungitur.

Mea sic est ratio, et sic animum induco meum:

Malo coactus qui suum officium facit:

Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet: 45

Si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit.

Quem beneficio adjungas, ille ex animo facit:

Studet par referre, præsens absensque idem erit.

Hoc patrium est, potius consuefacere filium

Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu. 50

Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,

Fateatur nescire imperare liberis.

Sed estne hic ipse, de quo agebam? et cerrè is est.

Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,

Jurgabit. Salvom te advenire, Demea, 55

Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA, MICIO.

EHEN, opportune: te ipsum quaerito.

M. Quid tristis es? D. rogas me, ubi nobis Æschinus

Siet, quid tristis ego sim? M. dixin' hoc fore?

Quid fecit? D. quid ille fecerit? quem neque pudet

Quidquam, nec metuit quenquam, neque legem putat

Tenere se ullam. nam illa quæ antehac facta sunt, 6

Omitto: modò quid designavit? M. quidnam id est?

D. Fores effregit, atque in ædes irruit

Alienas: ipsum dominum atque omnem familiam

Mulca-

Mulcavit usque ad mortem : eripuit mulierem, 10
 Quam amabat. clamant omnes indignissimè
 Factum esse. hoc adveniēti quot mihi, Micio,
 Dixere? in ore est omni populo. denique,
 Si conferendum exemplum est, non fratrem videt
 Rei dare operam, ruri esse parcum ac sobrium? 15
 Nullum hujus simile factum? hæc cum illi, Micio,
 Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.
 M. Homine imperito nunquam quidquam injustius,
 Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.
 D. Quorsum istuc? M. quia tu, Demea, hæc malè judi-
 cas. 20

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum
 Scottari, neque potare; non est; neque fores
 Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,
 Non sivit egestas facere nos. tu nunc tibi
 Id laudi d. cis, quod tum fecisti inopiâ. 25
 Injuriū est. nam si esset unde id fieret,
 Faceremus : et tu illum tuum, si esses homo,
 Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
 Potius quàm, ubi te expectatum ejecisset foras,
 Alieniore ætate post faceret tamen. 30

D. Proh Jupiter ! tu homo adigis me ad insaniam.
 Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. ah,
 Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
 Tuum filium dedisti adoptandum mihi :
 Is meus est factus : si quid peccat, Demea, 35
 Mihi peccat : ego illi maxumam partem feram.
 Opsonat? potat? olet unguenta? de meo.
 Amat? dabitur à me argentum, dum erit commodum;
 Ubi non erit, fortasse excludetur foras.
 Fores effregit? restituentur. discidit 40
 Vestem? resarciatur. est, Dis gratia,
 Et unde hæc fiant, et adhuc non molesta sunt.
 Postremò aut desine, aut cedo quemvis arbitrum :
 Te plura in hac re peccare ostendam. D. hei mihi !
 Pater esse discite ab illis, qui verè sciunt. 45
 M. Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.
 D. Tun' consulis quidquam? M. ah ! si pergis, abiero.
 D. Siccine agis? M. an ego toties de eâdem re audiam?

D. Curæ

D. Curæ est mihi. M. et mihi curæ est : verùm, Demea,
 Curemus æquam uterque partem : tu alterum, 50
 Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
 Reposcere illum est, quem dedisti, D. ah Micio !
 M. Mihi sic videtur. D. quid istic ? tibi si istuc placet,
 Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
 Jam si verbum unum posthac. M. rursum, Demea, 55
 Irascere ? D. an non credis ? repeton' quem dedi ?
 Ægrè est. alienus non sum. si obsto : hem, desino.
 Unum vis curem : curo : et est Dis gratia,
 Quom ita, ut volo, est. iste tuus ipse sentiet
 Posterius : nolo in illum gravius dicere. 60
 M. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit. tamen
 Nonnihil molesta hæc sunt mihi : sed ostendere,
 Me ægrè pati, illi nolui. nam ita est homo :
 Cùm placo, advorsor sedulo, et deterreo ;
 Tamen vix humanè patitur : verùm si augeam, 65
 Aut etiam adjutor sim ejus iracundiæ,
 Insaniam profecto cum illo. etsi Æschinus
 Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
 Quam hic non amavit meretricem ? aut cui non dedit
 Aliquid ? Postremò nuper (credo jam omnium 70
 Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
 Sperabam jam defervisse adolescentiam :
 Gaudebam. ecce autem de integro : nisi, quidquid est,
 Volo scire, atque hominem convenire, si apud forum
 est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO, ÆSCHINUS.

O B SECRO, populares, ferte misero atque inno-
 centi auxilium :
 Subvenite inopi. Æ. otiosè : nunc jam illico hic
 consistite :
 Quid respectas ? nihil pericli est : nunquam, dum ego
 adero, hic te Tanget

Tanget. s. ego istam inviti omnibus.

Æ. Quamquam est scelestus, non committet hodie unquam iterum ut vapulet.

s. Æschine, audi: ne te ignarum fuisse dicas meorum morum;

Leno ego sum. Æ. scio. s. at ita, ut usquam fuit fide quisquam optumâ.

Tu quod te posterius purges, Hanc injuriam mihi nolle factam esse; hujus non faciam. crede hoc, ego meum jus persequar;

Neque tu verbis solves unquam, quod re mihi malefeceris.

Novi ego vestra hæc, Nollem factum: Jusjurandum dabitur, te esse

Indignum injuriâ hac; indignis cum egomet sim acceptus modis.

Æ. Abi præ strenuè, ac fores aperi. s. ceterum hoc nihil facis.

Æ. Intro nunc jam. s. at enim non sinam. Æ. accede illuc, Parmeno;

Nimum istoc abisti: hic propter hunc assiste. hem, sic volo.

Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquam demoveas tuos,

Ne mora sit, si innuero, quin pugnus continuo in malâ hæreat.

s. Istuc volo ergo ipsum experiri. Æ. hem, serva. omite mulierem.

s. O facinu' indignum. Æ. geminabit, nisi caves. s. hei miseriam!

Æ. Non innueram: verum in istam partem potius peccato tamen.

Inunc jam. s. quid hoc rei est? regnumne, Æschine, hic tu possides?

Æ. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

s. Quid tibi rei mecum est? Æ. nihil. s. quid nostin' qui sim? Æ. non desidero.

s. Tetigin' tui quidquam? Æ. si attigisses, ferres infortunium.

s. Qui

s. Qui tibi magis licet meam habere, pro quâ ego argentum dedi? 25

Responde. Æ. ante ædes non fecisse erit melius hic convivium:

Nam si molestus pergis esse, jam intro abriplere, atque ibi

Usque ad necem operiere loris. s. loris liber? Æ. sic erit.

s. O hominem impurum! hiccine libertatem aiunt esse æquam omnibus?

Æ. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc jam.

s. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? Æ. mitte ista, atque ad rem redi.

s. Quam rem? quò redeam? Æ. jamne me vis dicere id, quod ad te attinet?

s. Cupio, modò æqui aliquid. Æ. vah, leno iniqua me non volt loqui!

s. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium,

Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta injuria.

Æ. Nam hercle etiam hoc restat. s. illuc quæso redi, quò cœpisti, Æschine. 36

Æ. Minis viginti tu illam emisti, quæ res tibi vortat male:

Argenti tantum dabitur. s. quid, si ego tibi illam nolo vendere?

Coges me? Æ. minimè. s. namque id metui. Æ. neque vendundam censeo,

Quæ libera est: nam ego liberali illam assero causâ manu. 40

Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. s. proh supreme Jupiter!

Minimè miror, qui insanire occipiunt ex injuriâ.

Domo me eripuit: verberavit: me invito abduxit meam. 44

Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier.

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat : suum jus postulat.

Age, jam cupio, modò si argentum reddar. sed ego hoc hariolor :

Ubi me dixerò daretanti, testes faciet illico,
Vendidisse me : de argento somnium : mox, cras redi.
Id quoque possum ferre, si modò reddar : quanquam injurium est.

Verum cogito id, quod res est : quando eum quantum occøperis,

Accipiunda et mussitanda injuria adolescentium est.

Sed nemo dabit : frustra egomet mecum has rationes puto.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, SANNIO.

TACE, egomet conveniam ipsum : cupidè accipiat
jam faxo, atque etiam

Bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est,
quod te audio

Nescio quid cum hero concertasse? SA. nunquam vidi
iniquius

Certationem comparatam, quàm hæc hodie inter nos
fuit.

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessi
sumus.

SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adolescenti mo-
rem gestum oportuit.

SA. Qui potui melius, qui hodiè usque os præbui? SY.
age, scis quid loquar?

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est
lucrum. SA. hui!

SY. Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homo
stultissime,

19

Ne

Ne non tibi istuc foeneraret? SA. ego spem pretio non emo.

SY. Nunquam rem facies. abi, nescis inescare homines, Sannio.

SA. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeo astutus fui,

Quin, quidquid possem, malletm auferre potius in presentia.

SY. Age, novi tuum animum: quasi jam usquam tibi sint viginti minæ,

Dum huic obsequare. præterea autem, te aiunt proficisci Cyprum. SA. hem.

SY. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; navem conductam: hoc scio,

Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.

SA. Nusquam pedem. perii hercle: hac illi spe hoc incoeperunt. SY. timet:

Injeci scrupulum homini. SA. ô scelera! illud vide, 20
Ut in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres

Complures, et item hinc alia, quæ porto Cyprum.

Nisi eo ad mercatum venio, damnum maximum est.

Nunc si hoc omitto, actum agam: ubi illinc rediero,

Nihil est, refrixerit res: Nunc demum venis? 25

Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,

Quàm aut hic manere tam diu, aut tum persequi.

SY. Jamne enumerasti id quod ad te reditum putes?

SA. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Æschinum?

Per oppressionem ut hanc mi eripere postulet? 30

SY. Labascit. unum hoc habeo. vide si satis placet:

Potius quàm venias in periculum, Sannio,

Servesne an perdas totum, dividuum face.

Minas decem conradet alicunde. SA. hei mihi!

Etiam de sorte nunc venio in dubium miser. 35

Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.

Præterea colaphis tuber est totum caput.

Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. ut lubet.

Numquid vis, quin abeam? SA. imo hercle hoc quæso,

Syre;

Ut ut hæc sunt facta, potiùs, quàm lites sequar, 40
 Meum mihi reddat, saltem quanti empra est, Syre.
 Scio te non usum antehac amicitia mea :
 Memorem me dices esse; et gratum, sy. sedulo
 Faciam. sed Cresiphonem video : lætus est 44
 De amicâ. s. a. quid, quod te oro? sy. paulisper mane.

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO, SYRUS.

As quisvis homine, cùm est opus, beneficium acci-
 pere gaudeas :
 Verùm enimvero id demum juvat, si, quem æquom est
 facere, is bene facit.
 O frater, frater, quid ego nunc te laudem? satis certò
 scio,
 Nunquam ita magnificè quidquam dicam, id virtus
 quin superet tua.
 Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipu-
 am arbitror,
 Fratrem homini nemini esse primarum artium magi
 principem.
 s. O Cresipho. c. ò Syre, Æschinus ubi est? s. illum,
 te exspectat domi. c. hem.
 a. Quid est? c. quid sit? illius operâ, Syre, nunc vivo.
 festivum caput!
 Quin omnia sibi post putarit esse præ meo commodo.
 Maledicta, famam, meum amorem, et peccatum in se
 transtulit.
 Nihil pote supra. quidnam fores crepuit? s. mane,
 mane, ipse exit foras.

ACTUS

ACTUS II. SCENA IV.

ÆSCHINUS, SANNIO, CTESIPHO,
SYRUS.

UBI ille est sacrilegus? SA. me quærit. numquid-
nam effert? occidi:

Nil video. Æ. chem, opportunè: teipsum quærito.
quid fit, Ctesipho?

In tuto est omnis res. omitte vero tristitiam tuam.

C. Ego illam hercle verò omitto, qui quidem te habe-
am fratrem, ô mi Æschine!

O mi germane! ah, vereor coram in os te laudare am-
plius,

Ne id assentandi magis, quàm quò habeam gratum,
facere existumes.

Æ. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos,
Ctesipho.

Hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, et penè in eum
locum

Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent au-
xiliarier.

C. Pudebat. Æ. ah, stultitia est istæ, non pudor: tam
ob parvolam

Rem penè è patria! turpe dictu. Deos quæso, ut istæ
prohibeant.

C. Peccavi. Æ. quid ait tandem nobis Sannio? SY. jam
mitis est.

Æ. Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam. tu intro ad
illam, Ctesipho.

SA. Syre, insta. SY. eamus; namque hic properat in
Cyprum. SA. ne tam quidem;

Quamvis etiam maneo otiosus hic. SY. reddetur, ne
time.

SA. At ut omne reddat. SY. omne reddet, tace modo,
ac sequere hac. SA. sequor.

C. Heus, heus Syre. SY. hem, quid est? C. obsecro
hercle, hominem istum impurissimum

Quamprimùm absolvitote; ne, si magis irritatus fiet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tum perpe-
• tuò perierim. 20

Sy. Non fiet: bono animo es. tu cum illa te intus ob-
lecta interim,

Et lectulos jube sterni nobis, et parari cætera.

Ego jam transactâ re convortam me domum cum op-
sonio.

C. Ita quæso: quando hoc bene successit, hilarem hunc
sumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

OBSECO, mea nutrix, quid nunc fiet? C. quid
fiat, rogas?

Rectè ædepol, spero. S. modò dolores, mea tu,
occipiunt primulùm.

C. Jam nunc times, quasi nunquam adfueris, nunquam
rute pepereris.

S. Miseram me, neminem habeo, solæ sumus: Geta
autem hic non adest:

Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Æ-
schinum.

C. Pol is quidem jam hic aderit: nam nunquam unum
intermittit diem,

Quin semper veniat. S. solus mearum miseriorum est,
remedium.

C. E re narâ melius fieri haud potuit, quàm factum est
hera;

Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet pe-
tissimum,

Talem, tali genere atque animo, natum ex tantâ fami-
liâ. 10

S. Ita pol est, ut dicis. salvus nobis, Deos quæso, ut fiet.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

NUNC illud est, quòd, si omnes omnia sua consilia
conferant,

Atque huic malo salutem quærant, auxilii nihil affe-
rant ;

Quod mihiq[ue], heræq[ue], filixq[ue] herili est. vix misero
mihi !

Tot res repentè circumvallant, unde emergi non po-
test,

Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.

Hoccine seclum ? ô scelera ! ô genera sacrilega ! ô ho-
minem impium !

S. Me miseram, quidnam est, quòd sic video timidum
et properantem Getam ?

G. Quem neque fides, neque jusjurandum, neque il-
lum misericordia

Repressit, neque reflexit, neque quòd partus instabat
prope,

Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. S. non
intellego

Satis quæ loquatur. C. propius, obsecro, accedamus,
Sostrata. G. ah,

Me miserum, vix sum compos animi, ita ardeo iracun-
diâ.

Nihil est, quod malim, quàm totam familiam dari
mihi obviam,

Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægrotudo
hæc est recens :

Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar mo-
dò.

Seni animam primùm extinguerem ipsi, qui illud pro-
duxit scelus :

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum la-
cerarem modis !

Subli-

Sublimem medium primùm arriperem, et capite in terram statuerem,

Ut cerebro dispergat viam.

Adolescenti ipsi eriperem oculos, posthæc præcipitem darem. 20

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, et prosternerem.

Sed cesso hoc malo heram inpertiri propere? S. revoce-mus. Geta. G. hem,

Quisquis es, sine me. S. ego sum Sostrata. G. ubi ea est? teipsam quærto:

Te exspecto. oppidò opportunè te obtulisti mi obuiam, Hera. S. quid est? quid trepidas? G. hei mihi! S. quid festinas, mi Geta? 25

Animam recipe. G. prorsus. S. quid istuc prorsus ergo est? G. periiimus.

Actum est. S. eloquere ergo, obsecro te, quid sit. G. jam. S. quid jam, Geta?

G. Æschinus. S. quid is ergo? G. alienus est a nostrâ familiâ. S. hem,

Perii, quare? G. amare occœpit aliam. S. vix miserz mihi!

G. Neque id occultè fert: à lenone ipse eripuit palàm. S. Satin' hoc certum est? G. certum. hisce oculis ego met vidi, Sostrata. s. ah, 31

Me miseram! quid credas jam? aut cui credas? nostrumne Æschinum,

Nostram vitam omnium, in quo nostræ spes opesque omnes sitæ

Erant, qui sine hac jurabat se unum nunquam victurum diem, 34

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat patris, Ita obsecraturum, ut liceret hanc sibi uxorem ducere!

G. Hera, lacrimas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opus est, porro prospice.

Patiamurne, an narremus cuiquam? C. au, an mi homo, sanusne es? an

Hoc proferendum tibi videtur esse usquam? G. mihi quidem non placet,

Jam primùm, illum alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.

Nunc si hoc palàm proferimus, ille inficias ibit, sat scio; Tua fama, et gnata vita in dubium veniet. tum si maxumè

Fateatur, cùm amet aliam, non est utile hanc illi dari. Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. ah, minime gentium :

Non faciam. G. quid ages? S. proferam. G. hem, mea Softrata, vide quam rem agas.

S. Pejore res loco non potis est esse, quàm in hoc, quo nunc sita est.

Primùm indorata est : tum præterea, quæ secunda ei dos erat,

Periit : pro virgine dari nuptum non potest. hoc relliquom est,

Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.

Postremò, quando ego conscia mihi sum, à me culpam esse hanc procul,

Nec pretium, neque rem ullam intercessisse illà aut me indignam ; Geta,

Experiar. G. quid istic? accedo, ut meliùs dicas. S. tu, quantum potes,

Abi, atque Hegioni cognato hujus rem enarrato omnem ordine :

Nam is nostro Simulo fuit summus, et nos coluit maxumè.

G. Nam hercle alius nemo respicit nos. S. propera tu, mea Canthara :

Curre, obstetricem arcesse, ut, cùm opus sit, ne in morà nobis fiet.

ACTUS

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA.

DISPERII. Ctesiphonem audiui filium
 Unà fuisse in raptione cum Æschino.
 Id misero restat mihi mali, si illum potest,
 Qui alicui rei est, etiam ad nequitiam eum abducere.
 Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
 Aliquò: persuasit ille impurus, sat scio.
 Sed eccum Syrum ire video. hinc scibo jam, ubi fiet.
 Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit
 Eum quæritare, nunquam dicet carnisfex.
 Non ostendam id me velle.

ACTUS III. SCENA IV.

SYRUS, DEMA.

OMNEM rem modò seni,
 Quo pacto haberet, enarramus ordine.
 Nil quidquam vidi lætius. D. proh Jupiter,
 Hominis stultitiam! S. collaudavit filium:
 Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias.
 D. Disrumpor. S. argentum adnumeravit illico:
 Dedit præterea in sumptum dimidium minæ:
 Id distributum sanè est ex sententiâ. D. hem,
 Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
 S. Ehem Demea, haud aspexeram te: quid agitur?
 D. Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
 Rationem. S. est hercle inepta, ne dicam dolo,
 Atque absurda. Pisces cæteros purga, Dromo:
 Congrum istum maximum in aquâ finito ludere
 Paulisper: ubi ego venero, exossabitur;
 Priùs nolo. D. hæccine flagitia? S. mihi quidem non
 placent:
 Et clamo sæpe. Salsamenta hæc, Stephanio,

Fac

Fac macerentur pulchrè. D. Dì voſtram fidem;
Utrum ſtudione id ſibi habet, an laudi putat.

Fore, ſi perdidit gnatum? vix miſero mihi! 20

Videre videor jam diem illum, cum hinc egens

Proſugiet aliquò militatum. S. ô Demea,

Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modò eſt,

Videre: ſed etiam illa, quæ futura ſunt,

Proſpicere. D. quid? iſtæ jam penes vos pſaltria eſt?

S. Ellam intus. D. cho, an domi eſt habiturus? S. cre-
do, ut eſt 26

Dementia. D. hæccine fieri? S. inepta lenitas

Patris, et facilitas prava. D. fratris me quidem

Pudet, pigetque. S. nimium inter vos, Demea, ac

Non, quia ades præſens, dico hoc, pernimum inter-
eſt. 30

Tu, quantus quantus, nihil niſi ſapientia es:

Ille ſomnium. ſineres verò illum tu tuum

Facere hæc? D. ſinere illum? aut non ſex totis men-
ſibus

Priùs olfecifſem, quàm ille quidquam cœperit?

S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. ſic fiet 35

Modò, ut nunc eſt, quæſo. S. ut quiſque ſuum volt eſſe,
ita eſt.

D. Quid eum? vidiftin' hodie? S. tuumne filium?

(Abigam hunc rus) jamdudum aliquid ruri agere arbi-
tror.

D. Satin' ſcis ibi eſſe? S. oh, qui egomet produxi. D.
optumè eſt.

Metui, ne hæreret hic. S. arque iratum admodum. 50

D. Quid autem? S. adortus jurgio fratrem apud forum

De pſaltriâ iſtac. D. ain' verò? S. vah, nil reticuit:

Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit

Homo de improviſo: cœpit clamare; Æſchine,

Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere 45

Indigna genere noſtro? D. oh, oh, lacrumo gaudio.

S. Non tu hoc argentum perdis, ſed vitam tuam.

D. Salvus ſit: ſpero, eſt ſimilis majorum ſuùm. S. hui.

D. Syre, præceptorum plenus iſtorum ille. S. phy,

Domini habuit, unde diſceret. D. ſit ſedulo: 50

Nil prætermitto: conſuefacio: denique

Inſpi-

Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.

Moc facito. **S.** rectè sanè. **D.** hoc fugito. **S.** callidè.
D. Hoc laudi est. **S.** istæ res est. **D.** hoc vitio datur. 55
S. Probiſſumè. **D.** porro autem. **S.** non hercle otium
est.

Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententiâ
Naſtus ſum : hi mihi ne corrumpantur, cautio est.
Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa, Demea,
Non facere vobis, quæ modò dixi : et, quod queo, 60
Conſervis ad eundem iſtunc præcipio modum :
Hoc ſaluſum eſt, hoc aduſtum eſt, hoc lautum eſt pa-
rùm :

Illud rectè, iterum ſic memento : ſedulo
Moneo, quæ poſſum pro meâ ſapientiâ. 64
Poſtremò, tanquam in ſpeculum, in parinas, Demea,
Inſpicere jubeo, et moneo quid factò uſu' ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio :
Verum quid facias ? ut homo eſt, ita morem geras.
Numquid viſ ? **D.** mentem vobis meliorem dari. 69
S. Tu ruſ hinc ibis ? **D.** rectà. **S.** nam quid tu hîc agas,
Ubi, ſi quid bene præcipias, nemo obtemperet ?
D. Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc
veneram,

Ruſ abiit : illum curo unum : ille ad me attinet.
Quando ira volt frater, de iſtoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, quem video procul ? eſtne Hegio 75
Tribûliſ noſter ? ſi ſatis cerno, is hercle eſt. vah,
Homo amicus nobis jam inde à puero. **D**i boni !
Næ illiuſmodi jam magna nobis civium
Penuria eſt. homo antiquâ virtute ac fide :
Naud citò mali quid ortum ex hoc ſit publicè. 83
Quàm gaudeo, ubi etiam huius generis reliquias
Reſtare video ! vah, vivere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hîc, ut ſalutem et conloquar.

A C T U S

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

PROH DI immortales, facinus indignum! Geta,

Quid narras? G. sic est factum. H. ex illan' familia

Tam illiberale facinus esse ortum? O Æschine,

Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet

De psaltria hac audivit: id illi nunc dolet

Alieno; pater is nihili pendit. hei mihi!

Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc.

H. Nisi facient quæ illos æquom est, haud sic auferent.

G. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est:

Te solum habemus: tu es patronus, tu pater:

Ille tibi moriens nos commendavit senex.

Si deferis tu, perimus. H. cave dixeris:

Nec faciam, neque me satis pie posse arbitror.

D. Adibo. salvere Hegionem plurimum

Jubeo. H. oh, te quærebam ipsum; salve, Demea. 15

D. Quid autem? H. major filius tuus Æschinus,

Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,

Neque liberalis sanctus officium est viri.

D. Quid istuc est? H. nostrum amicum noras Simulum,

Atque æqualem? D. quid ni? H. filiam ejus virginem 20

Vitiavit. D. hem! H. mane, nondum audisti, Demea,

Quod est gravissimum. D. an quidquam est etiam am-

plius?

H. Verò amplius: nam hoc quidem ferendum aliquo

modo est.

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:

Humanum est. ubi scit factum, ad matrem virginis 25

Venit ipsus ultro, lacrumans, orans, obsecrans,

Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.

Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo

Compressu gravida facta est. mensi' hic decimus est:

Ille bonus vir nobis psaltriam, si Dis placet, 30

Paravit, quicum vivat, illam deferat.

D. Pro certon' tu istæc dicis? H. mater virginis

In medio est, ipsa virgo, res ipsa : hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Néque iners, alit illas; solus omnem familiam 35
Sustentat : hunc abduce : vinci : quæ re rem.

G. Imò hercle extorque, nisi ita factum est, Demea.
Postremò, non negabit: coràm ipsum cedo.

D. Pudet : nec, quid agam, neque quid huic responde-
am,

Scio. P. miseram me ! differor doloribus. 40

Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro. H. hem !

Numnam illa, quæso, parturit ? G. certè, Hegio. H.
hem !

Illæ fidem nunc vestram implorat, Demea.

Quod vos vis cogit, id voluntate impetret.

Hæc primùm ut fiant, Deos quæso, ut vobis decet : 45

Sin aliter animus voster est, ego, Demea,

Summâ vi defendam hanc, atque illum mortuum.

Cognatus mihi erat : unâ à pueris parvoli

Sumus educati : unâ semper militiæ et domi

Fuimus : paupertatem unâ pertulimus gravem. 50

Quapropter nitar, faciam, experiar: denique

Animam relinquam potius quàm illas deseram.

Quid mihi respondes ? D. fratrem conveniam, Hegio:

Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.

H. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites, 55

Quàm vos facillimè agitis, quàm estis maxumè

Potentes, dites, fortunati, nobiles,

Tam maxumè vos æquo animo æqua noscere

Oportet; si vos vultis perhiberi probos.

D. Redito: fient, quæ fieri æquom est, omnia. 60

H. Decet te facere. Geta, duc me intro ad Sofstratam.

D. non me indicente hæc sunt. utinam hoc sit modò

Defunctum. verùm nimia illæc licentia

Profecto evadet in aliquod magnum malum.

Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam. 65

A C T U S

ACTUS III. SCENA VI.

HEGIO.

BONO animo fac sis, Softrata, et istam, quod potes,
 Fac consolere. ego Micionem, si apud forum est,
 Conveniam, atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
 Si est, facturus ut sit officium suum,
 Faciat: sin aliter de hac re est ejus sententia;
 Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimum sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO, SYRUS.

A IN' patrem hinc abisse rus? s. jamdudum. c. dic
 sodes. s. apud villam est.
 Nunc cum maxumè operis aliquid facere credo.
 c. utinam quidem,

Quod cum salute ejus fiat, ita se defatigarit velim,
 Ut triduo hoc perpetuo prorsum è lecto nequeat surge-
 re.

s. Ita fiat, et istoc si quid potis est rectius. c. ita: nam
 hunc diem

Miserè nimis cupio, ut coepi, perpetuum in lætitiâ de-
 gere.

Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, nisi quia
 propè est:

Quod si abesset longius,

Prius nox oppressisset illic, quam huc revorti posset ite-
 rum,

Nunc ubi me illic non videbit, jam huc recurrer, fat
 scio:

Rogitabit me, ubi fuerim; quem ego hodie toto non
 vidi die:

Quid dicam? s. nihilne in mentem? c. nunquam quid-
 quam. s. tanto nequior.

Cliens, amicus, hospes, nemo est vobis? c. sunt :
quid postea?

s. Hisce opera ut data sit. c. quæ non data sit? non potest fieri. s. potest.

c. Interdum : sed si hic pernocto, causæ quid dicam, Syre?

s. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.

Quin tu otiosus es : ego illius sensum pulchrè calleo.

Cum fervit maxumè, tam placidum quàm ovem reddo. c. quomodo?

s. Laudarier te audit libenter : facio te apud illum deum :

Virtutes narro. c. meas? s. tuas. hominì illico lacrimæ cadunt,

Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. c. quidnam est? s. lupus in fabulâ.

c. Pater adest? s. ipsu' st. c. Syre, quid agimus? s. fuge modò intro : ego videro.

c. Si quid rogabit, nusquam tu me : audistin'? s. potin' ut desinas?

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

Næ ego homo sum infelix ! primùm fratrem nusquam invenio gentium :

Præterea autem, dum illum quæro, à villâ mercenarium

Vidi : is filium negat esse ruri : nec quid agam, scio.

c. Syre, s. quid ais? c. men' quærit? s. verum. c. perii. s. quin tu animo bono es.

d. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis decernere :

Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miseriis.

Primus sentio mala nostra : primus rescisco omnia :

Primus porro obnuncio : agrè solus, si quid sit, fero.

S. Rideo hunc : primum ait se scire : is solus nescit omnia.

D. Nunc

D. Nunc redeo: si forte frater redierit, viso. C. Syre, Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. S. etiam taces?

Ego cavebo. C. nunquam hercle hodie ego istuc committam tibi:

Nam me jam in cellam aliquam cum illâ concludam. id tutissimum est.

S. Age, tamen ego hunc amovebo. D. sed eccum sceleratum Syrum.

S. Non hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.

Scire equidem volo, quot mihi sint domini: quæ hæc est miseria?

D. Quid ille gannit? quid volt? Quid ais, bone vir? hem, est frater domi?

S. Quid, malum, Bone vir, mihi narras? equidem perii. D. quid tibi est?

S. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum et istam psaltriam

Usque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, vide ut discidit labrum.

D. Quamobrem? S. me impulsore hanc empram esse ait. D. non tu eum rus hinc modo

Produce aiebas? S. factum, verum venit post insaniens: Nihil pepercit: non puduisse verberare hominem senem,

Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi meis?

D. Laudo, Ctesipho: patristas. abi, virum te judico.

S. Landas? nã ille continebit posthac, si sapiet, manus.

D. Fortiter. S. perquam; quia miseram mulierem et me servolum,

Qui referire non audebam, vicit: hui, perfortiter!

D. Non potuit melius. idem, quod ego, sensit, te esse huic rei caput.

Sed estne frater intus? S. non est. D. ubi illum quæram, cogito.

S. Scio ubi sit, verum hodie nunquam monstrabo. D. hem, quid ais? S. ita.

D. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. s. at nomen nescio

Illius hominis, sed locum novi ubi sit. D. dic ergo locum.

s. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum? D. quidni noverim?

s. Præterito hac rectâ plateâ sursum: ubi eò veneris, 35
Clivus deorsum vorsus est, hac præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.

D. Quonam? s. illic, ubi etiam caprificus magna est:
D. novi. s. hac pergito.

D. Id quidem angiportum non est pervium. s. verum hercle. vah,

Censen' hominem me esse? erravi. in porticum rursus redi.

Sanè hac multo propius ibis, et minor est erratio. 40
Scin' Cratini hujus diris ædes? D. scio. s. ubi eas præterieris,

Ad sinistram hac rectâ plateâ: ubi ad Dianz veneris,
Ito ad dextram: prius, quàm ad portam venias, apud ipsum lacum

Est pissilla, et exadvorsum est fabrica: ibi est. D. quid ibi facit?

s. Lestulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.

D. Ubi poteris vos: bene sanè. sed cesso ad eum pergere?

s. I sane: ego te exercebo hodie, ut dignus es, filicernium.

Æschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:

Ctesipho autem in amore est totus. ego jam prospiciam mihi. 50

Nam jam adibo, atque unum quidquid, quod quidem erit bellissimum,

Carpam, et cyathos sorbillans paulatim hunc producā diem.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

MICIO, HEGIO.

E o o in hac re nihil reperio, quam obrem laudertan-
tòpere, Hegio.

Meum officium facio: quod peccatum à nobis ortum
est, corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui
ira putant

Sibi fieri injuriam, ultre si, quam fecere ipsi, expostu-
les;

Et ultro accusant. id quia non est à me factum, agi
gratias?

H. Ah, minimè: nunquam te aliter, atque es, in ani-
mum induxi meum.

Sed quæso, ut unà mecum ad matrem virginis eas, Mi-
cio;

Atque istæ eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri;
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse, et illam
psaltriam.

M. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, eamus.

H. bene facis:
Nam et illi animum jam rellevabis, quæ dolore ac mi-
seriâ

Tabescit; et tuo officio fueris functus. sed si aliter pu-
tas,

Ego met narrabo quæ mihi dixti. M. imo ego ibo. H.
bene facis.

Omnes, quibû res sunt minu' secundæ, magi' sunt ne-
scio quo modo

Suspiciosi: ad contumelliam omnia accipiunt magis: 15
Propter suam impotentiam, se semper credunt neglegi.

Quapropter te ipsum purgare ipsi coram, placabilius est.

M. Et rectè, et verum dicis. H. sequere me ergo hac
intrò. M. maxumè.

ACTUS

A C T U S I V . S C E N A I V .

ÆSCHINUS.

DISCRUCIOR animi : hoccine de improvviso mali
mihi objici

Tantum, ut neque quid de me faciam, nec quid agam,
certum fiet ?

Membra metu debilia sunt : animus timore obstupuit :

Pectore consistere nihil consilii quit. vah,

Quomodo me ex hac expediam turbâ ?

Tanta nunc suspicio de me incidit ; neque ea immeritò.

Sostrata credit mihi me psalteriam hanc emissee : id annus
Mihi indicium fecit.

Nam ut hinc fortè ea ad obstetricem erat missa, ubi vi-
di eam, illico

Accedo, rogito, Pamphila quid agat ; jam partus ad-
fiet ;

Eône obstetricem accersat. illa exclamat, abi, abi jam,

Æschine :

Satis diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est
fides.

Hem, quid istuc obsecro, inquam, est ? Valeas : habebas
illam quæ placet.

Sensu illico id illas suspicari : sed me reprehendi tamen,

Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palàm.

Nunc quid faciam ? dicam fratris esse hanc ? quod mi-
nimè est opus

Usquam efferri. age, mitto : fieri potis est, ut nequæ
exeat.

Ipsam id metuo ut credant : tot concurrunt verisimilia :

Egomet rapui : ipse egomet solvi argentum : ad me
abducta est domum.

Hæc adeo meâ culpâ fateor fieri, non me hanc rem pa-
tri,

Ut ut erat gesta, indicasse : exorasse, ut eam ducerem.

Cessatum usque adhuc est : nunc porro, Æschine, ex-
pergiscere.

Nunc

Nunc hoc primum est : ad illas ibo, ut purgem me: accedam ad fores.

Perii, horresco semper, ubi pultare hasce occipio fores miser.

Heus, heus : Æschinus ego sum : aperite aliquis actutum ostium.

Prodit nescio quis. concedam huc.

25

A C T U S I V. S C E N A V.

M I C I O, Æ S C H I N U S.

I T A, ut dixi, Sostrata,

Facite : ego Æschinum conveniam, ut, quo modo acta hæc sunt, sciat.

Sed quis ostium hoc pultavit ? Æ. pater hercle est : perii. M. Æschine.

Æ. Quid huic hîc negoti est ? M. tunc has pepulisti fores ? tacet.

Cur non ludo hunc aliquantisper ? melius est : 5

Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.

Nil mihi respondes ? Æ. non equidem istas, quod sciam.

M. Ira ? nam mirabar quid hîc negoti esset tibi.

Erubuit : salva res est. Æ. dic sodes, pater,

Tibi vero quid istic est rei ? M. nihil mihi quidem : 10

Amicus quidam me à foro abduxit modò

Huc advocatum sibi. Æ. quid ? M. ego dicam tibi.

Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ :

Ut opinor, has non nosse te, et certo scio :

Neque enim diu huc commigrarunt. Æ. quid tum postea ? 15

M. Virgo est cum matre. Æ. perge. M. hæc virgo orba est patre :

Hic meus amicus illi genere est proximus :

Huic leges cogunt nubere hanc. Æ. perii. M. quid est ?

Æ. Nil : rectè : perge. M. is venit, ut secum avehat :

Nam habitat Mileri. Æ. hem, virginem ut secum avehat ? 20

M. Sic

M. Sic est. Æ. Millerum usque, obsecro? M. ita. Æ. a-
nimo male est.

Quid ipsa? quid aiunt? M. quid illas censes? nihil
enim.

Commenta mater est, esse ex alio viro
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat :
Priorem esse illum, non oportere huic dari. 25

Æ. Eho, nonne hæc iusta tibi videntur postea?

M. Non. Æ. obsecro, non? an illam hinc abducat, pa-
ter?

M. Quid illam ni abducat? Æ. factum à vobis duriter,
Immisericorditerque, arque etiam, si est, pater,
Dicendum magis aperte, illiberaliter. 30

M. Quamobrem? Æ. rogas me? quid illi tandem cre-
ditis

Fore animi misero, qui cum illa consuevit prior,
Qui infelix, haud scio, an illam miserè nunc amat,
Cum hanc sibi videbit præsens præsentem eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater! 35

M. Quâ ratione istuc? quis despondit? quis dedit?
Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? Æ. an sedere oportuit

Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc
Illinc veniret, exspectantem? hæc, mi pater, 40
Te dicere æquom fuit, et id defendere.

M. Ridiculum! advorsumne illum causam dicerem,
Cui veneram advocatus? sed quid ista, Æschine,
Nostrâ? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?
Quid lacrimas? Æ. pater, obsecro, ausculta. M. Æ-
schine, audi vi omnia, 45

Et scio: nam te amo: quo magis, quæ agis, curæ sunt
mihi.

Æ. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi
pater,

Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehemen-
ter doler;

Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium no-
vi tuum

Liberales: sed vereor ne indiligens nimium sis. 50
In quâ civitate tandem te arbitrare vivere?

Virginem

Virginem vitiaſti, quam te juſ non fuerat tangere.

Jam id peccatum primum magnum, magnum, at humanum tamen.

Fecere alii ſæpe, item boni. at poſtquam id evenit, cedo,

Numquid circumſpexi? aut numquid tute proſpexi tibi,

Quid fieret, quâ fieret? ſi teipſum mihi puduit dicere; Quâ reſciſcerem? hæc dum dubitas, menſes abierunt decem.

Prodidiſti te, et illam miſeram, et gnatum, quod quidem in te fuit.

Quid? credebas dormienti hæc tibi conſecturos Deos? Et illam ſine tuâ operâ in cubiculum iri deductum domum?

Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo.

Bono animo es, duces uxorem hanc. Æ. hem! M. bono animo es, inquam. Æ. pater,

Obſecro, num ludis tu nunc me? M. ego te? quamobrem? Æ. nêſcio:

Quia tam miſc. è hoc eſſe cupio verum, ideo vereor magis.

M. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem accerſas: abi.

Æ. Quid? jamne uxorem? M. jam. Æ. jam? M. jam, quantum poteſt. Æ. Di me, pater,

Omnes oderint, ni magi' te quàm oculos nunc ego amo meos.

M. Quid? quàm illam? Æ. æquè. M. perbenignè. Æ. quid? ille ubi eſt Mileſius?

M. Abiit, periit, navem aſcendit. ſed cur ceſſas? Æ. abi, pater:

Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos certò ſcio, Quo vir melior multo es quàm ego, obtemperaturos magis.

M. Ego eo intro, ut, quæ opu' ſunt, parentur. tu fac, ut dixi, ſi ſapis.

Æ. Quid hoc negoti? hoc eſt patrem eſſe? aut hoc eſt filium eſſe?

Si frater aut ſodalis eſſet, qui magi' morem gereret?

Hic

Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est?
hem!

Itaque adeo magnam mi iniecit suâ commoditate cu-
ram,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit, sciens cavebo.
Sed cessio ire intro, ne moræ meis nuptiis egomet siem.

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DE F E S S U S sum ambulando. ut, Syre, te cum tuâ
Monstratione magnus perdat Jupiter.

Perreptavi usque omne oppidum, ad portam, ad la-
cum,

Quò non? nec fabrica illuc ulla erat, nec fratrem homo
Vidisse se aiebat quisquam. nunc verò domi
Certum obsidere est usque donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MICIO, DEMEA.

IB O, illis dicam nullam esse in nobis moram.

D. Sed eccum ipsum. Te jamdudum quæro, Micio.

M. Quidnam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Bonius illius adolescentis. M. ecce autem. D. nova,
Capitalia. M. ohe, jam. D. ah, nescis qui vir sit. M.
scio.

D. O stulte, tu de psaltriâ me somnias

Agere. hoc peccatum in virginem est civem. M. scio.

D. Eho, scis, et patere? M. quidni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non insanis? M. non. malim quidem.

D. Puer natu' est. M. Di bene vortant. D. virgo nihil ha-
bet.

M. Audivi. D. et ducenda indotata est? M. scilicet.

D. Quid nunc futurum est? M. id enim quod res ipsa
fert:

Illinc

Illinc huc transferetur virgo. D. ô Jupiter!
 Istocchine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
 D. Quid facias, rogitas? si non ipsâ re tibi istuc dolet, 15
 Simulare certè est hominis. M. quin jam virginem
 Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:
 Dempfi metum omnem. hæc magis sunt hominis. D.
 cæterum,

Placet tibi factum, Micio? M. non, si queam
 Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero. 20
 Ita vita est hominum, quasi, cum ludas tessleris;
 Si illud, quod maxumè opus est jactu, non cadit,
 Illud, quod cecidit fortè, id arte ut corrigas.
 D. Corrector! nempe tuâ arte viginti minz
 Pro psaltiriâ periere: quæ, quantum potest, 25
 Aliquò abjicienda est; si non pretio, gratiis.
 M. Neque est, neque illam sanè studeo vendere.
 D. quid igitur facies? M. domi erit. D. proh divum si-
 dem!

Meretrix et materfamilias unâ in domo!

M. Cur non? D. sanum te credis esse? M. equidem ar-
 bitror. 30

D. Ita me Diirament, ut video ego tuam ineptiam,
 Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

M. Cur non? D. et nova nupta eadem hæc discet? M.
 scilicet.

D. Tu inter eas restim ductans saltabis. M. probè.

D. Probè? M. et tu nobiscum unâ, si opus sit. D. heï
 mihi! 35

Non te hæc pudet? M. jam verò omitte, Demea,

Tuam istanc iracundiam, arque ita, uti decet,

Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.

Ego hos conveniam, post huc redeo. D. ô Jupiter!

Hancine vitam! hoscine mores! hanc dementiam!

Uxor sine dote veniet: intus psaltiria est: 41

Dómus sumptuosa: adolescens luxu perditus:

Senex delirans: ipsa si cupiat Salus,

Servare prorsus non potest hanc familiam.

ACTUS IV. SCENA VIII.

SYRUS, DEMA.

ÆDEPOL, Syrisce, te curasti molliter,
 Lautèque munus administrafti tuum.
 Abi. sed postquam intus sum omnium rerum 'at ir,
 Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide
 Exemplum disciplinæ! s. ecce autem hic adest
 Senex noster. Quid sit? quid tu es tristis? D. oh, scelus!
 s. Ohe, jam tu verba fundis hic sapientia?
 D. Tun? si meus esses. s. dis quidem esses, Demea,
 Ac tuam rem constabilisses. D. exemplum omnibus
 Curarem ut esses. s. quamobrem? quid feci? D. ro-
 gas? 10
 In ipsâ turbâ, atque in peccato maximo,
 Quod vix sedarum satis est, potasti, scelus,
 Quasi re bene gestâ. s. sanè nollem huc exitum.

ACTUS IV. SCENA IX.

DROMO, SYRUS, DEMA.

HEUS Syre, rogat te Ctesipho, ut redeas. s. abi.
 DE. Quid Ctesiphonem hic narrat? s. nihil. DE.
 cho, carnufex,
 Est Ctesipho intus? s. non est. DE. cur hic nominat?
 s. Est alius quidam, parasitaster parvolus;
 Nostin? DE. jam scibo. s. quid agis? quò abis? DE.
 mitte me.
 s. Noli, inquam. DE. non manum abstines, mastigia?
 An tibi jam mâvis cerebrum dispergam hic? s. ablit.
 Ædepol comissatorem haud sanè commodum,
 Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
 Nisi, dum hæc fiescunt turbæ, interea in angulum 10
 Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

MICIO, DEMEÄ.

PARATA à nobis sunt, ita ut dixi, Sostrata,
 Ubi vis. quisnam à me pepulit tam graviter fores?
 D. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid cla-
 mem, aut querar?

O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! M. hem tibi,
 Rescivit omnem rem: id nunc clamat scilicet. 5

Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum, adest
 Communis corruptela nostrâ liberâ.

M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

D. Repressi, redii, mitto maledicta omnia:

Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit, 10

Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,

Neve ego tuum. responde. M. factum est, non nego.

D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?

Cur emis amicam, Micio? numquid minus

Mihi idem jus æquom est esse, quod mecum est tibi? 15

Quando ego tuum non curo, ne cura meum.

M. Non æquom dicis; non: nam vetus verbum hoc
 quidem est,

Communia esse amicorum inter se omnia.

D. Facete! nunc demum istæ nata oratio est.

M. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea. 20

Principio, si id te mordet, sumptum filii

Quem faciunt; quæso, hoc facito tecum cogites:

Tu illos duos olim pro re iolebas tuâ,

Quod sati putabas tua bona ambobus fore:

Et me tum uxorem credidisti scilicet 25

Ducturum. eandem illam rationem antiquam obtine:

Conserva, quære, parce, fac quamplurimum

Illis relinquo: gloriam tu istam obtine:

Mea, quæ præter spem evenere, utantur sine:

De summâ nihil decedet: quod hinc accesserit, 30

Id de lucro purato esse omne. hæc si voles

In animo verè cogitare, Demea,

Et mihi, et tibi, et illis dempseris molestiam.

D. Mitto rem : consuetudinem ipsorum. M. mane :

Scio, istuc ibam. multa in homine, Demea, 35

Signa insunt, ex quibus conjectura facile sit,

Duo cum idem faciunt, sæpe ut possis dicere,

Hoc licet impunè facere huic, illi non licet :

Non quò dissimilis res sit, sed quò is qui facit :

Quæ ego in illis esse video : ut confidam fore 40

Ita, ut volumus. video sapere, intellegere, in loco

Vereri, inter se amare. scire est liberum

Ingenium, atque animum : quovis illos tu die

Reducas. At enim metuas, ne ab re sint tamen

Omissiores paulo. O noster Demea, 45

Ad omnia alia ætate sapimus rectius :

Solum unum hoc vitium adfert senectus hominibus ;

Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est :

Quod illos sat ætas acuer. D. ne nimium modò

Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio, 50

Et tuus iste animus æquus subvortat. M. tace,

Non fiet. mitte jam istæc : da te hodie mihi :

Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,

Faciundum est : ceterum rus cras cum filio

Cum primo lucu ibo hinc. M. de nocte, censeo :

Hodie modò hilarum te fac. D. et istam psalteriam

Unà illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.

Eo pacto prorsum illi alligâris filium :

Modò facito, ut illam serves. D. ego istuc videro.

Atque ibi, favillæ plena, fumi ac pollinis 60

Coquendo sit faxo, et molendo : præter hæc,

Meridie ipso faciam ut stipulam colligat :

Tam excoctam reddam atque atram, quàm carbo est.

M. placet.

Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium

Tum etiam si nolit, cogam, ut cum illâ unà cubet.

D. Derides ? fortunatus, qui isto animo sis : 66

Ego sentio. M. ah, pergisne ? D. jam jam desino.

M. I ergo intro, et cui rei est, ei rei hunc sumamus diem.

ACTUS V. SCENA II.

DEMEA.

NUNQUAM ita quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,

Quin res, ætas, usus semper aliquid apporet novi,
Aliquid moneat : ut illa, quæ te scire credas, nescias ;
Et, quæ tibi putâris prima, in experiundo ut repudies.
Quod nunc mi evenit. nam ego vitam dâram, quam
vixi usque adhuc,

Prope jam excursu spatio mitto : id quamobrem ? re ipsâ repperi,

Facilitate nihil esse homini melius, neque clementiâ.
Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuivis facile est noscere :

Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis :

Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus :

Sibi vixit : sibi sumptum fecit : omnes benedicunt, amant.

Ego ille agrestis, sævus, tristis, parcus, truculentus, tenax,

Duxi uxorem : quam ibi miseriam vidi ! nati filii,

Alia cura : heia autem, dum studeo illis ut quamplurimum

Facerem, contrivi in quærundo vitam, atque ætatem meam :

Nunc exactâ ætate, hoc fructi pro labore ab iis fero, Odium. ille alter sine labore patriâ potitur commoda : Illum amant, me fugitant : illi credunt consilia omnia : Illum diligunt : apud illum sunt ambo. ego desertus sum.

Illum, ut vivat, optant ; meam autem mortem expectant scilicet.

Ira eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos Paulo sumptu. miseriam omnem ego capio ; hic potitur gaudia.

Age, age, nunc jam experiamur porro contrà, ecquid
ego possiem

Blandè dicere, aut benignè facere, quando huc provo-
cat.

Ego quoquè à meis me amari et magni pendi postulo.
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores fe-
ram.

Decrit : id meâ minime refert, qui sum natu maximus. 26

ACTUS V. SCENA III.

SYRUS, DEMEA.

H E U S Demea, rogat frater, ne abeas longius.

D. Quis homo? ô Syre noster, salve: quid fit?
quid agitur?

s. Rectè. D. optume est. jam nunc hæc tria primùm ad-
didi

Præter naturam, O noster, Quid fit? Quid agitur?

Servom haud illiberalem præbes te, et tibi

Lubens bene faxim. s. gratiam habeo. D. atqui, Syre,

Hoc verum est, et ipsâ re experiere propediem.

ACTUS V. SCENA IV.

GETA, DEMEA.

H E R A, ego huc ad hos proviso, quàm mox virgi-
nem

Accersant. sed eccum Demeam. Salvus fies.

D. Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem ma-
ximi

Pretii esse te hodie judicavi animo meo.

Nam is mihi profectò est servus spectatus satis, 5

Cui dominus curæ est, ita uti tibi sensi, Geta:

Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,

Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,

Et

Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existumas.

D. Paulatim plebem primulum facio meam.

10

A C T U S V. S C E N A V.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS, GETA.

OCCIDUNT me, equidem: dum nimi' sanctas nup-
tias

Student facere, in apparando consumunt diem.

D. Quid agitur, Æschine? Æ. ehem, pater mi, tu hic
eras?

D. Tuus hercle verò et animo, et naturâ pater,
Qui te amat plus quàm hosce oculos. sed cur non do-
mum

Uxorem accerfis? Æ. cupio: verum hoc mihi mora
est,

Tibicina, et hymenæum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic seni auscultare? Æ. quid? D. missa hæc
face,

Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horro maceriam jube dirui, 10
Quantum potest; hac transfer, unam fac domum:
Transduce et matrem et familiam omnem ad nos. Æ.
placet,

Pater lepidissime. D. euge, jam lepidus vocor.

Fratri ædes fient perviæ: turbam domum

Adducet, sumptum admittet: multa: quid meâ? 15

Ego lepidus in eo gratiam. jube nunc jam

Dinumeret ille Babylo viginti minas.

Syre, cessas ire, ac facere? S. quid ergo? D. dirue.

Tu, illas, abi, et traduce. G. Dii tibi, Demea,

Benefaciant, cum te video nostræ familiæ 20

Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.

Quid tu ais? Æ. sic opinor. D. multo rectius est,

Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam

Ægrotam. Æ. nihil enim vidi melius, mi pater.

D. Sic soleo. sed eccum, Micio egreditur foras. 25

A C T U S

ACTUS V. SCENA VI.

MICIO, DEMA, ÆSCHINUS.

JUBET frater? ubi is est? tunc jubes hoc, Demea?

D. Ego vero jubeo, et hac re et aliis omnibus
Quàm maxumè unam facere nos hanc familiam;
Colere, adjuvare, jungere. **Æ.** ita quæso, pater.

M. Haud aliter censeo. **D.** imo hercle ita nobis decet.
Primum hujus uxoris est mater. **M.** quid postea? 6

D. Proba et modesta. **M.** ita aiunt. **D.** natu grandior.

M. Scio. **D.** parere jam diu hæc per annos non potest:
Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. **M.**
quam hic rem agit?

D. Hanc te æquum est ducere; et Te operam, ut fiat,
dare. 10

M. Me ducere autem? **D.** te. **M.** me? **D.** te, inquam.

M. ineptis. **D.** si tu sis homo,
Hic faciat. **Æ.** mi pater. **M.** quid? tu autem huic, a sine,
auscultras? **D.** nihil agis.

Fieri aliter non potest. **M.** deliras. **Æ.** sine te exorem,
mi pater.

M. Infans? aufer, **D.** age, da veniam filio. **M.** fati? sa-
nus es?

Ego novus maritus anno demum quinto et sexagesi-
mo 15

Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne estis auc-
tores mihi?

Æ. Fac: promisi ego illis. **M.** promisti autem? de te
largitor, puer.

D. Age, quid, si quid te majus oret? **M.** quasi non hoc
sit maxumum.

D. Da veniam. **Æ.** ne gravare. **D.** fac, promitte. **M.**
non omittitis?

Æ. Non, nisi te exorem. **M.** vis est hæc quidem. **D.**
age prolixè, Micio. 20

M. Et si hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque
alienum à vitâ meâ

Vide-

Videtur; si vos tantopere istuc voltis, fiat. Æ. bene facis:

Merito te amo. D. verum quid ego dicam? hoc confit quod volo.

Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus proximus,

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet. 25

M. Quid facere? D. agelli est hic sub urbe paululum, quod locitas foras:

Huic demus, qui fruatur. M. paululum id autem? D. si multum est, tamen

Faciendum est: pro patre huic est, bonus est, noster est; recte datur.

Postremo, non meum illud verbum facio, quod tu, Micio,

Bene et sapienter dixi dudum: vitium commune omnium est, 30

Quod nimium ad rem in senectâ attenti sumus. hanc maculam nos decet

Effugere. dictum est verè, et ipsâ re fieri oportet.

M. Quid istic? dabitur quidem, quando hic volt. Æ. mi pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore et animo. M. gaudeo.

D. Suo sibi gladio hunc jugulo. 35

ACTUS V. SCENA VII.

SYRUS, DEMEA, MICIO, ÆSCHINUS.

FACTUM est, quod iusti, Demea.

D. Frugi homo es. ego ædepol hodie, meâ quidem sententiâ,

Judico, Syrum fieri, esse æquom, liberum. M. istunc liberum?

Quodnam ob factum? D. multa. S. ô noster Demea, ædepol vir bonu' es:

Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos sedulo; 5

Docui,

Docui, monui, bene præcepi semper, quæ potui, omnia.

D. Res apparet: et quidem porro hæc; opsonare, cum fide

Scortum adducere, apparare de die convivium:

Non mediocris hominis hæc sunt officia. s. ô lepidum caput!

D. postremo, hodie in psaltriâ istac emundâ hic adjutor fuit, 10

Hic curavit: prodesse æquom est: alii meliores erunt.

Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Æ. cupio, M. siquidem

Tu vis; Syre, cho, accede huc ad me, liber esto. s. bene facis.

Omnibu' gratiam habeo, et scorsum tibi præterea, Demea.

D. Gaudeo. Æ. et ego. s. credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium, 15

Phrygiam ut uxorem meam unâ mecum videam liberam.

D. Optumam quidem mulierem. s. et quidem tuo nepoti, hujus filio

Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle vero serio,

Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquom fiet.

M. Ob eam rem? D. ob eam. postremo, à me argentum, quanti est, sumito. 20

s. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant.

M. Syre, processisti hodie pulchrè. D. si quidem porro, Micio,

Tutuum officium facies, atque huic aliquid paululum præ manu

Dederis, unde utatur: redder tibi citò. M. istoc vilius.

Æ. Frugi homo est. s. reddam hercle: da modò. Æ. a-ge, pater. M. post consulam. 25

D. Faciet. s. ô vir optime. Æ. ô pater mi festivissime.

M. Quid istuc? quæ res tam repentè mores mutavit tuos?

Quod

Quod prolubium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi:

Ut id ostenderem, quòd te isti facilem et festivum putant,

Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeo ex æquo et bono; Sed ex assentando, indulgendo, et largiendo, Micio.

Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita invisa est, Æschine,

Quia non justa, injusta, prorsus omnia omnino obsequor;

Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis lubet.

Sed si id vultis potius, quæ vos propter adolescentiam

Minu' videtis, magis impensè cupitis, consulitis parum, ³⁵

Hæc reprehendere et corrigere me, et obsecundare in loco;

Ecce me, qui id faciam vobis. Æ. tibi, pater, permitimus:

Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet? D. sino, ³⁹

Habeat: in istac finem faciat. Æ. istuc restè. Plaudite,

CALLIOPIUS RECENSUI,

P. TE.

P. T E R E N T I I P H O R M I O.

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTU-
MIO ALBINO, L. CORNELIO MERU-
LA, ÆDIL. CUR. EGERE L. AMBIVIVS
TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS.
MODOS FECIT FLACCUS GLAUDII,
TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA A-
POLLODORU EPIDICAZOMENOS. FA-
CTA IV, C. FANNIO, M. VALERIO
COSS.

Personæ.

PROLOGUS.	PHÆDRIA adolescens.
PHORMIO parasitus.	DAVUS servus.
DEMIPHO senex.	SOPHRONA nutrix.
ANTIPHO adolesc.	NAUSISTRATA matrona.
GETA servus.	HEGEO,
DORIO leno.	CRATINUS, } advocati.
CHREMES senex.	CRITO,

Personæ mutæ.

DORCIUM ancilla.
PHANIUM adolescentula.

OPHORMIONIS

ARGUMENTUM,

C. Sulpicio Apollinari Auctore.

CHREMETIS frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.

Chremes clàm habebat Lemni uxorem et filiam,
Athenis aliam conjugem, et amantem unice
Gnatum fidicinam. mater è Lemno advenit
Athenas: moritur. virgo sola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam visam Antipho
Cum amaret, operâ parasiti uxorem accipit.
Pater et Chremes reversi fremere. dein minas
Triginta dant parasito, ut illam conjugem
Haberet ipse: argento hoc emitur fidicina.
Uxorem retinet Antipho à patre agnitam.

P. T E R E N T I I
P H O R M I O.
P R O L O G U S.

OST QUAM poeta vetus poetam non po-
test

Retrahere à studio, et transfere hominem
in otium ;

Maledictis dererere, ne scribat, parat :

Qui ita distirar, quas antehac fecit fabulas,

Tenui esse oratione, et scripturâ levi :

5

Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum

Cervam videre fugere, et sectari canes,

Et eam plorare, osare ut subveniat sibi.

Quod si intellexeret, cum stetit olim nova,

Actoris operâ magis stetisse. quàm suâ :

10

Minu' multo audacter, quàm nunc lædit, læderet.

Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,

Veru' si poeta non laceffisset prior,

Nullum invenire prologum potuisset novus

Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret :

15

Is sibi responsum hoc habeat ; in medio omnibus

Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.

Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere :

Hic respondere voluit, non laceffere.

Benedictis si certasset, audisset bene :

20

Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.

De illo iam finem faciam dicundi mihi,

Peccandi cum ipse de se finem non facit.

Nunc quid velim, animum attendite. apporto novam
 Epidicazomenon quam vocant comœdiam 25
 Græci, Latini Phormionem nominant ;
 Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
 Parasitus, per quem res geretur maxumè.
 Voluntas vostra si ad poetam accesserit,
 Date operam, adeste æquo animo per silentium ; 30
 Ne simili utamur fortunâ, atque usi sumus,
 Cùm per tumultum noster grex motus loco est :
 Quem actoris virtus nobis restituit locum,
 Bonitasque vostra adjutans, atque æquanimitas.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMICUS summus meus et popularis Geta
 Heri ad me venit : erat ei de ratiunculâ
 Jam pridem apud me reliquum pauxillulum
 Nummorum : id ut conficerem. confeci : affero.
 Nam herilem filium ejus duxisse audio 5
 Uxorem : ei, credo, munus hoc contraditur.
 Quàm iniquè comparatum est, ii, qui minus habent,
 Ut semper aliquid addant divitioribus !
 Quod ille unciatim vix de demenso suo,
 Suum defrudans genium, compar sit miser, 10
 Id illa universum abripiet, haud existumans
 Quanto labore partum. porro autem Geta
 Ferietur alio munere, ubi hera pepererit :
 Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies,
 Ubi initiabunt : omne hoc mater auferet : 15
 Puer causa erit mittundi---- sed videon' Getam ?

ACTUS

A C T U S I. S C E N A I I.

G E T A, D A V U S.

S I quis me quæret rufus---- D. præstò est, desine. G.
oh,

At ego obviam conabar tibi, Dave. D. accipe, hem:

Lectum est, conveniet numerus, quantum debui.

G. Amo te, et non neglexisse habeo gratiam.

D. Præsertim ut nunc sunt mores; adeo res rediit: 5

Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.

Sed quid tu es tristis? G. egone? nescis quo in metu, et

Quanto in periculo sumus. D. quid istuc est? G. scies:

Modò ut tacere possis. D. abi sis, insciens:

Cujus tu fidem in pecuniâ perspexeris, 10

Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est

Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.

G. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem

Nostin'? D. quidni? G. quid? ejus gnatum Phædriam?

D. Tanquam te. G. evenit senibus ambobus simul, 15

Irer illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam

Ad hospitem antiquom. is senem per epistolas

Pellexit, modò non montes auri pollicens.

D. Cui tanta erat res, et supererat? G. desinas:

Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit. 20

G. Abeuntes ambo hic tum senes, me filiis

Relinquunt quasi magistrum. D. ô Geta, provinciam

Cepisti duram. G. mihi usus venit, hoc scio.

Memini relinqui me, Deo irato meo.

Cœpi advorsari primò: quid verbis opu' st? 25

Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.

D. Venere in mentem mihi istæ: namque inscitia est,

Advorsum stimulum calces. G. cœpi his omnia

Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti uti foro.

G. Noster mali nil quidquam primò. hic Phædria 30

Continuò quandam nactus est puellulam

Citharistriam: hanc amare cœpit perditè.

Ea serviebat lenoni impurissimo:

Q 3

Neque,

Neque, quod daretur, quidquam : id curarant patres.
 Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere, 35
 Sectari, in ludum ducere, et reducere :
 Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
 In quo hæc discebat ludo, ex adversum ei loco
 Tonstrina erat quædam : hic solebamus fere
 Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum. 40
 Interea dum sedemus illi, intervenit
 Adolescens quidam lacrumans : nos mirarier :
 Rogamus, quid sit. nunquam æquè, inquit, ac modò
 Paupertas mihi onus visum est et miserum, et grave.
 Modò quandam vidi virginem hic vicinæ 45
 Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
 Ea sita erat ex adversum : neque illi benevolens,
 Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
 Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miseritum est.
 Virgo ipsa facie egregiâ. quid verbis opu' sit? 50
 Commorat omnes nos. ibi continuò Antipho,
 Voltisne eamvis visere? alius, censeo,
 Eamus: duc nos sodes. imus, venimus,
 Videmus. virgo pulchra: et quo magis diceret,
 Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem: 55
 Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
 Lacrumæ, vestitus turpis; ut, ni vis boni
 In ipsâ inesset formâ, hæc formam extinguerent.
 Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
 Satis scita, inquit: noster verò. D. jam scio: 60
 Amare cœpit. G. scin' quàm? quò evadat, vide.
 Postridie ad anum rectâ pergit: obsecrat,
 Ut sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat:
 Neque eum æquom ait facere: illam civem esse Atti-
 cam,
 Bonam, bonis prognatam: si uxorem velit, 65
 Lege id licere facere: sin aliter, negat.
 Noster, quid ageret, nescire. et illam ducere
 Cupiebat, et metuebat absentem patrem.
 D. Non, si redisset, ei pater veniam daret?
 G. Ille indotatam virginem atque ignobilem 70
 Daret illi? nunquam faceret. D. quid sit denique?
 G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,

Homo

Homo confidens: qui, illum Dii omnes perduint,
D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, de-
dit.

Lex est, ut orba, qui sint genere proxumi,
Iis nubant: et illos ducere eadem hæc lex jubet. 75

Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:
Paternum amicum me adsumulabo virginis:

Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi sit, omnia hæc 80

Constringam: quod erit mihi bonum atque commodum,
Cum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.

Pater aderit: mihi paratæ lites: quid meâ?

Illa quidem nostra erit. D. joculari audaciam!

G. Persuasum est homini: factum est: ventum est:
vincimur: 85

Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle. unum hoc scio:

Quod fors feret, feremus æquo animo. D. placet:

Hem, istuc viri est officium. G. in me omnis spes mihi
est.

D. Laudo. G. ad precatorem adeam, credo, qui mihi
Sic oret: nunc amitte quæso hunc: cæterum 91

Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodò

Non addat, ubi ego hinc abiero, vel occidito.

D. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?

Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum habet

Quod det fortasse, G. imo nihil, nisi spem meram. 96

D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid?
senem

Quoad exspectatis vestrum? G. non certum scio:

Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modò, et

Ad portitores esse delatam: hanc peram. 100

D. Numquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi.

Puer, heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

A D E O N' rem redisse, ut, qui mihi consultum optumè velit esse,

Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem ejus adventi venit?

Quòd ni fuisset incogitans, ita cum expectarem, ut par fuit.

P. Quid istuc est? **A.** rogitas, qui tam audacis facinoris mihi conscius sis?

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,

Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum. **P.** audio.

A. Dum expecto quàm mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.

P. Aliis, quia desit quod amant, ægrè est: tibi, quia superest, dolet.

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda optandaque est.

Ita me Dî bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Jam depecisci morte cupio. tu conjicito cætera,

Quid ego ex hac inopiâ nunc capiam, et quid tu ex istac copîâ:

Ut ne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalem nactus es:

Quòd habes, ita ut voluisti, uxorem sine malâ famâ: palam

Beatus, ni unum desit, animus qui modestè istæ ferat.

Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita

Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet po-
neret.

A. At tu mihi contra nunc videre fortunatus, Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid ve-
lis;

Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix
locum,

Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi copia.
Sed quid hoc est? video n' ego Getam currentem huc
advenire?

Is est ipse. hei, timeo miser, quam hic nunc mihi nun-
ciet rem.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

NULLUS es, Geta, nisi jam aliquod tibi consilium
celere repereris,

Ita subito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque uti devitem scio, neque quomodo me inde
extraham:

(Nam non potest celari nostra diutius jam audacia:)

Quæ si non astu providentur, me aut herum pessumda-
bunt.

A. Quidnam ille commotus venit?

G. Tum, temporis punctum mihi ad hanc rem est: he-
rus adest. A. quid istuc mali est?

G. Quod cum audierit, quod ejus remedium inveniam
iracundiæ?

Loquarne? incendam. taceam? instigem. purgem me?
laterem lavem.

Eheu me miserum! cum mihi paveo, tum Antipho me
excruciat animi:

Ejus me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet,
nam absque eo esset,

Rectè ego mihi vidissem, et senis essem ultus iracundi-
am:

Aliquid

Aliquid convassassem, atque hinc me conjicerem protinam in pedes.

A. Quam hic fugam aut furtum parat?

G. Sed ubi Ant phonem reperiam? aut quâ quærere insistam viâ? 15

P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc nuncio exspecto malum.

P. Ah, sanu' ne es? G. domum ire pergam: ibi plurimum est. P. revocemus

Hominem. A. sta illico. G. hem!

Satis pro imperio, quisquis es. A. Geta. G. ipse est, quem volui obviam.

A. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi. 20

G. Faciam. A. eloquere. G. modò apud portum. A. meumne? G. intellexti. A. occidi. G. hem!

A. Quid agam? P. quid ais? G. huju' patrem vidisse me, patrum tuum.

A. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser?

Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abste ut distrahar,

Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istæc cùm ita sint, Antipho, 25

Tanto magis te advigilare æquom est. fortes fortuna adjuvat.

A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc cùm maxumè ut sis, Antipho:

Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur

Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non possum immutarier.

G. Quid faceres, si aliud quid gravius tibi nunc faciundum foret? 30

A. Cùm hoc non possum, illud minu' possem. G. hoc nihil est, Phædria: ilicer:

Quid conterimus operam frustra? quin abeo. P. et quidem ego. A. obsecro,

Quid si adsimulo? satin' est? G. garris. A. voltum contemplantini, hem,

Satine sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum.
A. quid si sic? G. sat est.

Hem istuc serva, et verbum verbo, par pari ut respondeas, 35

Ne re iratus suis sœvidicis dictis protelet. A. scio.

G. Vi coactum te esse invitum, lege, iudicio: tenes?

Sed quis hic est senex, quem video in ultimâ plateâ? A.
ipsum est.

Non possum adesse. G. ah, quid agis? quò abis, Antipho?

Mane, inquam. A. egomet me novi, et peccatum meum:

Vobis commendo Phanium, et vitam meam. 41

P. Geta, quid nunc fiet? G. tu jam lites audies:

Ego plectar pendens, nisi quid me sefellerit.

Sed quod modò hic nos Antiphonem monuimus,

Id nosmetipsos facere oportet, Phœdria. 45

P. Aufer mihi Oportet: quin tu, quid faciam, impera.

G. Meministin' olim ut fuerit vestra oratio

In re incipiundâ ad defendendam noxiam?

Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.

P. Memini. G. hem, nunc ipsâ eâ est opus, aut, si quid potest, 50

Meliore, et callidiore. P. fiet sedulo.

G. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hic ero

Succenturiatus, si quid deficiet. P. age.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

ITANE tandem uxorem duxit Antipho in iussu meo?
Nec meum imperium, ac mitto imperium, non simultatem meam

Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax! ô Geta

Monitor! G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam causam reperient?

Demiror,

Demiror. G. atqui reperi jam : aliud cura. D. an hoc dicit mihi ? 5

Invitus feci : lex coegit. audio : fateor. G. placer.

D. Verum scientem, tacitum causam tradere adversariis,

Etiame id lex coegit ? P. illud durum. G. ego expediam : sine.

D. Incestum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi obtrigit.

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituire. 10

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxumè, tum maxumè

Meditari secum oportet, quo pacto adversam ærumnam ferant.

Pericla, damna, exsilia peregrè rediens semper cogiter, Aut fili peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filii :

Communia esse hæc : fieri posse : ut ne quid animo sit novum : 15

Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

G. O Phædria, incredibile est, quanto herum anteo sapientiâ.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, herus si redierit :

Molendum usque in pistrino : vapulandum : habendæ compedæ :

Opus ruri faciendum. horum nil quidquam accidet animo novum : 20

Quidquid præter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, et blandè in principio alloqui ?

D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obviam.

P. Mi patruæ, salve. D. salve. sed ubi est Antipho ?

P. Salvum advenire---D. credo : hoc responde mihi.

P. Valer : hic est. sed satin omnia ex sententiâ ? 26

D. Vellem quidem. P. quid istus est ? D. rogitas, Phædria ?

Bonas me absente hic confecistis nuptias. P. Eho,

P. Eho, an id succenses nunc illi? G. artificem probum!

D. Egon' illi non succenseam? ipsum gestio 30

Dari mi in conspectum, nunc suâ culpâ ut sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

P. Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas.

D. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:

Unum cognoris, omnes noris. P. haud ita est: 35

D. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.

Cum ille est, hic præsto est: tradunt operas mutuas.

G. Probè horum facta imprudens depinxit senex.

D. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares, Phædria.

P. Si est, patrue, culpam ut Antipho in se admiserit, 40

Ex quâ re minus, rei foret, aut famæ temperans;

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat:

Sed si quis forte malitiâ fretus suâ

Insidias nostræ fecit adolescentiæ,

Ac vicit; nostran' culpa ea est, an iudicium, 45

Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,

Aut propter misericordiam addunt pauperi?

G. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.

D. An quisquam iudex est, qui possit noscere

Tua iusta, ubi tute verbum non respondeas, 50

Ita ut ille fecit? P. functus adolescentuli est

Officium liberalis: postquam ad iudices

Ventum est, non potuit cogitata proloqui:

Ita eum tum timidum ibi obstupescit pudor. 54

G. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimum senem?

Here, salve: salvum te advenisse gaudeo. D. oh,

Bone custos, salve, columen vero familiar,

Cui commendavi filium hinc abiens meum.

G. jamdudum te omnes nos accusare audio

Immerito, et me horunc' omnium immeritissimò: 60

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?

Servum hominem causam orare leges non sinunt:

Neque testimonii dictio est. D. mitto omnia.

Addo istuc: imprudens tlmuit adolescens: sino:

Tu servus. verum si cognata est maxumè, 65

Non fuit necesse habere; sed, id quod lex jubet,

Dorem daretis; quæreret alium virum.

Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?

R

G. Non

G. Non ratio, verum argentum deerat. D. sumeret
 Alicunde. G. alicunde? nihil est dictu facilius. 70
 D. Postremo, si nullo alio pacto, foenore.
 G. Hui, dixti pulchrè, siquidem quisquam crederet
 Te vive. D. non, non sic futurum est; non potest.
 Egone illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
 Nil suave meritum est. hominem demonstrarier 75
 Mihi istum volo: aut, ubi habitat, demonstrarier.
 G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
 G. Jam faxo hic aderit. D. Antipho ubi nunc est? P.
 foris.
 D. Abi, Phadria; eum require atque adduce hac. P. eo
 Restâ viâ quidem illuc. G. nempe ad Pamphilam. D. at
 Ego Deos penates hinc salutatum domum 81
 Devortat. inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
 Amicos advocabo, ad hanc rem qui adfient,
 Ut ne imparatus sim, cum adveniat Phormio.

A C T U S II. S C E N A I.

P H O R M I O, G E T A.

I T A N E patris ais conspectum veritum hinc abiisse?
 G. admodum.
 P. Phanium relictam solam? G. sic. P. et iratum se-
 nem?
 G. Oppidò. P. ad te summa solum, Phormio, rerum
 redit:
 Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accinge-
 re.
 G. Obsecro te. P. si rogabit. G. in te spes est. P. eccere, 4
 Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. sub-
 veni.
 P. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde con-
 silia omnia.
 G. Quid ages? P. quid vis? nisi uti maneat Phanium,
 atque ex crimine hoc

Anti-

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram derivem senis?

G. O vir fortis, atque amicus! verum hoc sæpe, Phormio, 10

Vereor, ne istæc fortitudo in nervum erumpat denique. P. ah,

Non ita est: factum est periculum; jam pedum visa est via.

Quot me censes homines jam deverterasse usque ad necem

Hospites, tum cives? quod magis novi, tantò sæpius.

Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam? 15

G. Qui istuc? P. quia non rete accipitri tenditur, neque milvio,

Qui malè faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur: Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.

Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest:

Mihi sciunt nihil esse. Dices, ducent damnarum domum: 20

Alere nolunt hominem edacem: et sapiunt meâ sententiâ,

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.

C. Non potest sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.

P. Imo enim nemo sati' pro merito gratiam regi refert.

Tene asymbolum venire, unctum, atque lautum è balneis, 25

Otiosum ab animo: cum ille et curâ, et sumptu absumitur,

Dum tibi fit, quod placeat? ille ringitur, tu rideas?

Prior bibas; prior decumbas; cœna dubia apponitur?

G. Quid istuc verbi est? P. ubi tu dubites, quid sumas potissimum.

Hæc, cum rationem ineas, quàm sint suavia, et quàm cara sint; 30

Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem Deum?

G. Senex adest, vide quid agas. prima coitio est acerri-
ma:

Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas licet.

A C T U S II. S C E N A II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

EN unquam cuiquam contumeliosius
 Audistis factam injuriam, quàm hæc est mihi?
 Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age. It.
 Jam ego hunc agitabo: proh Deum immortalium!
 Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho? 5
 Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
 P. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? G. negat.
 D. Ipsum esse opinor, de quo agebam, sequimini.
 P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
 P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens, 10
 Neglegitur ipsa. vide, avaritia quid facit.
 G. Si herum insimulabis malitiæ, male audies.
 D. O audaciam! etiamne ultro accusatum advenit?
 P. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,
 Si illum minus norat: quippe homo jam grandior, 15
 Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
 Se continebat: ibi agrum de nostro patre
 Colendum habebat. sæpe interea mihi senex
 Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum:
 At quem virum? quem ego viderim in vitâ optimum.
 G. Videas te, atque illum, ut narras. P. abi in malam
 crucem:
 Nam ni ita eum existumassem, nunquam tam graves
 Ob hanc inimicitias caperem in nostram familiam,
 Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.
 G. Pergin' hero absenti male loqui, impurissime? 25
 P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem, cauter?
 D. Geta.
 G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
 P. Responde. G. quis homo est? hem. D. tace. G. ab-
 senti tibi
 Te indignas, seque dignas contumelias
 Nunquam cessavit dicere hodie. D. ohe, desine. 30
 Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ expeto,
 Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas: Quem

Quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi:
Et qui cognatum me sibi esse diceret.

P. Proinde expiscare, quasi non nosset. D. nossem? P.
ita. 35

D. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.

P. Eho, tu sobrinum tuum non noras? D. enicas:

Dic nomen. P. nomen? maxumè. D. quid nunc taces?

P. Perii hercle, nomen perdidi. D. hem, quid ais? P.

Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subijce. hem,

Non dico: quasi non noris, tentatum advenis. 41

D. Egon' autem tento? G. Stilpho. P. atque adeo,
quid meâ?

Stilpho est. D. quem dixti? P. Stilphonem, inquam,
noveras?

D. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit.

Quisquam isto nomine. P. itane? non tehorum pudet?

At si talentum rem reliquisset decem, 46

D. Di tibi male faciant. P. Primus esses memoriter

Progeniem vestram usque ab avo atque atavo profe-
rens.

D. Ita ut dicis: ego tum cum advenissem, qui mihi

Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face. 50

Cedo, qui est cognata? G. eu noster, rectè. heus tu,
cave.

P. Dilucidè expedivi, quibus me oportuit

Judicibus. tum, id si falsum fuerat, filius

Cur non refellit? D. filium narras mihi?

Cujus de stultitiâ dici, ut dignum est, non potest. 55

P. At tu, qui sapiens es, magistratus adi,

Judicium de eâdem causâ iterum ut reddant tibi:

Quandoquidem solus regnas, et soli licet

Hic de eâdem causâ bis judicium adipiscier.

D. Etsi mihi facta injuria est, verumtamen 60

Potius quàm lites seâter, aut quàm te audiam,

Itidem ut cognata si sit, id quod lex jubet

Dorem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

P. Ha, ha, hæ, homo suavis! D. quid est? num iniquom
postulo? 64

An ne hoc quidem ego adipiscar, quod ius publicum est?
P. Itane tandem, quæso, item ut meretricem, ubi abusu
fis,

Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,
Ut ne quid turpe civis in se admitteret
Propter egestatem, proxumo iussa est dari,
Ut cum uno ætatem degeret? quod tu vetas. 70

D. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quamob-
rem? P. ohæ.

Astum, aiunt, ne agas. D. non agam? imo haud defi-
nam,

Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. sine modò.
P. Postremò tecum nihil rei nobis, Demipho, est:
Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua 75

Præterierat jam ad ducendum ætas. D. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.

G. Iratus est. P. tute idem melius feceris. 80
D. Itane es paratus facere me advorsum omnia

Inselix? P. metuit hic nos, tamer si sedulo
Dissimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin,
quod est

Ferundum, fers? tuis dignum factis feceris,
Ut amici inter nos simus. D. egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim? 85

P. Si concordabis cum illâ, habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.

D. Te oblectet: tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc
agè:

Satis jam verborum est. nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio. 90

P. Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,
Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINUS,
CRITO.

QUANTA me curâ, et solitudine afficit
Gnatus, qui me et se hisce impedivit nuptiis?
Neque mi in conspectum prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententia.
Abi tu, vise redieritne jam, an nondum, domum. 5

G. Eo. D. videris quo in loco res hæc fiet.
Quid ago? dic, Hegio. H. ego? Cratinum censeo,
Si tibi videtur. D. dic, Cratine. CRA. mene vis?
D. Te. CRA. ego, quæ in rem tuam sunt, ea velim faci-
as. mihi

Sic hoc videtur: quod te absente hic filius 10

Egit, restitui in integrum, æquum est et bonum:

Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc, Hegio.

H. Ego sedulo hunc dixisse credo. verum ita est,

Quot homines, tot sententia: suus cuique mos.

Mihi non videtur, quod sit factum legibus, 15

Rescindi posse: et turpe inceptu est. D. dic, Crito.

CRI. Ego amplius deliberandum censeo:

Res magna est. H. numquid nos vis? D. fecistis probe:

Incertior sum multo, quam dudum. G. negant

Redisse. D. frater est expectandus mihi: 20

Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.

Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.

G. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hic sint,
sciat.

Sed eccum ipsum video in tempore hac se recipere.

ACTUS

A C T U S I I I . S C E N A I .

A N T I P H O , G E T A .

E N I M V E R O , Antipho, multimodis cum istoc animo es vituperandus:

Itane te hinc abiisse, et vitam tuam tutandam aliis dedisse?

Alios tuam rem credidisti, magis quàm tete, animadverturos?

Nam, ut ut erant alia, illi certe, quæ nunc tibi domi est, consuleres;

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali: s
Cujus nunc miseræ spes opeque sunt in te uno omnes sitæ.

G. Et quidem, here, nos jamdudum hic te absentem in-cusamus, qui abieris.

A. Te ipsum quærebam. G. sed eâ causâ nihilo magis defecimus.

A. Loquere, obsecro; quonam in loco sunt res et fortunæ meæ?

Numquid patri subolet? G. nil etiam. A. ecquid spei porro est? G. nescio. A. ah.

G. Nisi Phædria haud cessavit pro te eniti. A. nihil fecit novi.

G. Tum Phormio itidem in hac re, ut in aliis, strenuum hominem præbuit.

A. Quid is fecit? G. confutavit verbis admodum iratum senem.

A. Eu Phormio! G. ego, quod potui porro. A. mi Geta, omnes vos amo.

G. Sic habent principia sese, ut dico: adhuc tranquillares est:

Manfurusque patrum pater est, dum huc adveniar. A. quid eum? G. ut aiebat,

De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc rem attinet.

A. Quan-

A. Quantus metus est mihi, venire huc saluum nunc patrum, Geta :
 Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar sententiam.
 G. Phædria tibi adest. A. ubinam ? G. eccum ab sua palatralia exit foras. 20

A C T U S III. S C E N A II.

P H A E D R I A, D O R I O, A N T I P H O, G E T A.

D O R I O, audi obsecro. D. non audio. P. parumper.
 D. quin omitte me.
 P. Audi quod dicam. D. at enim tædet jam audire eadem millies.
 P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.
 P. Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc ? quò nunc abis ?
 D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres novi. 5
 A. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. G. idem ego metuo.
 P. Non mihi credis ? D. hariolare. P. sin fidem do. D. fabula.
 P. Fœneratum istuc beneficium pulchrè tibi dices. D. logi.
 P. Crede mihi, gaudebis facto : verum hercle hoc est. D. somnia.
 P. Experire, non est longum. D. cantilenam eandem canis. 10
 P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu----- D. garri modò.
 P. Adeon' ingenio esse duro te atque inexorabili, Ut neque misericordiâ neque precibus molliiri queas ?
 D. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem, Phædria,
 Ut phaleratis distis ducas me, et meam ductes gratiis ?
 A. Miseritum est. P. hei, veris vincor. G. quàm uterque est similis sui ? 16
P. Ne-

P. Neque, Antipho aliâ cum occupatus esset sollicitudine,

Tum hoc esse mihi objectum malum? A. ah, quid istuc autem est, Phadria?

P. O fortunatissime Antipho. A. egone? P. cui quod amas, domi est;

Nec cum huiusmodi unquam usus venit ut conflictares malo. 20

A. Mihin' domi' st? immo id quod aiunt, auribus te-neo lupum:

Nam neque, quomodo à me amittam, neque uti retine-am, scio.

D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parum leno lies.

Numquid hic confecit? P. hiccine? quod homo inhu-manissimus:

Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. ain' vendidit? 25

P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam suo!

P. Nequeo exorare, ut me maneat, et cum illo ut mu-ter fidem,

Triduum hoc: dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.

Si non tum dederò, unam præterea horam ne oppertus lies.

D. Obtunde. A. haud longum est id quod orat, Dorio: exoret, sine: 30

Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, condupli-caverit.

D. Verba istæc sunt. A. Pamphilamne hac urbe privati fines?

Tum præterea horunc' amorem distrahi poterin' pati?

D. Neque ego, neque tu. G. Di tibi omnes id, quod es dignus, duint.

D. Ego te complures, adversum ingenium meum, men-ses tuli 35

Pollicitantem, flentem et nil ferentem: nunc contra, omnia hæc,

Repperi, qui det, neque lacrumet. da locum melioribus.

A. Certe hercle, ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num ego istuc nego?

A. Jam ea præterit? D. non, verum hæc ei antecessit. A. non pudet

Vanitatis? D. minimè, dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio,

Itane tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, utere.

A. Siccine hunc decipis? D. imo enimvero, Antipho, hic me decipit:

Nam hic me hujusmodi esse sciebat: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui. 45

Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras manè argentum mihi

Miles dare se dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria, Meâ lege utar, ut potior sit, qui prior ad dandum est. vale.

A C T U S III. S C E N A III.

P H Æ D R I A, A N T I P H O, G E T A.

Q U I D faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inveniam miser,

Cui min⁹ nihil est? quod, hic si pote fuisset exorariet Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc patiemur, Geta,

Fieri miserum; qui me dudum, ut dixi, adjûerit comiter?

Quin, cum opus est, beneficium rursus ei experimur reddere?

G. Scio equidem hoc esse æquom. A. age ergo, solus servare hunc potes.

G. Quid

G. Quid faciam? A. invenias argentum. G. cupio : sed, id unde, edoce.

A. Pater adest hic. G. scio : sed quid tum? A. ah, dictum sapienti sat est.

G. Itane? A. ita. G. sane hercle pulchrè suades : etiam tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali, ro
Ni etiam nunc me hujus causâ quærere in malo jubeas
trucem?

A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis, Geta, alienus sum? G. haud puto :

Sed parumne est, quod omnibus nunc nobis succenset senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locu' relinquatur preci?

P. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducat locum? hem ;

Tum igitur, dum licet, dumque adsum, loquimini mecum, Antipho :

Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.

P. Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,

Aut perire. G. Dii bene vortant, quod agas : pedetentim tamen.

A. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si quid? quid? A. quære, obsecro,

Ne quid plus minusve faxit, quod nos post pigeat, Geta.

G. Quære : salvus est, ut opinor. verum enim metuo malum.

A. Noli metuere : unà tecum bona, mala tolerabimus.

G. Quantum opus est tibi argenti? loquere. P. solæ triginta minæ.

G. Triginta? hui, percara est, Phadria. P. istæc verò vilis est.

G. Age, age, inventas reddam. P. ô lepidum caput! G. aufer te hinc. P. jam opus est. G. jam feres.

Sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adiutorem dari.

A. Præsto est : audacissimè quidvis oneris impone, et feret :

Solus

Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum
ocius.

P. Abi: dic, praeſto ut ſit domi.

A. Numquid eſt, quod opera mea vobis opu' ſit? G. nil:
verum abi domum, et

Illam miſeram, quam ego nunc intus ſcio eſſe exani-
matam meru, [bens.

Conſolare. ceſſas? A. nihil eſt, æquè quod faciam lu-

P. Quà viâ iſtuc facies? G. dicam in itinere: modò te
hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

: DEMIPHO, CHREMES.

QUID? quâ profectus cauſâ hinc es Lemnum,
Chremes,
Adduxtin' tecum filiam? C. non. D. quid ita
non?

C. Poſtquam vidit me ejus mater eſſe hic diutiùs,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam; ipſam cum omni familiâ 5
Ad me profectam eſſe aiebant. D. quid illic tam diu,
Quæſo, igitur commorabare, ubi id audiveras?

C. Pol me detinuit morbus. D. unde? aut qui? C. rogas?
Senectus ipſa eſt morbus. ſed veniſſe eas
Salvas audiui ex nautâ qui illas vexerat. 10

D. Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtin', Chre-
me?

C. quod quidem me factum conſilii incertum facit:
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extrario,
Quo paſto, aut unde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe, æquè atque egomet ſum mihi, 15
Sciobam. ille ſi me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreverit me; plus, quàm opus eſt ſcito, ſciет:
Veſteorque, ne uxor aliqua hoc reſciſcat mea.

Quod si sit, ut me excutiam, atque egrediar domo, 20
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.

D. Scio ita esse, et istæ mihi res sollicitudini est:

Neque defetiscar unquam ego experiri,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

E G O hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. venio ad hominem, ut dice-
rem

Argentum opus esse, et id quo pacto fieret:

Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:

Gaudebat: me laudabat: quærebat senem: 5

Dis gratias agebat, tempus sibi dari,

Ubi Phædriz se ostenderet nihilo minùs

Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum

Iussi opperiri: eò me esse adducturum senem.

Sed eccum ipsum. quis est ulterior? at at Phædriz 10

Pater venit. sed quid pertimui autem bellua?

An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?

Commodius esse opinor duplici spe utier.

Petam hinc, unde à primo institui: si is dat, sat est.

Si ab eo nil fiet, tum hunc adoriar hospitem. 15

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

E X S P E C T O, quàm mox recipiat sese Geta;

Sed patrum video cum patre adstantem. hei mihi,
Quam timeo, adventus huius quò impellat patrem!

O. Adibo hosce. o noster Chremes! G. salve, Geta.

G. Venire salvum volupe est. C. credo. G. quid agitur?

C. Multa advenienti, ut sit, nova hic compluria. 6

G. Ita.

G. Ita. de Antiphone audistin' quæ facta? c. omnia.
 G. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,
 Sic circumiri. D. id cum hoc agebam commodum.
 G. Nam hercle ego quoque id agitanus mecum sedulo,
 Inveni, opinor, remedium huic rei. D. quid, Geta?
 Quod remedium? G. ut abitabs te, sit forte obviam
 Mihi Phormio. c. qui Phormio? G. is, qui istam. c.
 scio.

G. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.
 Prændo hominem solum: cur non, inquam, Phormio
 Vides, inter vos sic hæc potius cum bonâ 16
 Ut componantur gratiâ, quam cum malâ?
 Herus liberalis est, et fugitans litium;
 Nam ceteri quidem hercle amici omnes modò
 Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hunc daret. 20
 A. Quid hic cœprat? aut quò evadet hodie? G. an legi-
 bus

Daturum pœnas dices, si illam ejecerit?
 Jam id exploratum est. eia, sudabis satis,
 Si cum illo inceptas homine: eâ eloquentiâ est.
 Verùm pone esse victum eum: at tandem tamen 25
 Non capitis ejus res agitur, sed pecuniæ.
 Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
 Soli sumus nunc hic, inquam: eho, quid vis dari
 Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,
 Hæc hinc faceſſat, tu molestus ne ſies? 30
 A. Satin' illi Dî sunt propitiî? G. nam sat scio,
 Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
 Ut est ille bonus vir, tria non commutabitis
 Verba hodie inter vos. D. quis te istæc jussit loqui?
 c. Imò non potuit melius pervenirier 35
 Eò, quò nos volumus. A. occidi. D. perge eloqui.
 G. A primo homo insanibat. D. cedo, quid postulat?
 G. Quid? nimium: quantum libuit. D. dic. G. si quis
 daret

Talentum magnum. D. imo malum hercle: ut nil pu-
 det!

G. Quod dixi adeo ei: quæſo, quid si filiam 40
 Suam unicam locaret? parvi retulit
 Non suscepisse, inventa est, quæ dotem petat.

Ut ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias ;
 Hæc denique ejus fuit postrema oratio :
 Ego, inquit, jam à principio amici filiam, 45
 Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere :
 Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
 In servitutem pauperem ad ditem dari:
 Sed mihi opus erat, ut apertè tibi nunc fabuler,
 Aliquantulum quæ afferret, qui dissolverem 50
 Quæ debeo : et etiam nunc, si volt Demipho
 Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
 Nullam mihi malim, quàm istanc, uxorem dari.
 A. Utrum stultitiâ facere ego hunc an malitiâ
 Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum. 55
 D. Quid, si animam debet? G. ager oppositu' est pigno-
 ri ob
 Decem minas, inquit. D. age, age, jam ducat : dabo.
 C. Ædiculæ item sunt ob decem alias. D. hoi, hui,
 Nimium est. C. ne clama : petito hæsc à me decem.
 G. Uxori emunda ancillula est : tum plusculâ 60
 Supellestile opu' est : opus est sumptu ad nuptias :
 His rebus pone sanè, inquit, decem minas.
 D. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas :
 Nil do. impuratus me ille ut etiam irrideat?
 C. Quæso, ego dabo, quiesce : tu modò filius 65
 Fac ut illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi !
 Geta, occidisti me tuis fallaciis.
 C. Meâ causâ ejicitur : me hoc est æquom amittere,
 G. Quantum potest, me certiozem, inquit, face,
 Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem : 70
 Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.
 C. Jam accipiat : illis repudium renunciet :
 Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vorrat male.
 C. Opportunè adeo nunc mecum argentum attuli,
 Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia : 75
 Id sumam : uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

GETA. G. hem. A. quid egisti? G. emunxi argento
senes.

A. Satin' est id? G. nescio hercle : tantum jussu' sum.

A. Eho, verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?

G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? operâ tuâ
ad

Restim mihi quidem res rediit planissime. 5

Ut te quidem omnes Dî, Dæque, superi, inferi

Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,

Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis.

Quid minus utibile fuit, quàm hoc ulcus tangere,

Aut nominare uxorem? injecta est spes patri, 10

Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio

Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum :

Quid fiet? G. non enim ducet. A. novi : caterum

Cum argentum repetent, nostrâ causâ scilicet

In nervum potius ibit. G. nihil est, Antipho, 15

Quin male narrando possit depravari.

Tu id, quod boni est, excerpis : dicis, quod mali est.

Audi nunc contrâ jam. si argentum acceperit,

Ducenda est uxor, ut ais : concedo tibi :

Spatium quidem tandem apparandis nuptiis, 20

Vocandi, sacrificandi dabitur paululum :

Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt :

Inde iste reddet. A. quamobrem? aut quid dicet? G.
rogas?

Quot res post illa monstra evenerunt mihi?

Introit in ædes ater alienus canis : 25

Anguis per impluvium decidit de tegulis :

Gallina cecinit : interdixit hariolus :

Aruspex vetuit ante brumam aliquid novi

Negoti incipere : quæ causa est justissima.

Hæc fient. A. ut modo fiant. G. fient : me vide. 30

Pater exir. abi, dic, esse argentum, Phœdria.

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

QUIETUS esto, inquam: ego curabo, ne quid verborum duit.

Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi testes adhibeam,

Cui dem: et, quam ob rem dem, commemorabo. *G.* ut cautus est, ubi nil opu' sit.

C. Atque ita opus est facto: at matura, dum libido eadem hæc manet:

Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat. *5*

G. Rem ipsam purasti. *D.* duc me ad eum ergo. *G.* non moror. *C.* ubi hoc egeris,

Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc prius, quàm hinc abit:

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat; Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;

Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is voluerit, 10

Datum esse dotis. *D.* quid tuâ, malum, id refert? *C.* magni, Demipho.

D. Non sat te tuum officium fecisse, si non id fama approbat?

C. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejectam prædicet.

D. Idem ego istuc facere possum. *C.* mulier mulieri magi' congruet.

D. Rogabo. *C.* ubi illas nunc ego reperire possim, cogito. 15

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

SOPHRONA, CHREMES.

Q U I D agam? quem mihi amicum misera inveni-
am? aut cui

Consilia hæc referam? aut unde mihi auxilium petam?
Nam vereor, hera ne ob meum suasum indigne injuriâ
afficiatur:

Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio vio-
lenter.

c. Nam quæ hæc anus est exanimata, à fratre quæ e-
gressa est meo?

s. Quod ut facerem, egestas me impulit; cùm scirem in-
firmas nuptias

Hæc esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto
foret.

c. Certe ædepol, nisi me animus fallit, aut parum pro-
spiciunt oculi,

Meæ nutricem gnatæ video. s. neque ille investigatur,
c. quid ago?

s. Qui est pater ejus. c. adeon', an maneo, dum ea,
quæ loquitur, magis cognosco? 10

s. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod
verear. c. ea ipsa est.

Conloquar. s. quis hic loquitur? c. Sophrona. s. et
meum nomen nominat?

c. Respice ad me. s. Di, obsecro vos: estne hic Stil-
pho? c. non. s. negas?

c. Concede hinc à foribus paululùm istorsum sodes,
Sophrona.

Ne me istoc posthac nomine appellassis. s. quid? non,
obsecro, es,

Quem semper te esse dictitasti? c. st. s. quid has me-
tuis fores?

c. Conclusam hic habeo uxorem sævam. verùm istoc
de nomine

Eò perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effusi-

Effutiretis, atque id porro aliquà uxor mea rescisceret.
s. Istoc pol noste hic invenire miseræ nunquam potu-
imus.

c. Eho, dic mihi, quid rei tibi est cum familiâ hac, unde
exis? aut

Ubi illæ sunt? s. miseram me! c. hem, quid est? vi-
vuntne? s. vivit gnara.

Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta
est.

c. Male factum. s. ego autem, quæ essem anus deserta,
egens, ignota,

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti, 25
Harum qui est dominus ædium. c. Antiphonine? s.
hem, isti ipsi. c. quid?

Duasne is uxores habet? s. au, obsecro, unam ille qui-
dem hanc solam.

c. Quid illam alteram, quæ dicitur cognata? s. hæc er-
go est. c. quid ais?

s. Composito est factum, quo modo hanc amans ha-
bere posset

Sine dote. c. Dii vos tram fidem! quàm sæpe fortè te-
mere

Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,
Quicum volebam, atque ut volebam, conlocatam fili-
am.

Quod nos ambo opere maximo dabamus operam, ut
fieret,

Sine nostrâ curâ maximâ, suâ curâ hæc sola fecit.

s. Nunc quid opus facto sit, vide. pater adolescentis
venit;

Eumque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. c. nihil
periculi est.

Sed per Deos atque homines, meam esse hanc, cave re-
sciscat quisquam.

s. Nemo ex me scibit. c. sequere me: intus cætera au-
dies.

A C T U S V. S C E N A I.

DEMIPHO, GETA.

NOSTRAPTE culpâ facimus, ut malis expediat
esse,

Dum nimium dici nos bonos studemus et benignos.

Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt. nonne id factum erat,

Accipere ab illo injuriam? etiam argentum est ultro
objectum,

Ut sit qui vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat. 5

G. Planissimè. D. his nunc præmium est, qui recta prava faciunt.

G. Verissimè. D. ut stultissimè quidem illi rem gesserimus.

G. Modò ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.

D. Etiamne id dubium est? G. haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.

D. Hem, mutet autem? G. nescio: verum, si forte dico. 10

D. Ira faciam, ut frater censuit; ut uxorem ejus huc adducam,

Cum istâ ut loquatur. tu Geta, abi: prænuncia hanc venturam.

G. Argentum inventum est Phædriz: de jurgio siletur: Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto hæsit: vorfurâ solvis, 15

Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abiit: plagæ crescunt,

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,

Nequid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

A C T U S

A C T U S V. S C E N A I I.

DEMIPHO, NAUBISTRATA, CHREMES.

A G E D U M, ut soles, Naufistrata, fac illa ut placetur nobis;

Ut suâ voluntate id, quod est faciundum, faciat. N. faciam.

D. Pariter nunc operâ me adjuves, ac re dudum opitulata es.

N. Factum volo: ac pol minu' queo viri culpâ, quàm me dignum est.

D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter

Turatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina Statim capiebat. hem vir viro quid præstat! D. bina quæso?

N. Ac rebus vilioribus multo, tamen duo talenta. D. hui!

N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natam vellem:

Ego ostenderem, D. certò scio. N. quo pacto----- D. parce sodes,

Ut possis cum illâ; ne te adolescens mulier defatiget.

N. Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te exire video. C. hem, Demipho,

Jam illi datum est argentum? D. curavi illico. C. nollem datum.

Hei, video uxorem: penè plus, quam sat erat. D. cur nolles, Chreme?

C. Jam rectè. D. quid tu? ecquid locutus cum istâ es, quamobrem hanc ducimus?

C. Transegi. D. quid ait tandem? C. abduci non potest. D. qui non potest?

C. Quia uterque utrique est cordi. D. quid istuc nostrâ? C. magni. præter hæc,

Cognatam comperi esse nobis. D. quid? deliras? C. sic erit:

Non

Non temere dico : redi mecum in memoriam. D. sati' ne sanus es?

N. Au, obsecro, cave, ne in cognatam pecces. D. non est. C. ne nega : 20

Patris nomen aliud dictum est : hoc tu errasti. D. non norat patrem?

C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquamne hodie concedes mihi?

Neque intelleges? D. si tu nil narras? C. pergis. N. miror quid hoc fiet.

D. Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ita me servet Jupiter,

Ut propior illi, quàm ego sum, ac tu, homo nemo est. D. Dii vobram fidem! 25

Eamus ad ipsam unà omnes nos : aut scire, aut nescire hoc volo. C. ah.

D. Quid est? C. itane parvam mihi fidem esse apud te? D. vin' me hoc credere?

Vin' satis quasitum mihi istuc esse? age, fiat. quid? illâ filiâ

Amici nostri quid futurum est? C. recte. D. hanc igitur mittimus?

C. Quidni? D. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi licet, Nausistrata. 30

N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm ut cœperas,

Manere hanc : nam perliberalis visa est, cùm vidi, mihi.

D. Quid istuc negoti est? C. Jamne operuit ostium? D. jam. C. ô Jupiter,

Dî nos respiciunt : gnatam inveni naptam cum tuo filio. D. hem,

Quo pacto id potuit? C. non satis tutus est ad narrandum hic locus. 35

D. At tu intro abi. C. heus, ne filii quidem nostri hoc resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA III.

ANTIPHO.

LETU' sum, ut ut meæ res sese habent, fratri ob-
gisse quod volt.

Quàm scitum est, ejusmodi parare in animo cupidita-
tes,

Quas, cum res adversæ sient, paulo mederi possis.

Hic simul argentum repperit, curâ sese expedivit :

Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis, 5

Quia, si hoc celetur, in metu' ; si patefit, in probro
sim.

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes
ostenta

Hujusce habendæ. sed ubinam Getam invenire possum,
ut

Rogem, quod tempus conveniendi patris me capere
jubeat ?

ACTUS V. SCENA IV.

PHORMIO, ANTIPHO.

AR G E N T U M accepi, tradidi lenoni : abduxi mu-
lierem :

Curavi, propriâ eâ Phædria ut potiretur : nam emissâ
est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficiunda,
otium

A senibus ad potandum ut habeam : nam aliquot hos
sumam dies.

A. Sed Phormio est. quid ais ? P. quid ? A. quidnam
nunc facturus Phædria ? 5

Quo pacto satietatem amoris ait se velle absumere ?

P. Vicissim partes tuas acturus est. A. quas P. ut fugi-
ret patrem :

Te

Te suam rogavit rursum ut ageres ; causam ut pro se diceret :

Nam potaturus est apud me : ego me ire senibus Sunium

Dicam ad mercatum, ancillulam emptum, dudum quam dixit Geta ;

Ne, cum hic non videant me, conficere credant argentum suum.

Sed ostium concrepuit abs te. A. vide, qui egrediatur. P. Geta est.

ACTUS V. SCENA V.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

O FORTUNA, ô Fors Fortuna, quantis commoditatibus,

Quàm subito meo hero Antiphoni ope vestrâ hunc onerastis diem ?

A. Quidnam hic sibi volt ? G. nosque amicos ejus exonerastis metu ?

Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio ;

Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ contigerint, sciat ?

A. Num tu intellegis, hic quid narret ? P. num tu ? A. nil. P. tantundem ego.

G. Ad lenonem hinc ire pergam : ibi nunc sunt. A. heus, Geta. G. hem tibi.

Num mirum, aut novum est revocari, cursum cum institueris ? A. Geta.

G. Pergis hercle : nunquam tu odio tuo me vinces. A. non manes ?

G. Vapula. A. id quidem tibi jam fiet, nisi resistis, verbero.

G. Familiariorem oportet esse hunc : minitatur malum. Sed isne est, quem quæro, an non ? ipse est. P. congregare acturum. A. quid est ?

T

G. O

G. O omnium, quantum est, qui vivunt, homo hominum ornatissime :

Nam sine controversiâ a Diis solus diligere, Antipho.

A. Ita velim: sed qui istuc credam ita esse, mihi dici velim. 15

G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. epicas.

P. Quin tu hinc pollicitationes aufer: et, quod fers, cedo. G. oh,

Tu quoque hic aderas, Phormio? P. aderam: sed cessas? G. accipe, hem.

Ut modò argentum tibi dedimus apud forum, rectà domum

Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam. 20

A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.

Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:

Ponè apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo, Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intrò ad heram accedere:

Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem, 25

Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audiui, ad fores

Suspensio gradu placidè ire perrexì: accessi: astiti: Animam compressi: aurem admovi: ita animum cœpi attendere,

Hoc modo sermonem captans. A. eu, Geta, G. hic pulcherrimum

Facinus audiui: itaque penè hercle exclamavi gaudio.

P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimum:

Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ. A. hem,

Quid ais? G. cum ejus olim consuevit matre in Lemno clanculùm.

P. Somnium! utin' hæc ignoraret suum patrem? G. aliquid credito,

Phormio, esse causæ. sed me censeri potuisse omnia 35 Intel-

Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?

P. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. G. imo etiam dabo,

Quo magi credas: patruus interea inde huc egreditur foras:

Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:
Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare: 40
Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque adducerem.

A. Hem, quin ergo rape me: quid cessas? G. fecero. A. ô mi Phormio,

Vale. P. vale, Antipho. Bene, ita me Dii ament, factum: gaudeo,

Tantam fortunam de improvviso esse his datam:

Summa eludendi occasio est mihi nunc senes, 45

Et Phædriæ curam adimere argentariam,

Ne cuiquam suorum æqualium supplex fiet.

Nam idem hoc argentum, ita ut datum est ingratiis,

Ei datum erit: hoc qui cogam, re ipsâ repperi.

Nunc gestus mihi voltusque est capiendus novus. 50

Sed hinc concedam in angiportum hoc proximum:

Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.

Quò me adsumularam ire ad mercatum, non eo.

A C T U S V. S C E N A VI.

D E M I P H O, P H O R M I O, C H R E M E S.

D R I S magnas meritò gratias habeo, atque ago,

Quando evenere hæc nobis, frater, prospere.

Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,

Priusquam dilapidet nostras triginta minas,

Ut auferamus. P. Demiphonem, si domi est, 5

Visam: ut quod---- D. at nos ad te ibamus, Phormio.

P. De eadem hac fortasse causâ. D. ita hercle. P. credidi.

Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,

Ne non id facerem, quod recepissem semel? 9

Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen

Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset fides.

C. Estne ea ita, ut dixi, liberalis? D. oppidò.

P. Itaque ad vos venio nuntiatum, Demipho,

Paratum me esse: ubi voltis, uxorem date.

Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit, 15

Postquam tantopere id vos velle animum advorteram.

D. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:

Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?

Olim cum honestè potuit, tum non est data:

Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,

Quæ tute dudum coram me incusaveras. 21

P. Satis superbè inluditis me. D. quî? P. rogas?

Quia ne alteram quidem illam potero ducere.

Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?

C. Tum autem Antiphonem video ab sese amittere 25

Invitum eam, inque. D. tum autem video filium

Invitum sane mulierem ab se amittere.

Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi

Argentum rursus jube rescribi, Phormio.

P. Quodne ego descripsi porro illis, quibû debui? 30

D. Quid igitur fiet? P. si vis mihi uxorem dare,

Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis

Manere illam apud te, dos hic maneat, Demipho,

Nam non est æquom me propter vos decipi;

Cum ego vestri honoris causâ repudium alteri 35

Remiserim, quæ dotis tantuadem dabat.

D. I in malam rem hinc cum istac magnificentia,

Fugitive: etiam nunc credis te ignorarier,

Aut tua facta adeo? P. irritor. D. tune hanc duceres,

Si tibi daretur? P. fac periculum. D. ut filius 40

Cum illâ habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.

P. Quæso, quid narras? D. quin tu mihi argentum cedo.

P. Imo verò uxorem tu cedo. D. in jus ambula.

P. In jus? enimvero, si porro esse odiosi pergitis;

D. Quid facies? P. egone? vos me indotatis modo 45

Patrocinari fortasse arbitramini:

Etiâ dotatis soleo. C. quid id nostrâ? P. nihil.

Hic quandam nôram, cujus vir uxorem---- C. hem. D.

quid est?

P. Lgmai habuit aliam: C. nullus sum. P. ex quâ filiam

Suscepit

Suscepit : et eam clàm educat. c. sepultu' sum. 50

P. Hæc adeo ego illi jam denarrabo. c. obsecro,
Ne facias. P. Oh, tun' is eras ? D. ut ludos facit !

c. Missum te facimus. P. fabulæ. c. quid vis tibi ?

Argentum quod habes, condonamus te. P. audio :

Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini 55

Inepti vostrâ puerili sententiâ ?

Nolo, volo : volo, nolo rursus : cape, cedo :

Quod dictum, indictum est : quod modò erat ratum,
irritum est.

c. Quo pacto, aut unde hæc hic rescivit ? D. nescio ;

Nisi, me dixisse nemini, certò scio. 60

c. Monstri, ita me Dii ament, simile. P. injeci scrupu-
lum. D. hem,

Hiccinè ut à nobis hoc tantum argenti auferat,

Tam apertè irridens ? emori hercle satius est.

Animo virili præsentique ut sis, para.

Vides peccatum tuum esse elatum foras, 65

Neque jam id celare posse te uxorem tuam :

Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,

Id nosmet indicare placabilius est.

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo

Ulcisci. P. at at, nisi mihi prospicio, hæreo : 70

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.

c. At vereor, ut placari possit. D. bono animo es :

Ego redigam vos in gratiam ; hòc fretus, Chreme,

Cum è medio excessit, unde hæc suscepta est tibi.

P. Itane agitis mecum ? satis astutè aggredimini. 75

Non hercle ex re istiu' me instigasti, Demipho.

Ain' tu ? ubi quæ libitum fuerit peregrè feceris,

Neque hujus sis veritus fœminæ primariæ,

Quin novo modo ei faceres contumelias ;

Venias nunc precibus lautum peccatum tuum ? 80

Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,

Ut ne restringas, lacrumis si extillaveris.

D. Malum, quod isti Dî, Dææque omnes duint.

Tantane affectum quenquam esse hominem audaciâ ?

Non hoc publicitùs scelus hinc deportarier 85

In solas terras ? c. in id redactus sum loci,

Ut quid agam cum illo, nesciam proxius. D. ego scio.

In jus eamus. P. in jus? huc, si quid lubet.

D. Assequere, rerine, dum huc ego servos evoco.

C. Enim solus nequeo: accurre. P. una injuria est 90

Tecum. C. lege agito ergo. P. altera est tecum, Chre-

me.

D. Rape hunc. P. sic agitis? enimvero voce est opus.

Nausistrata, exi. C. os opprime. D. impurum vide,

Quantum valet. P. Nausistrata, inquam. C. non taces?

P. Taceam? D. nisi sequitur, pugnos in ventremingere.

P. Vel oculum exclude. est ubi vos ulciscar probè 96

ACTUS V. SCENA VII.

NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO,
DEMIPHO.

QUI nominat me? C. hem. N. quid istuc turbæ est,
obsecro,

Mi vir? P. hem, quid nunc obstupuisti? N. quis hic ho-
mo est?

Non mihi respondes? P. hiccine ut tibi respondeat?

Qui hercle, ubi sit, nescit. C. cave isti quidquam cre-
das.

P. Abi: tange: si non totus friget, me enica. 5

C. Nihil est. N. quid ergo? quid istic narrat? P. jam
scies:

Auscultra. C. pergin' credere? N. quid ego, obsecro,

Huic credam, qui nil dixit? P. delirat miser

Timore. N. non pol temere est, quod tu tam times.

C. Ego timeo? P. recte sane: quando nihil times, 10

Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. D. scelus,

Tibi narret? P. ego tu: factum est abs te sedulò

Pro fratre. N. mi vir, non mihi narras? C. at. N. quid ar?

C. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic o-
pu' st.

In Lemno. C. hem, quid ais? D. non taces? P. clam re,
C. hei mihi! 15

D. Uxorem duxit. N. mi homo, Dii melius duint.

P. Sic

P. Sic factum est. N. perii misera. P. et inde filiam
Suscepit jam unam, dum tu dormis. C. quid agimus?
N. Proh Di immortales, facinus indignum et malum!
P. Hoc actum est. N. an quidquam hodie est factum in-
dignius? 20

Qui mi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes.
Demipho, te appello: nam me cum hoc ipso distædet
loqui.

Hæcine erant itiones crebræ, et mansiones diutinæ
Lemni? hæcine erat ea, quæ nostros fructus minuebat,
vilitas?

D. Ego, Nauisistrata, esse in hac re culpam meritum non
nego, 25

Sed ea quin sit ignoscenda. P. verba sunt mortuo.

D. Nam neque neglegentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo.
Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit unde hæc nata est, neque postilla un-
quam attigit.

Ea mortem obiit: è medio abiit, qui fuit in re hac
scrupulus. 30

Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo
hoc feras.

N. Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re jam
desungier.

Sed quid sperem? ætate porro minu' peccaturum pu-
tem?

Jam tum erat senex, senectus si verecundos facit.

An mea forma atque ætas nunc magis expetenda est,
Demipho? 35

Quid mihi hic affers, quamobrem expectem, aut spe-
rem porro non fore?

P. Exsequias Chremeti, quibus est commodum ire,
hem tempus est.

Sic dabo: age nunc, Phormionem, qui volet, lacescito:
Faxo tali eum mastratum, atque hic est, infortunio.

Redeat sane in gratiam: jam supplicis satis est mihi. 40
Habet hæc, ei quod, dum vivat, usque ad aurem obgan-
niat.

N. At meo merito, credo, quid ego nunc comme-
morem, Demipho,

Sin-

Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? D. novi æque omnia

Tecum. N. merito hoc meo videtur factum? D. minime gentium:

Verum, quando jam accusando fieri infectum non potest,

Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?

P. Enimvero, priusquam hæc dat veniam, mihi prospiciam et Phædriz.

Heus, Naufratrata; priusquam huic respondes temerè, audi. N. quid est?

P. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:

Eas dedi tuo gnato: is pro sua amicâ lenoni dedit. 50

C. Hem, quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur, filius

Homo adolescens unam si habet amicam, tu uxores duas?

Nil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.

D. Faciet, ut voles. N. imo, ut meam jam scias sententiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque respondeo, 55

Priusquam gnatum videro: ejus judicio permitto omnia:

Quod is jubebit, faciam. P. mulier sapiens es, Naufratrata.

N. Satin' tibi est? P. imo vero pulchrè discedo, et probe,

Et præter spem. N. tu tuum nomen dic quod est. P. min'? Phormio,

Vestrae familiæ hercle amicus, et tuo summus Phædriz. 60

N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero, et quæ voles,

Faciamque et dicam. P. benignè dicis. N. pol meritum est tuum.

P. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam, Naufratrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad cenam voca.

N. Pol

PHORMIO. 225

N. Pol verò voco. D. eamus intrò hinc. N. fiat. sed ubi
est Phædria 65
Judex noster? P. jam hic faxo aderit. Vos valetate, et
plaudite.

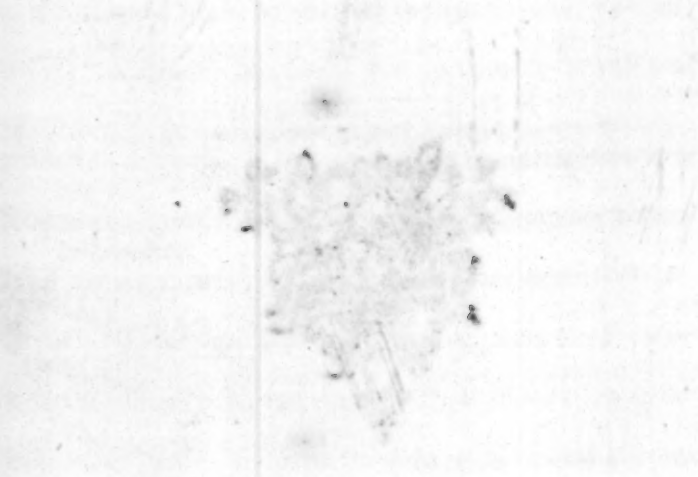
CALLIOPIUS RECENSUI.

P. T E.

PHOTOGRAPH
A. J. ...
...
...

...

...

P. T E R E N T I I

H E C Y R A.

ACTA LUDIS ROMANIS, SEX. JULIO
CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA,
ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TO-
TA. MODOS FECIT FLACCUS CLAU-
DII, TIBIIS PARIB. CN. OCTAVIO, T.
MANLIO COSS. RELATA EST ITE-
RUM LUDIS FUNEBRIBUS. RELATA
EST TERTIO, Q. FULVIO, L. MARCIO
ÆDILIBUS CURULIBUS.

Personæ.

<p>PROLOGUS. PHILOTIS meretrix. SYRA anus. PARMENO servus. LACHES senex. SOSTRATA mulier.</p>	<p>PHIDIPPUS senex. PAMPHILUS adolesc. MYRRHINA mulier. SOSIA servus. BACCHIS meretrix.</p>
---	---

Personæ mutæ.

PHILUMENA.
SCIRTUS puer.
NUTRIX.
ANCILLÆ Bacchidis.

H E:

H E C Y R Æ
A R G U M E N T U M,

C. S U L P I C I O A P O L L I N A R I A U C T O R E.

UXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virginis vitium obtulit :
Eiusque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amica Bacchidi meretrice :
Dein profectus in Imbrum est : nuptam haud attigit.
Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus,
Ut agrum ad sese transfert. revenit Pamphilus :
Deprehendit partum : celat : uxorem tamen
Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis
Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiat a fortè agnoscit Myrrhina.
Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

P. T E R E N T I I
H E C Y R A.
P R O L O G U S.

ECYRA est huic nomen fabulæ: hæc cum
data

Est nova, novum intervenit vitium et cala-
mitas,

Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:

Ita populus studio stupidus, in funambulo

Animum occuparat. nunc hæc planè est pro novâ: 5

Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit

Iterum referre, ut iterum possit vendere.

Alias cognostis ejus: quæso, hanc noscite.

ALTER PROLOGUS.

O R A T O R ad vos venio ornatu prologi;

Sinite exorator sim, eodem ut jure uti senem

Liceat, quo jure sum usus adolescentior,

Novas qui exactas feci ut inveterascerent,

Ne cum poetâ scriptura evanesceret.

In his, quas primum Cæcili didici novas,

Partim sum earum exactus, partim vix steti.

Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,

Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.

Easdem agere cœpi, ut ab eodem alias discerem

Novas studiosè, ne illum ab studio abducerem.

U

Per-

Perfeci ut spectarentur : ubi sunt cognitæ,
 Placitæ sunt : ita poetam restitui in locum,
 Prope jam remotum, injuriâ advorsariûm,
 Ab studio, atque ab labore, atque arte musicâ. 15
 Quod si scripturam sprevissem in præsentia, et
 In deterrendo voluissem operam sumere,
 Ut in otio esset, potius quàm in negotio ;
 Deterruissem facile, ne alias scriberet. 19

Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite.
 Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
 Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calami-
 tas.

Eam calamitatem vostra intelligentia
 Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.
 Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria, 25
 Funambuli eodem accessit exspectatio,
 Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum
 Fecere, ut ante tempus exirem foras.
 Vetere in novâ cœpi uti consuetudine,
 In experiundo ut essem. refero denuo ; 30
 Primo actu placeo : cùm interea rumor venit,
 Datum iri gladiatores : populus convolat :
 Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
 Ego interea meum non potui tutari locum.
 Nunc turba nulla est : otium, et silentium est.
 Agendi tempus mihi datum est : vobis datur
 Potestas condecorandi ludos scenicos.
 Nolite sinere per vos artem musicam
 Recidere ad paucos. facite, ut vestra auctoritas
 Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit. 40
 Si nunquam avarè precium statui arti meæ,
 Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
 Quam maxumè servire vestris commodis ;
 Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 Studium suum, et se in vestram commisit fidem, 45
 Ne eum circumventum inique iniqui irrideant.
 Meâ causâ causam hanc accipite, et silentium date,
 Ut lubeat scribere aliis, mihi que ut discere
 Novas expediat, posthac precio emptas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PER pol quàm paucos reperias meretricibus
 Fideles evenire amatores, Syra.
 Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
 Quàm sanctè, ut quivis facilè posset credere,
 Nunquam illâ vivâ ducturum uxorem domum : 5
 En, duxit. s. ergo propterea te sedulò
 Et moneo, et hortor, ne cujusquam misereat,
 Quin spolies, mutiles, laceres, quemquem nacta sis.
 P. Utin' eximium neminem habeam? s. neminem :
 Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, 10
 Quin ira paret sese, abs te ut blanditiis suis,
 Quam minimo precio suam voluptatem expleat.
 Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere?
 P. Tamen pol eandem injurium est esse omnibus.
 s. Injurium autem est ulcisci adversarios? 15
 Aut quâ viâ te caprent illi, eâdem ipsos capi?
 Eheu me miseram ! cur non aut istæ mihi
 Ætas et forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

SENEX si quæret me, modò isse dicito
 Ad portum percontatum adventum Pamphili.
 Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, uti
 Tum dicas : si non quærer, nullus dixeris ;
 Aliàs ut uti possim causâ hac integrâ. 5
 Sed videon' ego Philorium? unde hæc advenit?
 Philotis, salve multùm. PH. ô salve, Parmeno.
 s. Salve mecastor, Parmeno. PA. et tu ædepol, Syra.
 Dic mihi, Philoti, ubi te obletasti tam diu?
 PH. Minime equidem me obletavi, quæ cum milite 10

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo.
Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.

PA. Ædèpol te desiderium Athenarum arbitror,
Philorium, cepisse sùpe, et te tuum

Consilium contempsisse. PH. non dici potest, 15

Quam cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,

Vosque hñc videndi, antiquà ut consuetudine

Agitarem inter vos liberè convivium.

Nam illi haud licebat nisi præsinitò loqui

Quæ illi placerent. PA. haud opinor commodè 20

Finem statuisse orationi militem.

PH. Sed quid hoc negoti est? modò quæ narravit mihi

Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi

Fore, ut ille hac vivà posset animum inducere

Uxorem habere. PA. habere autem? PH. cho tu, an

non habet? 25

PA. Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.

PH. Ita Di Deæque faxint, si in rem est Bacchidis.

Sed qui istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.

PA. Non est opus prolato: hoc percontarier

Desiste. PH. nempe eâ causâ, ut ne id fiat palam. 30

Ita me Diramabunt, haud propterea te rogò, ut

Hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.

PA. Nunquam tam dices commodè, ut tergum meum

Tuam in fidem committam. PH. ah, noli, Parmeno:

Quasi non tu multo malis narrare hoc mihi, 35

Quàm ego, quæ percontor, scire. PA. verà hæc prædi-
cat:

Et illud mi vitium est maxumum. Si mihi fidem

Das te taciturnam, dicam. PH. ad ingenium redis.

Fidem do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum. PA.

hanc Bacchidem

Amabat, ut cum maxumè, tum Pamphilus, 40

Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:

Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,

Sese senem esse dicere: illum autem esse unicum:

Præsidium velle se senectuti suæ.

Ille se primò negare: sed postquam acriùs 45

Pater instat, fecit animi ut incertus foret,

Pudorin' anne amorì obsequeretur magis.

Tundendo atque odio denique effecit senex :
 Despondit ei gnatam hujus vicini proxumi.
 Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave, 50
 Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt
 Pararas, nec moram ullam, quin ducat, dari ;
 Ibi demum ita ægrè tulit, ut ipsam Bacchidem
 Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.
 Ubicunque datum erat spatium solitudinis, 55
 Ut conloqui mecum unà posset : Parmeno,
 Perii ; quid ego egi ? in quod me conjeci malum ?
 Non potero hoc ferre, Parmeno : perii miser.
 PH. At te Dî Deæque perduint cum istoc odio, Laches.
 PA. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum : 60
 Nocte illâ primâ virginem non attigit :
 Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
 PH. Quid ais ? cum virgine unâ adolescens cubuerit
 Plus potus, sese illâ abstinere ut potuerit ?
 Non verisimile dicis : nec verum arbitror. 65
 PA. Credo ita videri tibi : nam nemo ad te venit,
 Nisi cupiens tui : ille invitus illam duxerat.
 PH. Quid deinde fit ? PA. diebus sane pauculis
 Pòst, Pamphilus me solum seducit foras,
 Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum fiet : 70
 Seque ante, quàm eam uxorem duxisset domum,
 Sperasse eas tolerare posse nuptias.
 Sed quam decrêrim me non posse diutiùs
 Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
 Quin integram itidem reddam, ut accepi à suis, 75
 Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
 PA. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
 PH. Hoc ego proferre, incommodum mihi esse arbitror.
 Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitî,
 Superbum est : sed illam spero, ubi hoc cognoverit, 80
 Non posse se mecum esse, abituram denique.
 PH. Quid interea ? ibatne ad Bacchidem ? PA. quotidie.
 Sed, ut fit, postquam hunc alienum ab sese videt,
 Maligna multo et magis procax facta illico est.
 PH. Non ædepol mirum. PA. atque ea res multo maxu-
 mè 85
 Disjunctum illum ab illâ, postquam et ipse se,

Et illam, et hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
 Ad exemplum ambarum mores earum existumans.
 Hæc, ita uti liberali esse ingenio decet,
 Pudens, modesta; incommoda atque injurias 90
 Viri omnes ferre, et tegere contumelias.
 Hic animus, partim uxoris misericordiâ
 Devinctus, partim victus hujus injuriis,
 Paulatim elapsu'st Bacchidi, atque huc transtulit
 Amorem, postquam par ingenium nactus est. 95
 Interea in Imbro moritur cognatus senex
 Horunc', ea ad hos redibat lege hæreditas.
 Eò amantem invirum Pamphilum extrudit pater.
 Relinquit cum matre hic uxorem: nam senex
 Rus abdidit se: huc raro in urbem comseat. 100
 PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
 PA. Nunc audies. primum dies complusculos
 Bene conveniebat sane inter eas: interim
 Miris modis odisse cœpit Sostratam:
 Neque lites ullæ inter eas, postulario 105
 Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam ac-
 cesserat
 Confabulatum, fugere è conspectu illico,
 Videre nolle, denique, ubi non quît pati,
 Simulat se à matre accersi ad rem divinam: abit:
 Ubi illic dies est complures, accersi jubet. 110
 Dixere causam tunc nescio quam: iterum jubet:
 Nemo remisit. postquam accersunt sæpius,
 Ægram esse simulant mulierem. nostra illico
 It visere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex
 Rescivit, heri eâ causâ rure huc advenit, 115
 Patrem continuo convenit Philumenæ.
 Quid egerint inter se, nondum etiam scio:
 Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc fiet.
 Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
 PH. Et quidem ego. nam constitui cum quodam hospi-
 te,
 Me esse illum conventuram. PA. Di vortant bene
 Quod agas. PH. vale. PA. et tu bene vale, Philotium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

PROH Deum atque hominum fidem, quod hoc genus est? quæ hæc est conjuratio?

Utin' omnes mulieres eadem æquè studeant nolintque omnia?

Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ullam reperias:

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.

Viris esse adversas æquè studium est: similis pertinacia est.

In eodemque omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam.

Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certò scio.

s. Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuser, nescio.

L. Hem, tu nescis? s. non, ita me Dii ament, mi Laches,

Itaque unà inter nos agere ætatem liceat. L. Dii mala prohibeant!

s. Meque abs te immeritò esse accusatam, postmodò rescisses. L. scio.

Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignum te dici potest?

Quæ me, et te, et familiam omnem dedecoras, filio luctum paras:

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines, facis;

Qui illum decrèrunt dignum, suos cui liberos committerent.

Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.

s. Egone? L. tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas.

An, quia ruri crebrò esse soleo, nescire arbitramini,

Quo quisque pacto hic viram vostrarum exigat?

Multo

Multo meliùs, hîc quæ fiunt, quàm illîc, ubi sum affi-
due, scio :

Ideo quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero fa-
mâ foris. 20

Jampridem equidem audiui cepisse odium tui Philume-
nam :

Minimeque adeo mirum : et, ni id fecisset, magis mi-
rum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset do-
mum :

Quod si scissem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc isse
foras.

At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mi abs te,
Sostrata. 26

Rus habitatum abii, concedens vobis, et rei serviens ;
Sumprus vestros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque a tatem
meam.

Non te pro his curasse rebus, ne quid ægre esset mihi ?
s. Non meâ operâ neque pol culpâ evenit. L. imo ma-
xumè. 31

Sola hîc fuisti : in te omnis hæret culpa solâ, Sostrata.
Quæ hîc erant, curares ; cùm ego vos solvi curis cate-
ris.

Cum puellâ anum suscepisse inimicitias non pudet ?
Illius dices culpâ factum. s. haud equidem dico, mi
Laches. 35

L. Gaudeo, ita me Dii ament, gnati causâ. nam de te
quidem,

Satis scio, peccando, detrimenti nil fieri potest.

s. Qui scis, an eâ causâ, mi vir, me odisse adsumulave-

Ut cum matre unâ plus esset ? L. quid ais ? non signi
hoc sat est,

Quòd heri nemo voluit visentem ad eam te intro ad-
mittere ? 40

s. Enim lassam oppidò tum esse aiebant ; eò ad eam
non admissa sum.

L. Tuos esse illi mores morbum magis, quàm ullam
aliâ rem, arbitror :

Et

Et merito adeo : nam vostrarum nulla est, quin gnatum velit

Ducere uxorem ; et quæ vobis placita est conditio, datur.

Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem exigunt.

43

A C T U S II. S C E N A II.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

E T S I scio ego, Philumena, meum jus esse, ut te cogam,

Quæ ego imperem, facere : ego tamen patrio animo victus faciam

Ut tibi concedam, neque tuæ libidini advorsabor.

L. Atque eccum Phidippum optumè video. ex hoc jam scibo, quid fiet.

Phidippe, etsi ego meis me omnibus scio esse adprime obsequentem ;

Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum animos.

Quod tu si idem facerès, magis in rem et nostram et vestram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. p. cia vero.

L. Adii te heri de filiâ : ut veni, itidem incertum amisti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,

Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer : et

Aut ea refellendo, aut purgando, vobis corrigemus,

Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,

Quia ægra est ; te mi injuriam facere arbitror, Phidippe,

Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter.

At, ita me Dii ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,

Ut tu illam salvam magis velis, quàm ego : id adeo gnati causâ,

Quem ego intellexi illam haud minùs, quàm seipsum, magnificere.

Neque

Neque adeo clam me est, quàm esse cum graviter latu-
rum credam, 20

Hoc si rescierit. eò domum, studeo hæc priùs, quàm ille
huc redeat. 20

P. Laches, et diligentiam vestram, et benignitatem
Novi : et, quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum indu-
co.

Et te hoc mihi cupio credere : illam ad vos redire stu-
deo,

Si facere possim ullo modo. L. quæ res te facere id pro-
hibet ?

Eho, numquidnam accusat virum ? P. minimè : nam
postquam attendi 25

Magis, et vi cœpi cogere ut rediret, sanctè adjurat

Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.

Aliud fortasse alii vitii est : ego sum animo leni natus :

Non possum advorsari meis. L. hem, Sostрата ! s. heu
me miseram !

L. Certumne est istuc ? P. nunc quidem, ut videtur. sed
numquid vis ? 30

Nam est, quod me transire ad forum jam oportet. L.
eo tecum unà.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

ÆDEPOL nœ nos sumus inique æquè omnes invisa
viris,

Propter paucas ; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur
malo.

Nam, ita me Dii ament, quod me accusat nunc vir, sum
extra noxiam.

Sed non facile est expurgatu : ita animum induxerunt,
socrus

Omnes esse iniquas. haud pol me quidem : nam nun-
quam secus 5

Habui illam, ac si ex me esset nata : nec, qui hoc mi
eveniat, scio.

Nisi

Nisi pol filium multimodis jam exspecto, ut redeat domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

NEMINI ego plura acerba credo esse ex amore
homini unquam oblata,
Quàm mi. heu me infelicem! hancine ego vi-
tam parsi perdere!

Haccine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi
domum?

Cui quanto fuerat præstabilius, ubivis gentium agere
ætatem,

Quàm huc redire? atque hæc ita esse miserum me re-
sciscere?

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis objectus
labos,

Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitum
est, lucro est.

PAR. At sic, citiùs quàm te expedias his ærumnis, reperi-
as.

Si non redisses, hæ iræ factæ essent multo ampliores:

Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio reve-
rituras.

Rem cognosces: iram expedies: rursus in gratiam
restitues.

Levia sunt, quæ tu pergravia esse in animum induxti
tuum.

PAM. Quid consolare me? an quisquam usquam gen-
tium est æquè miser?

Priusquam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum
amori deditum:

Jam in hac re ut taceam, cuius facile scitu est quàm fu-
erim miser:

Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi
obtrudit pater.

Vix

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in eâ expediui
animum meum,

Vixque huc contuleram; hem, nova res orta est, porro
ab hac quæ me abstrahat.

Tum matrem ex eâ re me aut uxorem in culpâ inven-
turum arbitror:

Quod cum ita esse invenero, quid restat, nisi porro ut fi-
am miser? 20

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet:
Tum uxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio per-
tulit,

Tot meas injurias: quæ nunquam in ullo patefecit loco.
Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parmeno,
Unde ira inter eas intercessit, quæ tam permanfit diu.

PAR. Haud quidem hercle parvum: si vis vero veram
rationem exsequi, 26

Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, inju-
rias

Faciunt: nam sæpe est, quibus in rebus alius ne iratus
quidem est,

Cum de eadem causâ est iracundus factus inimicissi-
mus.

Pueri inter sese quàm pro levibus noxiis iras gerunt?

Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, in-
firmum gerunt. 31

Itidem illæ mulieres sunt ferme, ut pueri, levi senten-
tiâ:

Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram
conciverit.

PAM. Abi, Parmeno, intro, ac me venisse nuncia. PAR.
hem, quid hoc est? PAM. tace.

PAR. Trepidari sentio, cursari rursus prorsum. age-
dum, ad fores 35

Accede propius. hem, sensitin? PAM. noli fabularier.
Proh Jupiter! clamorem audiui. PAR. tute loqueris:
me vetas?

M. Tace, obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa est
Philumenæ.

Nullus sum. PAR. qui dum? PAM. perii. PAR. quam-
obrem? PAM. nescio quod magnum malum

Pro-

Profectò, Parmeno, me celant. PAR. uxorem Philumenam

Pavitare nescio quid, dixerunt: id si fortè est, nescio. 40

PAM. Interii: cur mihi id non dixisti? PAR. quia non poteram unà omnia.

PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemon' medicum adduxit? PAR. nescio.

PAM. Cesso hinc ire intrò, ut hoc quamprimum, quidquid est, certum sciam?

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?

Nam si periculum ullum in te inest, perisse me una haud dubium est. 45

PAR. Non usus factò est mihi nunc, hunc intro sequi: Nam invisos omnes nos esse illis sentio.

Hèrì nemo voluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus flet, 50

Quod sane nolim, maxumè heri causâ mei;

Servum illico introisse dicent Sostratæ:

Aliquid tulisse comminiscuntur mali

Capiti atque ætati illorum, morbus quì auctu' sit:

Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum. 55

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

NESCIO quid jamdudum audio hìc tumultuari misera:

Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus adgraveſcat:

Quod te, Æsculapi, et te, Salus, ne quid sit hujus, oro.

Nunc ad eam visam. PAR. heus, Sostrata. s. hem.

PAR. iterum istinc excludere.

s. Ehem Parmeno; tune hìc eras? perii, quid faciam misera?

Non visam uxorem Pamphili, cùm in proximo hìc sit ægra? 5

PAM. Non visas? ne mittas quidem visendi causâ quen-
quam.

Nam qui amat cui odio ipse est, bis facere stultè du-
co:

Laborem inanem ipse capit, et illi molestiam affert.

Tum filius tuus introiit videre, ut venit, quid agat. 10

s. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. s. Diis
gratiam habeo.

Hem, istoc verbo animus mihi rediit, et cura ex corde
excessit.

PAR. Jam eâ te causâ maxime nunc huc introire nolo.

Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores,

Omnem rem narrabit, scio continuo, sola soli, 15

Quæ inter vos intervenit, unde ortum est initium iræ.

Atque eccum video ipsum egredi: quàm tristis est! s.
ô mi gnatè.

PAM. Mea mater, salve. s. gaudeo venisse salvom. sal-
van'

Philumena est? PAM. meliuscula est, s. utinam istuc
ita Dii faxint.

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis? PAM.
recte, mater. 20

s. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente inva-
sit?

PAM. Ita factum est. s. quid morbi est? PAM. febris.
s. quotidiana? PAM. ita aiunt.

I sodes intro, consequar jam te, mea mater. s. fiat.

PAM. Tu pueris curre, Parmeno, obviam, atque iis o-
nera adjuta.

PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum quâ redeant?

PAM. cessas?

25

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

NEQUEO mearum rerum initium ullum invenire
idoneum,

Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,

Partim

Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auri-
bus :

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Nam modo intrò me ut corripui timidus, alio suspi-
cans

Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem: hæc
mihi !

Postquam me aspexere ancillæ advenisse, illico omnes
simul

Lætæ exclamant, venit, id quòd me derepente aspex-
Sed continuo voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat adventum
meum.

Una illarum interea propere præcucurrit, nuncians
Me venisse. ego ejus videndi cupidus rectà consequor.
Postquam intro adveni, extemplo ejus morbum cogno-
vi miser.

Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum
dabat :

Neque voce allâ, ac res monebat, ipsa poterat conque-
ri.

Postquam aspexi ; ô facinus indignum, inquam : et
corripui illico

Me inde, lacrumans, incredibili re atque atroci perci-
tus.

Mater consequitur : jam ut limen exirem, ad genna ac-
cidit,

Lacrumans misera : miseritum est. profectò hoc sic est,
ut puro,

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque humi-
les sumus.

Hanc habere orationem mecum principio institit :

O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cau-
sam vides :

Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo im-
probo :

Nunc hue confugit, te atque alios partum ut celaret su-
um.

Sed cùm orata ejus reminiscor, nequeq̃ quin lacrumem
miser.

Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie obtulit,

Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, uti
Adversa ejus per te tecta tacitaque apud omnes sient :
Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi
Pamphile,

Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illâ nunc,
rogat. 30

Cæterum de reducenda id facias, quod in rem sit tu-
am.

Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus con-
scius.

Nam aiunt tecum post duobus concubuisse mensibus :
Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam
septimus :

Quod te scire ipsa indicat res. nunc si potis est, Pam-
phile, 35

Maxume volo doque operam, ut clam eveniat partus
patrem,

Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin sen-
tiant,

Dicam abortum esse : scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè cum natum pu-
tent.

Continuo exponetur : hic tibi nihil est quidquam in-
commodi : et 40

Illi miseræ indignè factam injuriam contexeris.

Pollicitus sum, et servare in eo certum est, quod dixi, fi-
dem.

Nam de reducenda, id vero neutiquam honestum esse
arbitror :

Nec faciam : etsi amor me graviter, consuetudoque e-
jus tenet.

Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem
venit, 45

Solitudoque. ô fortuna, ut nunquam perpetuo es bona !
Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddi-
dit,

Quem ego tum consilio missum feci, idem nunc huic
operam dabo.

Adest

Adest Parmeno cum pueris : hunc minime est opus
In hac re adesse : nam olim soli credidi, 50
Eâ me abstinuissè in principio, cum data est.
Vereor, si clamorem ejus hîc crebro exaudiat,
Ne parturire intellegat. aliquo mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

A C T U S III. S C E N A IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

AIN' tu, tibi hoc incommodum evenisse iter?
s. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
Tantum, quam re ipsâ navigare incommodum est. 1
PAR. Irane est? s. ô fortunate, nescis quid mali
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare, 5
Nam alias ut mittam miseras, unam hanc vide:
Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser :
Ita usque advorsâ tempestate usi sumus.
PAR. Odiosum. s. haud clam me est : denique hercle
aufugerim 10
Potius, quam redeam, si eo mi redeundum fiet.
PAR. Olim quidem te causæ impellebant leves,
Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.
Ite intro. ego hunc adibo, si quid me velit. 15
Here, etiam nunc tu hîc stas? PAM. equidem te expecto.
PAR. quid est?
PAM. In arcem transcurso opus est. PAR. cui homini?
PAM. tibi.
PAR. In arcem? quid eò? PAM. Callidemidem hospitem
Myconium, qui mecum unâ advestu'st, conveni.
PAR. Perii. vovisse hunc dicam, si salvus domum 20
Redisset unquam, ut me ambulando rumperet.
PAM. Quid cessas? PAR. quid vis dicam? an conveniam modò?
PAM. Imo, quod constitui, me hodie conventurum eum,

Non posse, ne me frustra illic exspectet: vola.

PA. At non novi hominis faciem. PAM. at faciam ut noveris: 25

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,

Cadaverosa facie. PAR. Di illum perduint.

Quid, si non veniet? maneamne usque ad vesperum?

PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessum sum.

PAM. Ille abiit. quid agam infelix? proflus nescio, 30

Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,

Suz gnata partum: nam me miseret mulieris.

Quod potero faciam; tamen ut pietatem colam:

Nam me parenti potius, quam amori, obsequi

Oporter. at at, eccum Phidippum, et patrem 35

Video: horsum pergunt. quid dicam hisce, incertum sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

DIXITIN' dudum, illam dixisse se exspectare filium?

PH. Factum. L. venisse aiunt: redeat. PA. quam causam dicam patri,

Quamobrem non reducam, nescio. L. quem ego hic audivi loqui?

PA. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi persequi.

L. Ipse est, de quo hoc agebam tecum. PA. salve mi parer. 5

L. Gnate mi, salve. PH. bene factum te advenisse, Pamphile,

Et adeo quod maximum est, salvum atque validum. PA. creditur.

L. Advenis modo? PA. admodum. L. cedo, quid reliquit Phania

Consobrinus noster? PA. sane herele homo voluptati obsequens

Fuit,

Fuit, dum vixit: et qui sic sunt, haud multum heredem
juvant: 10

Sibi verò hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit,
bene.

L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus unâ sententiâ?

PA. Quidquid est id quod reliquit, profuit. L. imo ob-
fuit:

Nam illum vivum et salvum vellem. PH. impunè op-
tare istuc licet:

Ille reviviscet jam nunquam. et tamen, utrum malis,
scio. 15

L. Heri Philumenam ad se accersi hic jussit. dic jussisse
te.

PH. Noli fodere. jussi. L. sed eam jam remitter. PH.
scilicet.

PA. Omnem rem scio, ut sit gesta: adveniens audi-
omnia. L. at

Istos invidos Dî perdant, qui hæc libenter nunciant.

PA. Ego me scio cavisse, ne ulla meritò contumelia 20

Fieri à vobis posset. idque si nunc memorare hîc velim,

Quàm fideli animo et benigno in illam, et clementi fui,

Verè possum; nî te ex ipsâ hæc magi⁹ velim resciscere:

Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio
fides,

Cùm illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixe-
rit. 25

Neque meâ culpâ hoc discidium evenisse, id testor De-
os.

Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,

Cui concedat, cujusque mores toleret suâ modestiâ;

Neque alio pacto componi potest inter eas gratia;

Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philume-
na. 30

Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet se-
qui.

L. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi accessit
tuus,

Cùm te postputasse omnes res præ parente intellego.

Verùm vide, ne impulsus irâ pravè insistas, Pamphile.

PA. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquu⁹ sim? 35

Quæ

Quæ nunquam quidquam erga me commerita est, pater,

Quod nollem : et sæpe, quod vellem, meritam scio.

Amoque, et laudo, et vehementer desidero :

Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum.

Illique exopto, ut reliquam viram exigat 40

Cum eo viro, me qui sit fortunatior ;

Quando quidem illam à me distrahit necessitas.

PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus fies,

Jube illam redire. PA. non est consilium, pater :

Matris servibo commodis. L. quò abis ? mane ; 45

Mane, inquam : quò abis ? PH. quæ hæc est pertinacia ?

L. Dixi, Phidippe, hanc rem ægrè laturum esse eum ?

Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.

PH. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore :

Ita nunc is sibi me supplicaturum putat ? 50

Si est, ut velit reducere uxorem, licet :

Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.

L. Ecce autem, tu quoque protervè iracundus es.

PH. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

L. Decedet jam ira hæc : etsi meritò iratus est. 55

PH. Quia paulum vobis accessit pecuniæ,

Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas ?

PH. Deliberet, renuncietaque hodie mihi,

Velitne, an non ; ut alii, si huic non sit, fiet.

L. Phidippe, ades, audi paucis. abiit : quid meâ ? 60

Postremo inter se transigant ipsi, ut lubet :

Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant :

Quæ dico, parvipendunt. porto hoc jurgium ad

Uxorem, cujus hæc fiunt consilio omnia.

Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, evòmam.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

PERII, quid agam? quò me vortam? quid viro
meo respondebo

Misera? nam audivisse vocem pueri visu' est va-
gientis:

Ita corripuit derepente tacitus sese ad filiam:
Quòd si rescierit peperisse, id quâ causâ clam me habu-
isse

Dicam, non ædepol scio. 5
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nul-
la sum.

P. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video. quid ais, Myrrhina? heus, tibi di-
co. M. mihine, mi vir?

P. Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem depu-
tas adeo esse?

Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus fo-
rem, 10

Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus?
P. at rogitas?

Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc patrem ro-
gare est æquom?

Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum,
obsecro?

P. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed
demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos celare
volueris 15

Partum; præsertim cùm et rectè, set tempore suo pepe-
rerit.

Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares pe-
rire,

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac sci-
res,

Potius, quàm advorsum animi tui lubidinem esset cum
illo nupta? Ego

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes. 20

M. Misera sum. P. utinam sciam ita esse istuc. sed nunc mihi in mentem venit,

De hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus :

Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati Cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

M. Quamvis causam hunc suspicari, quam ipsam veram, mavolo. 25

P. Multo prius scivi, quam tu, illum habere amicam, Myrrhina.

Verum id vitium nunquam decrevi esse ego adolescentiæ :

Nam id omnibus innatum est. at pol jam aderit, se quoque etiam cum oderit.

Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessavisti usque adhuc,

Ut filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem, esset ratum. 30

Id, nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.

M. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater siem, Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matrimonium ?

P. Tun' prospicere, aut judicare, nostram in rem quod sit, potes ?

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret 35
Exeuntem aut introeuntem ad amicam. quid tum postea,

Si modestè ac raro hoc fecit ? nonne ea dissimulare nos Magis humanum est, quam dare operam id scire, qui nos oderit ?

Nam si is posset ab eâ sese derepente avellere, Quicum tot consuesset annos ; non cum hominem ducerem,

Nec virum sati' firmum gnata. M. mitte adolescentem, obsecro,

Et quæ me peccasse ais. abi, solum solus conveni :

Roga, velintne uxorem an non. si est, ut dicat velle se, Redde:

Redde: sin est autem, ut nolit, rectè ego consului me.
P. Siquidem ille ipse non volt, et tu lensti in eo esse,
Myrrhina,

Peccatum; aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici.
45

Quamobrem incendor irâ, esse ausam facere hæc te injussu meo.

Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.

Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri sinant.
50

M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet, resciverit,

Non ædepol clam me est; cùm hoc, quod leviu' est, tam animo iracundo tulit:

Nec, quâ viâ sententia ejus possit mutari, scio.

Hoc mi unum ex plurimis miseriis reliquom fuerat malum,
55

Si, puerum ut tollam, cogit, cujus nos qui sit nescimus pater.

Nam cùm compressa est gnata, forma in tenebris nosci non quita est:

Neque detractum ei tum quidquam est, qui pòst possit nosci, qui fiet:

Ipsè eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens anulum.

Simul vereor Pæmphilum, ne orata nostra nequeat diutiùs
60

Celare, cùm sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

NON clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam,
uxorem tuam

Propter meos mores hinc abisse: etsi ea dissimulas sedulo,

Verùm

Verum ita me Dii ament, itaque obtingant ex te, quæ
exopto mihi, ut

Nunquam sciens commerui, meritò ut caperet odium
illam mei :

Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti fidem.
Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto
me habueris

Præpositam amorì tuo: nunc tibi me certum est contrà
gratiam

Referre, ut apud me præmium esse positum pietati scias.
Mi Pamphile, hoc et vobis, et meæ commodum famæ
arbitror :

Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certò decrevi
patre,

Ne mea præsentia obftet, neu causa ulla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. quæso, quid istuc
consilii est ?

Illius stultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres ?

Haud facies : neque sinam, ut qui nobis, mater, male-
dictum velit,

Meâ pertinaciâ esse dicat factum, haud tuâ modestiâ.
Tum, tuas amicas te et cognatas deserere, et festos dies,
Meâ causâ, nolo. s. nihil pol jam istæ mihi res vo-
luptatis ferunt.

Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum : satias
jam tenet

Studiorum istorum : hæc mihi nunc cura est maxima
ut ne cui mea

Longinquitas ætatis obftet, mortemve exspectet me-
am,

Hic video me esse invisam immeritò : tempus est con-
cedere.

Sic optumè, ut ego opinor, omnes causas præcidam
omnibus :

Et me hac suspitione exsolvam, et illis morem gesserò.
Sine me, obsecro, hoc effugere, volgus quod male audit
mulierum.

P. Quàm fortunatus cæteris sum rebus, absque unâ hac
foret,

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem. s.
obsecro, mi Pamphile,
Non rute incommodam rem, ut quæque est, in animum
inducas pati.
Si cætera ita sunt, ut tu vis, itaque ut esse ego illam ex-
istumo,
Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. vix mi-
sero mihi!
s. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male
habet, quàm te, gnate mi. 39

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES, SOSRATA, PAMPHILUS.

QUEM cum istoc sermonem habueris, procul hinc
stans accepi, uxor.

Istuc est sapere, qui, ubicunque opus sit, animum possis
fletere;

Quod sit faciendum post fortasse, idem hoc nunc si fe-
ceris.

s. Fors suat pol. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, et tu
me feres.

s. Spero ecastor. L. i ergo intrò, et compone, quæ te-
cum simul 5

Ferantur. dixi. s. ita, ut jubes, faciam. P. pater.

L. Quid vis, Pamphile? P. hinc abire matrem? minimè.

L. quid ita istuc vis?

P. Quia de uxore incertus sum etiam, quid sim factururus.

L. quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? P. equidem cupio, et
vix contineo:

Sed non minuam meum consilium. ex usu quod est, id
persequar. 10

Credo eâ gratiâ concordēs magis, si non reducam, fore.

L. Nescias. verum tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint,
Quando hæc abierit. odiosa hæc est ætas adolescentu-
lis:

E medio æquom excedere est: postremo nos jam fabulæ

Y

Sumus,

Sumus, Pamphile, senex, atque anus.

Sed video Phidippum egredi per tempus: accedamus.

15

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

TIBI quoque ædepol sum iratus, Philumena,
Graviter quidem: nam hercle abs te factum est tur-
piter:

Etsi tibi causa est de hac re: mater te impulit:

Huic vero nulla est. L. opportunè te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est?

5

PA. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?

L. Dic filix, rus concessuram hinc Sofstratam:

Ne revereatur, minùs jam quò redeat domum. PH. ah,

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:

A Myrrhinâ hæc sunt meâ uxore exorta omnia.

10

Mutatio fit: ea nos perturbat, Lache.

PA. Dum ne reducam, turbent porro, quàm velint.

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Affinitatem hanc sane perpetuam volo:

Sin est, ut aliter tua fiet sententia,

Accipias puerum. PA. sensit peperisse: occidi.

L. Puerum? quem puerum? PH. natus est nobis nepos:

Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia;

(em.

Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi di-

L. Bene, ita me Dii ament, nuncias: et gaudeo

20

Natum illum, et tibi illam salvam. sed quid mulieris

Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?

Nosne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,

Quàm hoc mihi videretur factum pravè, proloqui.

PH. Non tibi illud factum minùs placet, quàm mihi La-
ches.

25

PA. Etiam si dudum fuerat ambiguum hoc mihi,

Nunc non est; cùm eam consequitur alienus puer.

L. Nulla tibi, Pamphile, hic jam consultatio est.

PA. Perii. L. hunc videre sæpe optabamus diem,

Cùm ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem.

30

Evenit:

Evenit : habeo gratiam Dis. PA. nullu' sum.
 L. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.
 PA. Pater, si ex me illa liberos veller sibi,
 Aut se esse mecum nupram, satis certò scio,
 Non clam me haberet, quæ celasse intellego. 35
 Nunc, cum ejus alienum esse à me animum sentiam,
 Nec conventurum inter nos posthac arbitrer,
 Quamobrem reducam? L. mater quod suavit sua,
 Adolescens mulier fecit. mirandumne id est?
 Censen' te posse reperire ullam mulierem, 40
 Quæ careat culpâ? an, quia non delinquunt viri?
 PH. Vosmet videre jam, Lache, et tu Pamphile,
 Remissan' opu' sit vobis, reductan' domum :
 Uxor quid faciat, in manu non est meâ.
 Neutrâ in re vobis difficultas à me erit. 45
 Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
 Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet ;
 Ut alamus nostrum. PA. quem ipse neglexit pater,
 Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus, Pam-
 phile?
 Prodemus, quæso, potius? quæ hæc amentia est? 50
 Enimvero prorsus jam tacere non queo.
 Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsente hoc loquar.
 Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
 Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
 Primum, hanc ubi dixti causam, te propter tuam 55
 Matrem non posse habere hanc uxorem domi ;
 Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
 Nunc, postquam adempram hanc quoque tibi causam
 vides ;
 Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
 Erras, tui animi si me esse ignarum putas. 60
 Aliquando tandem huc animum ut adducas tuum,
 Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?
 Sumprus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?
 Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres :
 Tempus dixi esse : impulsu duxisti meo. 65
 Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat :
 Nunc animum rursus ad meretricem inducti tuum :
 Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.

Nam in eandem vitam te revolutum denuo
 Video esse. PA. mene? L. teipsum: et facis injuriam,
 Confinxis falsas causas ad discordiam, 71
 Ut cum illâ vivas, testem hanc cum abs te amoveris.
 Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quæ fuit,
 Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic divinât: nam
 id est.

PA. Dabo jusjurandum, nihil esse istorum, tibi. L. ah, 75
 Reduc uxorem: aut quamobrem non opus sit, cedo.

PA. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam
 is quidem

In culpa non est. post de matre videro.

PA. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:
 Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 80

Abibo hinc, præsens quando promoveo parum.

Nam puerum injussu, credo, non tollent meo,

Præsertim in eâ re cum sit mihi adiutrix socrus.

L. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?

Num tibi videtur esse apud sese? sine: 85

Puerum, Phidippe, mihi cedo: ego alam. PH. maxime.

Non mirum fecit uxor mea, si hoc agrè tulit:

Amatæ mulieres sunt, non facîle hæc ferunt.

Propterea hæc ira est: nam ipsa narravit mihi:

Id ego hoc præseate tibi nolebam dicere:

Neque illi credebam primò. nunc verò palam est.

Nam omnino abhorrire animum huic video a nuptiis.

L. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?

PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam
 censeo:

Oremus: accusemus gravius: denique 95

Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

L. Faciam, ut mones, Eho puer, curte ad Bacchidem
 hanc

Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.

Et te oro porro, in hac re adiutor sis mihi. PH. ah,

Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache, 100

Manere affinitatem hanc inter nos volo,

Si ullo modo est ut possit; quod spero fore.

Sed visne adesse me unâ, dum istam convenis?

L. Imo vero abi: aliquam puero nutricem para.

ACTUS IV. SCENA V.

BACCHIS, LACHES.

NON hoc de nihilo est, quod Laches me nunc conventam esse expetit :

Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.

L. Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrem, quàm possiem,

Aut ne quid faciam plus, quod post me minùs fecisse satius sit.

Aggrediar. Bacchis, salve.

B. Salve, Laches. **L.** Credo ædèpol te nonnihil mirari, Bacchis,

Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.

B. Ego pol quoque etiam timida sum, cùm venit in mentem, quæ sim,

Ne nomen mihi quæstus obstet: nam mores facile rutor.

L. Si vera dicis, nihil tibi est à me pericli, mulier: 10

Nam jam ætate cæ sum, ut non fiet peccato mihi ignoscisci quom:

Quo magis omnes res cautiùs, ne temere faciam, accuro.

Nam si facis, facturave es, bonas quod par est facere; Inscitum offerre injuriam tibi, immerenti, iniquom est.

B. Est magna ecastor gratia, de istac re, quam tibi habeam. 15

Nam qui post factam injuriam se expurger, parum mihi proffit.

Sed quid istuc est? **L.** meum receptas filium ad te Pamphilum. **B.** ah.

L. Sine dicam. uxorem hanc priusquam duxit, vestrum amorem pertuli.

Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc uxorem habet.

Quære alium firmiorem tibi, dum tempus consulendi est. 20

Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol tu eadem istac ætate.

B. Quis id ait? L. socrus. B. mene? L. teipsam. et filiam abduxit suam:

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est, extinguere.

B. Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,

Sanctius quam jusjurandum, id pollicerer tibi, Laches, Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pamphilum. 26

L. Lepida es. sed scin⁹, quid volo potius sodes facias?

B. quid, cedo?

L. Eas ad mulieres huc intrò, arque istuc jusjurandum idem

Polliceari illis: exple animum iis, teque hoc crimine expedi.

B. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret, scio; 30

Ut de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet.

Sed nolo esse falsâ famâ gnatum suspectum tuum,

Nec leviozem vobis, quibus est minimè æquom, viderier

Immeritò: nam meritis de me est, quod queam, illi ut commodem.

L. Facilem benevolumque lingua tua jam tibi me reddidit: 35

Nam non sunt solæ arbitrata hæ: ego quoque etiam credidi.

Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi;

Fac eadem ut sis porro: nostrâ utere amicitia, ut voles.

Aliter si facis----- reprimam me, ne ægrè quidquam ex me audias.

Verùm hoc te moneo unum; qualis sim amicus, aut quid possem, 40

Potius quam inimicus, periculum facias.

A C T U S I V. S C E N A V I.

P H I D I P P U S, L A C H E S, B A C C H I S.

N I H I L apud me tibi
Defieri patiar, quin, quod opus sit, benignè præbeatur.

Sed cum tu satura atque ebria eris, puer ut satur sit, facito.

L. Noster socer, video, venit : puero nutricem adducit.
Phidippe, **Bacchis** dejerat persanctè. **P.** hæcine ea est?

L. hæc est.

P. Nec pol istæ metuunt Deos ; neque has respicere Deos opinor.

B. Ancillas dedo : quo lubet cruciatu per me exquire.
Hæc res hic agitur : me facere, **Pamphilo** ut redeat
uxor,

Oportet : quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam fecisse id, quod aliz meretrices facere fugitant.

L. **Phidippe**, nostras mulieres suspectas fuisse falsò
Nobis re in ipsâ invenimus. porro hanc nunc experiamur.

Nam si compererit crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet : sin autem est ob eam rem iratus
gnatus,

Quod peperit uxor clàm, id leve est. citò ab eo hæc ira
abscedet.

Profectò in hac re nihil mali est, quod sit discidio dignum.

P. Velim quidem hercle. **L.** exquire : adest : quod satis sit, faciet ipsa.

P. Quid mihi istæc narras ? an quia non tute ipse dudum audisti,

De hac re animus meus ut sit, **Laches** ? illis modò exple animum.

L. Quæso ædepol, **Bacchis**, quod mihi es pollicita tute,
ut serves.

B. Ob eam rem vis ergo introeam ? **L.** i, atque exple animum iis, ut credant.

B. Eo ;

B. Eo : etsi scio pol iis fore meum conspectum invisum hodie :

Nam nupta meretrici hostis est, à viro ubi segregata est.

L. At hæc amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris, resciscant.

P. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognorint : 25

Nam illas errore, et te simul suspicione exsolves.

B. Perii, pudet Philumenæ me. sequimini me intrò ambæ.

L. Quid est, quod mihi malim, quàm quod huic intellego evenire,

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, et mihi prosit ?

Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum verè ab se segregarit ; 30

Scit sibi nobilitatem ex eo, et rem natam, et gloriam esse :

Referet gratiam ei, unâque nos sibi operâ amicos junget.

ACTUS V. SCENA I.

PARMENO, BACCHIS.

ÆDEPOL hæc meam herus esse operam depurat parvi precii,

Qui ob rem nullam misit ; frustra ubi totum desedi diem,

Myconium hospitem dum exspecto in arce Callidemidem.

Itaque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque venerat,

Accedebam : Adolefcens, dic dum, quæso, es tu Myconius ? 5

Non sum. At Callidemides ? Non. Hospitem ecquem Pamphilum

Hic habes ? omnes negabant : neque eum quenquam esse arbitror, Deni-

Denique hercle jam pudebat : abii. sed, quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video ? quid huic hic est rei ?
B. Parmeno, opportunè te offers : propere curre ad
Pamphilum. 10

P. Quid eò ? B. dic me orare, ut veniat. P. ad te ? B. imo
ad Philumenam.

P. Quid rei est ? B. tuâ quod nil refert, percontari desi-
nas.

P. Nihil aliud dicam ? B. etiam, cognosse annulum il-
lum Myrrhinam

Gnatæ suæ fuisse, quem ipse olim mihi dederat. P. scio.
Tantumne est ? B. tantum. aderit continuo, hoc ubi ex
te audiverit. 15

Sed cessas ? P. minime equidem : nam hodie mihi po-
testas haud data est :

Ira cursando, atque ambulando totum hunc contrivi di-
em.

ACTUS V. SCENA II.

BACCHIS.

QUANTAM obtuli adventu meo lætitiâ Pamphi-
lo hodie ?

Quot commodas res attuli ? quot autem ademi curas ?
Gnatum ei restituo, qui penè harum ipsiusque operâ
periit :

Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habitu-
rum, reddo :

Quâ re suspectus suo patri, et Phidippo fuit, exsolvi. 5

Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menses decem fere ad me nocte
primâ

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini ple-
num,

Cum hoc annulo. extimui illico. mi Pamphile, in-
quam, amabo,

Quid es exanimatus, obsecro ? aut unde annulum istum
nactus ? Dic

Dic mihi. ille, alias res agere, se simulare. postquam
id video;

Nescio quid suspicari, magis coepi instare, ut dicat.

Homo se fatetur vi in viâ nescio quam compressisse:

Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:

Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me ha-
bentem: 15

Rogar, unde sit. narro omnia hæc: inde est cognitio
facta,

Philumenam esse compressam ab eo, et filium inde
hunc natum.

Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:

Etsi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in rem
nostram,

Ut quisquam amator nuptiis lætetur. verum ecastor

Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam
partes. 21

Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno et lepido, et
comi.

Incommodè mihi nuptiis evenit, factum fateor.

At pol me fecisse arbitror, ne id meritò mihi eveniret.

Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda
quom est ferre. 25

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, PARMENO, BACCHIS.

V I D E, mi Parmeno, etiam sodes, ut mi hæc certa
et clara attuleris:

Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falso
frui.

P A R. Visum est. P A M. certene? P A R. certe. P A M. De-
us sum, si hoc ita est. P A R. verum reperies.

P A M. Manedum, sodes. timeo ne aliud credam, atque
aliud nuncies.

P A R. Maneo. P A M. sic te dixisse opinor, invenisse
Myrrhinam, 3

Bacchidem

Bacchidem annulum suum habere. PAR. factum. PAM.
eum, quem olim ei dedi:

Eaque hoc te mihi nunciare iussit: itane est factum?
PAR. ita, inquam.

PAM. Quis me est fortunatior, venustatisque adeo plenior?

Egon' te pro hoc nuncio quid donem? quid? quid?
nescio.

PAR. At ego scio. PAM. quid? PAR. nihil enim. 10
Nam neque in nuncio, neque in meipso, tibi quid sit
boni, scio.

PAM. Egon', qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,

Sinam sine munere à me abire? ah, nimium me ingratum putas.

Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
Me exspectat, credo. adibo. B. salve, Pamphile. 15

PAM. O Bacchis, o mea Bacchis, servatrix mea!
B. Benefactum, et volup' est. PAM. factis, ut credam,
facis:

Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocunque
adveneris,

Semper fiet. B. at tu, etastor, morem antiquum atque
ingenium obtines, 20

Ut unus omnium homo te vivat nunquam quisquam
blandior.

PAM. Ha, ha, hæ! tun' mihi istuc? B. rectè amasti,
Pamphile, uxorem tuam:

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod
nossem, videram.

Perliberalis visa est. PAM. dic verum. B. ita me Dii ament,
Pamphile.

PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixi jam patri?
B. nil. PAM. neque opus est; 25

Adeo mutito: placet non fieri hoc itidem, ut in comœdiis,

Omnia omnes ubi resciscunt. hic, quos par fuerat resciscere,

Sciunt; quos non autem sciçe æquom est, neque resciscient,
neque scient. B. Imo

B. Imo etiam, qui hoc occultari facilius credas, dabo :
 Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando meo 30
 Se fidem habuisse, et propterea te sibi purgatum. PAM.
 optimum est :

Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententiâ.

PAR. Here, licerne scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?

Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. non licet.

PAR. tamen suspicor.

Egon' hunc ab orco mortuum? quo pacto? PAM. ne-
 scis, Parmeno, 35

Quantum hodie profueris mihi, et ex quantâ ærumnâ
 extraxeris.

PAR. Imo verò scio, neque hoc imprudens feci. PAM.
 ego istuc sati' scio. PAR. an

Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod fac-
 to usu' sit?

PAM. Sequere me intrò, Parmeno. PAR. sequor. equi-
 dem plus hodie boni

Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem unquam.
 Plaudire.

CALLIOPIUS RECENSUI.

E M E N-

Emendationes omnes TERENTII juxta Editionem *Bentleianam*.

A N D R I A.

PROLOGUS.

Ver.

- 11 **E**T tamen
13 Perinthia hic
ACT. I. SCE. I.
13 Si. Haud muto. so.
Factum gaudeo
17 immemori
25 Libera
27 Dum eum atas, me-
tus, magister cohi-
bebant
33 nam id ego arbitror
92 Forma bona. So. for-
tasse
94 Quæ cum
SCENA 2.
18 defert
33 fallis. edico
SCENA 3.
8 quam libitum
9 qua jure qua me inju-
ria
11 Si ista
SCENA 4
4 adduci?
SCENA 5.
1 factu humanum aut
inceptu
8 is
31 aut de illa me advor-
sum hunc loqui
ACT. 2. SCE. I.
21 neque ad auxilium co-

Ver.

- piam
32 mereat
SCENA 2
15 D. Scies
31 Puerum inde abiens
Conspexi Chremi
SCENA 3
8 quamobrem eam op-
pido ejiciat
8 ac cito
SCENA 4.
1 quidve captent
SCENA 5.
2 observarem
16 omnes sibi esse bene
mavelle, quam al-
teri
SCENA 6.
3 quid, Dave, narrat
ACT. 3. SCE. I
3 s. ab Andria est ancil-
la hæc. D. quid nar-
ras? s. ita est.
SCENA 2.
19 Siet renunciatum
20 mihi n' quicquam
24 Ego non te?
37 ubi intellexeras
SCENA 3.
41 commodum interclau-
dier

Z

SCE.

Bentleii *Emendationes.*

V.

SCENA 4.

I andin'?

13 audiam

15 apparetur

SCENA 5.

I ubi illic est? Scelus,
qui me hodie. perii

ACT. 4. SCE. I.

I hocine credibile, aut

20 quid ita tandem?

37 ut dicerem me ductu-
rum Patri

39 CHA. Davos? quam-
obrem? P. nescio:
nisi mihi Deo fu-
isse

45 quidni hoc

58 D. set concrepuit hinc
a Glycerio

SCENA 2.

2 modo tu

3 M. quis est? chem Pam-
phile, opportune te
mihi offers. orare,

6 sollicitari

11 omnis adjuro

19 C. forti's; si quid co-
nere

SCENA 3.

2 deputabam

3 tutorem

SCENA 4.

7 Jurato

9 religio te

17 ut

SCENA 5.

3 adposuisti

10 quem igitur

17 est hæc

V.

27 nempe

34 adpositum

50 attigas

54 volumus

55 hilum

SCENA 6

2 sibi

12 me adtuli

14 ei dicta est esse hæc

16 id mihi

ACT. 5. SCE. I.

21 id futurum

22 qui ut volui

SCENA. 3.

7 numnam

27 mittere

SCENA 4.

23 CH. perge tu CR. is

25 PAM. Phania

36 civem inventam gau-
deo

38 odium

52 at ita

SCENA 5.

2 liquet

3 eapropter

5 cuinunc

SCENA 6.

I P. ego sum Pamphi-
lus: nescis

7 Jam uxorem

9 es

E U N V C H U S

PROLOGUS.

V.

5 existimarit

9 item

ad-

Bentleii *Emendationes.*

V.

- 22 adessent
25 esse nempe Plauti
44 animum attendite

ACT. I. SCE. 1.

- 24 sin falsum audierim
ac fictum

25 perpluo

33 potis erat

39 quicum

52 ubi esse hanc

68 notum neque

80 nisi si illum plus quam
me amas

93 id posse fieri

98 victus est

117 forsan parvam hic ha-
beat mihi fidem

125 is se hodie

ACT. 2. SCE. I.

6 factum

13 adiger

SCENA 2.

11 qui nitor vestitus

32 discipuli

33 Item ut

36 ostium opperiri tri-
stem

37 hicc

42 quidem

51 patet foris hæc

53 forem

54 istanc

SCENA 3.

3 qua insistam via

9 dicas

10 Deæ

33 averſæ

34 CH. ----quid hoc est
sceleris? Perii

53 Dono est

V.

54 virginem?

59 C. eho, Parmeno mi,
noſtin', et ſcis,

63 comparet, magis,

65 ſenem mulierem

70 ſedulo, Dabo

71 adjutabo

80 quibus illum

85 et a tate ipſe es

94 an potius par atque æ-
quum eſt pater ut a
me ludatur dolis

99 CH. nunquam defugi-
am auctoritatem

ACT. 3. SCE. I.

10 qui ſal habet, quod

34 me irritare

35 agis, homini inquam

36 pulmenrum

63 idem hoc aut melius
tute

SCENA 2.

7 abdomini hunc

15 aut noſtris

43 ſimia es

45 in mentem cum venit

46 abi præ: cura

49 redeat

50 maneat

53 ut ſitis

SCENA 3.

16 ecquid

19 parvola, eam ſeſe in-
tendit

SCENA 4

8 ornati' ſt

SCENA 5.

2 Jamne rumpere hoc
mihi licet? p^{ro} ſu-

Z 2

pre-

Bentleii *Emendationes.*

V.

preme Jupiter!

12 quid dices C. o festus
dies! o meus amicus!

17 ejus quid ego

41 venisse clanculum: per
pluviam fucum

43 fecerim

63 patrem,

ACT. 4. SCE. I.

3 advenerat

10 puer, i, Pamphilam

SCE. 2.

4 pejorem in partem

7 venio

SCE. 3.

16 illum nescio, hoc
quod fecit

20 quo hinc ille abire

25 conclusissem

SCE. 4.

4 huc tibi reditio

21 Stellionino

23 eo rediges me, ut,
quid emerim ego-
met, nesciam?

30 meus fraterne

31 PH. noras ne eum pri-
us? DO. non. P.
unde fratrem meum

41 eam

43 credes

45 hodie ego

49 abscedam

52 faciendum censes

SCE. 5.

7 me antevenit

9 tu, ut

V.

SCE. 6.

1 adfuturum ut

2 attigerit, oculi

3 adeo illius

4 verum si

5 expeto

7 Quæso, istuc

25 dum ego hinc

31 præsentitur dicas

SCE. 7.

15 qui

ACT. 5. SCE. I.

10 ad me? aut quamob-
rem

21 facias

SCE. 2.

19 meam conservam cre-
didi

30 ne

55 dum venit

SCE. 3.

13 exeo

SCE. 4.

6 quo

14 amatore cum

20 impune nos illuſeris

SCE. 6

6 advenisse gaudeo

21 huc

31 aliquid ægre faceret

SCE. 7.

6 quid tibi est

14 tum animi

20 stulte, qui

21 et patri indicas

SCE. 8

2 quid ais

6 quidnam hic prope-
rans

SCE-

Bentleii *Emendationes.*

V.

SCENA 9.

- I hodie vivit
 II pelletur
 15 illumne
 19 hac bona nobis
 SCENA 10
 7 conlibitum est
 12 ego hic
 15 Scin'
 16 unquam, quod dicas
 21 credere ambos
 24 PH. hem. CH. recipi-
 undum
 26 ut libenter
 28 suppeditare
 31 bardus
 33 CH. quid agimus
 35 CH. mirum ni----
 35 PH. idem----
 36 etiam vos oro
 37 jam hoc
 39 et ebibendum
 43 fecistis

HEAUTONTIMOR.

PROLOGUS.

V.

- 6 Simplex quæ ex argu-
 mento facta est Du-
 plici
 18 esse factum
 19 se pigere
 23 se applicasse hunc mu-
 sicum
 45 si
 ACT. I. SCE. I.
 5 quod ego esse in ali-
 qua parte

V.

- 11 plus, ut.
 13 non pluris
 14 tute attente
 17 aliquid facere
 19 voluptati tibi esse
 30 laboris, nollem
 31 oiei
 35 hac quidem causa
 45 cœpit Virginem
 57 nimio ex
 71 Conturbato
 73 inde alii
 75 faciebant
 79 qui gnatum
 91 exsercirent
 102 ille, quod sit
 110 sunt hodie: apud
 113 laborem hinc pepule-
 rim.

SCENA 2.

- 2 tibi affuturam
 11 nobiscum esset
 13 nunc satis tempori est
 27 aliquantum
 37 cœnæ quid

SCENA 3.

- 12 quod
 13 sat agit
 15 petax, procax

ACT. 2. SCE. 2.

- 3 concurrunt multa, o-
 pinionem hanc quæ
 mihi animo exau-
 geant
 6 hic
 8 rei fiet
 9 adesset
 12 Cum Syrona:

Bentleii *Emendationes.*

V.

SCENA 3.

- 9 propere
10 qui istuc
15 eccos video
17 Antiphila, te
18 minus sum obsequens
25 conjecturam fecimus
30 ex ipsa
30 in itinere hoc
36 intro conjicit
48 te interpolatam
58 cum tam negligitur e-
jus internuncia
66 scias
73 commemorabile
74 scelus?
76 illa
ibid. si finis dico
80 Clitipho, neque
86 consilium hoc
94 deducetur
97 iste est metus
99 ---huic revortatur
103 Dii Dant, fruate dum
I cet nam nescias---
CLIT. Syre inquam.
SY. perge porro
tamen istuc ago.
CLIN. ejus---
111 es Inlex
117 istunc
118 res rediit jam
119 necessum
124 nam miserum quen-
dam
127 aput te hoc quam gra-
tissimum
SCENA 3.
8 bonis

V.

- 122 vidi, partes diu
ACT. 3. SCE. I.
21 me hic domi
31 utramque in partem
35 commetare
43 Satrapa
48 pytisando
52 habuit
59 ne scientem
63 et id
64 confusurrant
72 quantam eii fenestram
80 minitabitur
96 adsum
97 ita
102 ut tibi

SCENA 2.

- 1 es
7 recte. equidem te de-
miror
18 scin?
29 huic jam
30 ille hzc
33 illius sumptus
47 quod

SCENA 3.

- 6 subigitare
9 novi ego amantis: a-
nimum advertunt
13 de me ego
17 atque utcunque, ubi-
cunque
36 quid est
39 vah, vide quod
43 eam quz est nunc a-
pud
44 illa illi tamen post
datum iri mille
numum præs sit
Dubium

Bentleii *Emendationes.*

V.

46 Dubium

48 in ea re

ACT. 4. SCE. I.

4 at satis ut

13 me gravidam

ibid edicere

15 factum : minor ergo
herus damno

19 Si

26 illi anui

32 quanto tu me es annis
gravior, tanto es igno-
noscentior

36 eloquere

48 CH. quid renuntiavit
olim? So. fecisse id

ACT. 4. SCE. I.

I permultum

3 aliqua

SCENA 2.

6 audisti

7 cuiquam audisti

15 apti

19 noster resciscet

24 narrare

SCENA 3.

2 est pollicitus

12 quid hæc cœptat

15 i

23 cœferant

SCENA 4.

7 quotidiano

13 SY. bona. CH. hercle
non

21 traduxisse

23 super fallaciæ est

32 nam quamobrem

33 dicebam Serio us

47 vere

V.

50 lauta esse et bene auc-
ta re

SCENA 5.

14 tibi vis dicam? adisti
mihi manum: ami-
cam

SCENA 6

10 adposcet

11 injusta iusta fiunt

SCENA. 7.

7 quid hominis

12 C. ita aiunt; et tu cre-
dis omnia: et illam

ACT. 5. SCE. I.

4 dixit

5 potest: exsuperat

10 homines cessare

17 manedum hoc prius

21 CH. qui non?

24 CH. quamobrem ne-
scio M. equidem

29 ultimis conclave in
ædibus

39 et

41 M. quidni

42 merito, ut mihi

44 nisi si

51 quod tu me

52 ut sentiat

55 malo quovis

57 illius

58 illic

59 quod incommodi tibi
in hac re accipies

68 est opus

77 ego, si vivo, eum ad-
eo exornatum da-
bo, adeo pexum, us-
que ut

SCD.

Bentleii *Emendationes.*

V.

SCENA II.

- 4 id faciunt
24 nec tibi nec tibi
26 abalienavit
33 in mentem est
37 hoc tam esse
42 aut si
45 difficillime
 Scena 3.
6 jam rogitem
 Scena 4.
7 ex hoc
 Scena 5.
20 CL. immo quando-
 quidem

A D E L P H I.

PROLOGUS.

V.

- 23 partim
24 partim
 ACT. I. *Scena 1.*

- 4 ubi
8 atque animo
16 dissimilis
30 fallere, ita uti fit, pat-
 rem audebit

- 35 clamans
 Scena 2.

- 18 injustius est
24 sit
27 illum tu tuum
45 veri fient
55 ullum

- Actus 2. Scena 1.*
13 forem
19 facinus miserandum
30 leno, es

V.

- 45 Homini misero plus
 quingentos cola-
 phos infregit mihi.
46 Ob malefacta hæc
 tantidem emptam,
 postulat sibi tradier

Scena 2.

- 4 quam hodie quæ
6 facerem
7 eiusque
12 non scis
24 actum agam
29 inceptare
40 acta
42 non te esse

Scena 3.

- 3 te nunc
5 alias
9 quine omnia sibi post-
 putavit
11 supra pote
11 nam quid

Scena 4.

- 2 Quæro
9 tibi nil
17 hercle te
24 hilare

Actus 3. Scena 1.

- 3 nusquam
8 natæ
10 tali ingenio

Scena 2.

- 1 omnia omnes
14 ut ego iram
18 medium arriperem et
 capite pronum in
23 G. ubinam es
24 expæro

loquere

Bentleii *Emendationes.*

V.

- 27 loquere
37 porro Consule
39 an proferendum hoc
tibi videtur usquam
43 huic
45 o. qu'd ais
46 in quo
49 quem ipse
51 aut illa
55 propere

Scena 3.

- 2 adfuisse

Scena 4.

- 35 mihi? d. sic
39 quem
41 iurgio est
48 erit similis
59 o Demea
73 curo: unum illud
84 est, antiqua
87 video, vivere

Scena 5.

- 5 hoc
22 quid est etiam
29 mensis decimus
31 deserit
34 servulorum est
47 has
62 hic sit

Scena 6.

- 4 si ita est

Actus 4. Scena 1.

- 12 mentem est
22 paterne? s. is ipse

Scena 2.

- 1 homo infelix
4 quid est
9 se primum ait
13 cellulam

V.

- 15 perdurare
18 mihi, bone vir
24 puerum modo
25 o Ctesipho
35 sursum
45 ex adversum fabrica
49 odiosus
52 sorbilans

Scena 3.

- 9 fratrem esse: ejus esse
illam

- 11 jam animum relle-
ris

- 13 ego quoque
16 credunt Ludier

Scena 4.

- 2 ex improvise
6 turba, nescio: tanta
9 jamne
16 efferri. ac mitto
23 occipio miser

Scena 5.

- 1 uti
2 facito
10 rei fuit
14 opiner
32 ea
34 presentem
39 hinc
42 adversusne
56 te mihi ipsum
58 et te, et
62 uxorem Æ. hem
64 nisi tam
66 jam uxorem?
70 deos potius
76 injicit
77 imprudens faciam
forte

Scena

Bentleii *Emendationes.*

V.

Scena 7.

- 2 o Micio
8 oho
28 quid illa igitur
31 tuam ego
36 o Demea

Scena 8.

- 4 sis vide; exemplum
8 tu si
9 exemplo

Scena 9.

- 4 paululus

Actus 5. Scena 1.

- 14 num qui
23 duo
28 gloriamque istanc ti-
bi: mea
36 insunt quibus
47 senectus adfert
55 M. immo de
63 places

Scena 2.

- 1 fuat
6 decurso
23 gaudia: age nunc

Scena 4.

- 4 te esse

Scena 5.

- 1 quidem
18 quid ego
23 hac nunc duci per

Scena 6.

- 6 uxori
18 quasi si
23 Æs. bene facis DEM.
merito tuo te amo.
verum, Mi: quid? D.
ego
24 Hegio hic est his
26 paulum

V.

- 29 nunc meum

Scena 7.

- 1 iussisti
21 omnia omnes semper
28 proluvium
31 sed assentando atque
indulgendo
32 Æschine, est
37 corrigere quem, obse-
cundare

P H O R M I O.

PROLOGUS.

V.

- 2 ab
4 ante hic
6 insanum fecit
9 olim cum stetit
14 posset
21 esse id
26 Græce, latine hic Phor-
mionem nominat

Actus 1. Scena 1.

- 10 comperit

Scena 2.

- 15 tam, quam te
21 hinc
23 usu
26 senibus
38 ex adverso ilico
93 addit

Scena 3.

- 4 istuc A. rogitas
12 certo
14 cæterum
15 hac ex
18 unum hoc
20 omnes sumus ingenio
an

Bentleii *Emendationes.*

V.

23 an mittere

24 mi jus sit

Scena 4.

2 tanta in me

9 loquar

13 contraxissem

14 quamnam

23 PH. hem

32 quid hic

53 deficias

Scena 5.

8 etiam idne

13 pericula damna per-
egre rediens sem-
per secum cogitet

17 quantum

19 molendum est in

35 cum noris

37 præsto hic

75 merita

84 si adveniat

Actus 2. Scena 1.

27 sit tibi

Scena 2.

3 age: jam

16 in opere

21 i in

26 ain' tamen

30 dicere. D. ohe

38 PH. nomen? DEM.
maxume. quid

59 apiscier

64 quid? num

68 civis turpe

Scena 3.

5 abi, vise

7 Cratinus

9 Cr. mene vis? Ego
quæ

V.

11 æquum esse ac bonum

21 de hac re dederit

Actus 3. Scena 1.

5 potiretur mali

10 Num patri quid

12 ut aliis

16 id aibat

19 de ejus unâ -- senten-
tiâ

Scena 2.

2 quid

6 nequid -- G. suo ca-
piti fuit

29 fiet

30 D. optume

39 quoad

48 sit potior, prior ad
dandum qui est

Scena 3.

2 si hinc

11 jubeas malum

16 quin igitur

24 quantum est opus ar-
genti, eloquere

33 iterum

Actus 4. Scena 1.

23 usque adeo experiri

Scena 2.

7 ostenderet nihilo mi-
nus amicum se esse

10 qui

Scena 3.

4 adibo: o salve

10 id quidem

14 tentarem prius

16 videmus

28 nunc inquam hic

29 herus ut his

quantum.

Bentleii *Emendationes.*

V.

- 38 quantum. C. quan-
tum? dic
47 incommodi
57 mnas
59 petito illasce
60 tum autem
60 alias pone sane
74 adeo argentum nunc
mecum
76 inde sumam

Scena 4.

- 6 deaque
8 mandes, qui te ad sco-
pulum e tranquillo
auferat
26 in impluvium
28 Aruspex vetuit: ante
brumam autem novi
negoti nihil incipe-
re causa est fontica

Scena 5.

- 4 facto: et mature
9 ipsi qui sit
12 satis est tuum te offici-
um facere, fama si
id non
13 hæc
15 ubi ego illas nunc jam

Scena 6.

- 1 quo consilia
14 paulum
17 istoc me nomine
22 exis? ubi illæ so. mi-
seram
26 s. isti inquam ipsi
32 filiam locatam

Actus 5. Scena 1.

- 9 etiam idne
18 neque ejus

V.

Scena 2.

- 7 capiebat statim
8 villioribus, tamen
9 natum
11 adolescens mulier te
27 me credere

Scena 3.

- 1 sum, ut res

Scena 4.

- 7 uti
8 suas

Scena 5.

- 2 desubito
8 novum aut mirum
9 pergin'? hercle nun-
quam hodie odio tu
18 quoque aderas
19 recta ad Chremem
34 urn'
37 inaudivi

Scena 6.

- 4 Dilapidat
7 PH. de eadem hac for-
tasse causa. ita her-
cle credidi
12 est ne ita tui dixi
13 idque adeo advenio
nuntiarum
22 satis pol superbe
30 discipuli
35 alteræ
37 In' hinc malam rem
38 etiamnum credis
40 data esset
44 PH. enimvero si porro
60 nemini, id certo scio
62 tantum hoc
65 tuum hoc esse
66 celare id posse

Bentleii *Emendationes.*

V.

- 70 at attat
80 venias mihi precibus
87 prorsus nesciam
89 adsequere ac retine

Scena 7.

- 2 obstipuisti
4 creduas
6 quid ergo est quod
 istic
11 ego quod dico
15 hem, quid agis
22 cum isto
31 tua sunt facta
33 qui sperem
34 non jam tum erat se-
 nex, senectus si ve-
 recundos facit?
35 magis nunc
43 singulatim
49 per fallacias ab isto
51 Indignum hoc tibi
59 tu tibi nomen

H E C T R A.

PROLOGUS.

V.

- 7 posset

PROLOGUS 2.

- 15 arte ab musica
16 scriptorem
26 accedens
35 turba non est
47 causam accipite, et
48 alias

Actus 1. Scena 1.

- I paucis
5 uxorem ducturum
6 em duxit

V.

- 7 nete cuiusquam
10 quisquam illorum
16 caprent te

Scena 2.

- 9 Philotis, dic mihi
43 senem sese esse dicere
50 ne utiquam
58 ferre hoc
59 di dexque cum tuo
 istoc
65 neque verum
75 ut accepi, suis
84 maligna magis et ma-
 gis
88 ad amussim ambarum
89 uti liberali atque in-
 genuz decet
93 injuria
97 ad hos ea rediit
99 reliquit
102 primo hos dies com-
 plusclos
109 ad matrem
111 causam nescio
112 post quam accersit
 Actus 2. Scena 1.
5 viris advorsari æque
9 nescis? So. ita me Dii
 bene
16 imprudentia
18 esse crebro
20 illi
33 curis solvi cæteris
39 plus una
42 esse ego illi
 Scena 2.
4 hinc jam scibo
10 Perperem hanc vis esse
 adfinitem

A a refel-

Bentleii *Emendationes.*

V.

12 refellendo tibi aut
purgando corrige-
mus

17 magis velis, id adeo

19 clam te

Scena 3.

7 expeto

Actus 3. Scena 1.

1 plura ego

3 eram ego

4 ah quanto

6 omnibus nobis

15 est scitu

17 hinc abstraxi

19 tum aut marrem

23 nunquam nullo

27 non maxuma, quæ
maxumæ sunt inter-
dum iræ, injuriæ

33 verbum inter eas iram
hanc concivisse here

36 accedo

40 celas

42 id mihi

44 certo

46 in te ullum

Scena 2.

4 excludere?

16 intervenerint

17 quam tristis! S. o mi
gnate

Scena 3.

5 ut me

6 uxorem esse

8 quod derepente

29 te erga

46 perpetua

48 quo ego cum consilio

V.

missum feci, eodem
huic

Scena 4.

16 expectans

19 vectu'st

24 illi

27 lentiginosa facie

Scena 5.

2 causa quid

12 una plus

18 audivi modo L. at

25 in me nunc

27 esse indignam sese de-
putat matri meæ
quæ

29 alio componi pacto
potis inter eas gra-
tia? A

33 res postputasse te om-
nes

35 quid ego ira impulsus

37 merita quod vellem

50 itane

55 Decedet ira hæc:

59 non est, fiet

Actus 4. Scena 1.

6 exire ad me

7 se eduxit

12 tacen'

15 celari

23 negabas filiam tuam
posse te nuptam pa-
tri

26 multo prius quam tu,
illum scivi

28 innatum. at

29 cessavisti eadem esse
usque adhuc

33 esset nostro ex usu

non-

Bentleii *Emendationes.*

V.

- 37 nonne dissimulare
42 abi eum solum
43 velintne an non uxorem
44 recte consului
46 fuerat ea par
47 ira, te ausam facere hæc
56 cui nos
58 posset

Scena 2.

- 5 ante quod
28 ut vis

Scena 3.

- 1 hic astans
11 si reducam

Scena 4.

- 1 iratus ædopol sum
6 operiam
12 turbet porro quam velit
19 prægnatem
21 et iham salvam
25 non mihi illud factum minus dolet quam tibi

- 35 quod
36 a me esse
47 suum reddas
54 sit hoc
87 uxor, si hoc
90 Nolueram
91 Verum
97 curre puer
99 at te

Scena 5.

- 6 ædopol credo
9 quæsti mi obliet
12 res omnes

V.

- 13 si id nunc facis
15 magnam eccestor gratiam de istac re quod tibi
18 sine dum dicam
19 quod te volui
20 dum tibi tempus
24 alid
25 pollicerer tibi, Lache segregatum
36 quæstu hoc

Scena 6.

- 2 quod est, benigne
3 et puer
9 si effecero
14 sin item -
17 narras? quia ne
21 vin'
21 iis animum
22 his meum fore
24 hæc
27 Philumenæ. vos sequimini. intro huc ambæ
29 ineam
29 mihi prosum
31 se nobilitatem ex ea re nactam
33 refert

Actus 5. Scena 1.

- 4 quisquam
5 tun'es
Scena 2.
3 pæne qui
10 exanimatus
11 postquam video
12 suspectarier
15 habente

Bentleii *Emendationes.*

V.

- 18 compressam esse
19 non volunt alix

Scena 4.

- 2 breve pellicias
3 dixi
6 suum anulum
7 mihi te
9 pro hoc te
12 egon' te, qui

V.

- 19 adfatus tuus
26 haut fieri
27 fuerat par
28 xquom' sit scire
29 occultum iri
35 ego
36 et me ex
38 Parmeno

F I N I S.

